

A detailed Baroque landscape painting showing a valley with a river, fields, and a forested hillside. The scene is viewed from an elevated perspective, looking down into a valley. A river winds through the landscape, and there are various buildings, fields, and a large forested area. The overall style is characteristic of the Baroque period, with a focus on naturalistic detail and a sense of depth.

KRAJINA V RUKOU BAROKNÍHO ČLOVĚKA

LIDÉ A KRAJINA 16.–18. STOLETÍ
NA VÝCHODĚ ČECH

Eva Chodějovská & kol.

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

KRAJINA V RUKOU BAROKNÍHO ČLOVĚKA

LIDÉ A KRAJINA 16.–18. STOLETÍ
NA VÝCHODĚ ČECH

Eva Chodějovská a kolektiv

Jiří Balský, Markéta Holubová, Jiří Hrbek, Jindřich Kolda,
Jiří Louda, Jan Luštinec, Radka Nokkala Miltová, Lucie Rychnová,
Šárka Steinová, Markéta Šantrůčková, Jan Žižka

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V JOSEFOVĚ

Josefov 2020

ISBN 978-80-88226-23-9

© Národní památkový ústav, územní odborné
pracoviště v Josefově, 2020

Text © Jiří Baský, Markéta Holubová, Jiří Hrbek,
Eva Chodějovská, Jindřich Kolda, Jiří Louda, Jan Luštinec,
Radka Nokkala Miltová, Lucie Rychnová, Šárka Steinová,
Markéta Šantrůčková, Jan Žižka, 2020

Foto © Jiří Baský, Jan Čížek, Pavel Jakubec, Matouš Jiráček,
Tomáš Kořínek, Petr Omelka, Martin Ouhrabka,
Marek Pacák, Tomáš Rasl, Jiří Slavík, Pavel Slavko,
Adam Zezula, 2020

Překlady © Bogusław Czechowicz (poština),
Helena Polehlová a Bryce Belcher (angličtina)

Portrét královéhradeckého biskupa Jana Františka z Talmberka (1644–1698) s kostelem svaté Markěty v Podlažicích. Anonymní olejomalba, začátek poslední třetiny 18. století.

Předkládaná odborná kniha vznikla v rámci vědecko-výzkumné činnosti Národního památkového ústavu financované z rozpočtu výzkumné organizace a s finanční podporou Královéhradeckého kraje.

Kapitola Jiřího Balského *Kolowratská obora v Černíkovicích* vznikla v rámci vědecko-výzkumné činnosti Národního památkového ústavu.

Kapitola Markéty Holubové *Duchovní krajina českého baroka* vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378076, Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.

Kapitola Evy Chodějovské *Záznamy krajiny. Česká a moravská kartografie raného novověku v kontextu sebereprezentace šlechty* vznikla v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace - Moravská zemská knihovna v Brně.

Kapitola Jindřicha Koldy *Krajina barokních poutníků mezi Kuksem a Žirčí* vznikla s podporou projektu SV č. 2100/2018 Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové.

Kapitola Markéty Šantrůčkové *Obora jako most mezi volnou krajinou a zahradou* vznikla s podporou projektu Ministerstva kultury NAKI II DG16P02M034 Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky.

Kapitola Jana Žižky *Barokní hospodářské dvory v krajině východních Čech* vznikla v rámci vědecko-výzkumné činnosti Národního památkového ústavu.

KNIHU RECENZOVALI

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.

Jan Hendrych, ASLA

PODĚKOVÁNÍ

Adam Baudiš, Tamara Baudišová, Karol Bílek, Viktor Blažek,
Dana Grabcová, Milan Horák, Karel Chutný, David Kalhous,
Martin Kuna, Eva Macková, Jakub Mírka, Jana Pavlíková,
Roland Rittig, Michal Severa, Jiří Slavík, Michal Štorek,
Michal Vokurka a kurátoři a správci archivních, knihovních,
muzejních a galerijních fondů a sbírek a depozitářů a objektů
NPÚ, z nichž jsme čerpali kartografické a ikonografické
dokumenty

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Chodějovská, Eva, 1981-

Krajina v rukou barokního člověka : lidé a krajina 16.-18.

století na východě Čech / Eva Chodějovská a kolektiv -

Jiří Balský, Markéta Holubová, Jiří Hrbek, Jindřich Kolda,

Jiří Louda, Jan Luštinec, Radka Nokkala Miltová, Lucie

Rychnová, Šárka Steinová, Markéta Šantrůčková, Jan Žižka.

-- Vydání první. -- Josefov : Národní památkový ústav, územní

odborné pracoviště v Josefově, 2020. -- 425 stran : ilustrace

Anglické a polské resumé

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-88226-23-9 (vázáno)

* 712.2 * 911.53 * 929.732 * 930.85"15/17" * (437.31-11) *

(048.8:082)

- tvorba krajiny -- Česko -- 16.-18. století

- kulturní krajina -- Česko -- 16.-18. století

- šlechtické rody -- Česko -- 16.-18. století

- baroko -- Česko

- Čechy východní (Česko)

- kolektivní monografie

712 - Plánování krajiny. Parky. Zahrady [24]

PŘEDMLUVA

Kniha, kterou právě otvíráte, je věnována baroknímu člověku – šlechtici a krajině jeho života. Krajině, která, ačkoliv doznala mnohých změn, dotýká se každodenně i nás. Stejně jako pro nás, i pro naše předky žijící v 17. a 18. století představovala krajina z jistého úhlu pohledu rámeček jejich života. Přestože člověk 19. a 20. století krajinu výrazně proměnil a velká část artefaktů vzniklých ve „dvou barokních staletích“ zanikla, zůstalo po životě barokního člověka mnoho dokladů a stop. Prostřednictvím jejich nalézání a zkoumání skládáme naše vědomosti o tom, jak náš region v 17. a 18. století vypadal, jak byla krajina utvářena a také vnímána.

Když Národní památkový ústav vyhlásil pro rok 2017 své hlavní prezentační téma *Krajina. Kulturní i přírodní dědictví*, rozhodli jsme se ho využít pro šíření znalostí o životě barokního šlechtice a jeho působení na krajinu mezi širokou veřejností. Sestavili jsme přednáškový cyklus, ve kterém jsme prostřednictvím deseti přednášek odborníků na zvolená témata přiblížili posluchačům vybrané šlechtické rody, osobnosti a některé oblasti jejich činnosti mající souvislost s krajinou. Přednášky byly konány v širší oblasti východních Čech a byly věnovány činnosti vybraných šlechtických rodů v tomto regionu, případně bylo vybrané téma prezentováno především na příkladech z tohoto území. Jednotlivé tematické bloky se později staly základem struktury této knihy. V Jičíně proběhla přednáška Evy Chodějovské a Marty Tůmové *Záznamy krajiny – mapy panství jako obraz společnosti raného novověku*. V rámci tematického bloku *Krajina kultivovaná – barokní šlechtic jako pečlivý hospodář* přednesl Jiří Louda v bývalém augustiniánském klášteře ve Vrchlabí přednášku *Morzinové – hospodáři a jejich otisk v krkonošské krajině*. Jiří Hrbek se na zámku v Mnichově Hradišti věnoval *Valdštejnům a utváření kulturní krajiny na jejich panstvích*. Jan Žižka představil na zámku v Opočně téma *hospodářských dvorů v krajině* a Jan Luštinec přednesl v zámeckém areálu v Jilemnici přednášku *Harrachové – sláva hraběcího hospodaření a jeho vliv na formování krajiny západních Krkonoš*. Dalším tematickým blokem byla *Krajina utvářená – krajina*

jako odraz estetického a duchovního cítění barokního člověka. Petr Uličný se na zámku v Jičíně věnoval *Valdštejnově krajině kompozici na Jičínsku a jejímu evropskému rozměru*, Jindřich Kolda přednesl v hospitalu Kuks přednášku *K boží slávě, užitku svých následníků a vlastnímu rozptýlení – František Antonín Špork a krajina Kuksu*. Lucie Rychnová představila na zámku v Kopidlně *Františka Josefa Šlika a krajinu šlikovských panství*. Rezidenční síti raně novověké české šlechty se věnoval Martin Krummholz na zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou a Šárka Steinová přednesla na zámku v Potštejně přednášku *Barokní zahrada a její interpretace na konci 19. a počátkem 20. století*.

Kladné ohlasy na přednášky a diskuse mezi přednášejícími, pořadateli i posluchači vedly k rozhodnutí dopracovat společně toto téma, doplnit jej o vybrané případové studie a představit ho komplexně knižní formou. Rovněž byl zachován původní záměr prezentovat vše primárně na příkladu širších východních Čech. Kniha vznikala tři roky, během kterých byl sbírán bohatý obrazový materiál a téma scelováno tak, aby čtenáři představilo barokního šlechtice jako člověka, který podle svého naturelu, postavení a charakteru svých panství volil způsob, jakým s krajinou pracoval a jaký otisk v ní podle toho mohl zanechat.

Věřím, že vám, milí čtenáři, tato kniha pomůže život a způsob myšlení barokního šlechtice lépe pochopit a také že s její pomocí budete více vnímaví při čtení naší krajiny a rozpoznávání stop, které v ní zanechal barokní člověk. Necht se vám tato kniha líbí.

Jiří Balský

OBSAH

PŘEDMLUVA

Jiří Balský 11

CESTY KE KRAJINĚ

Eva Chodějovská 12

KRAJINA ZVĚČNĚNÁ

30

**Záznamy krajiny. Česká a moravská kartografie
raného novověku v kontextu sebe prezentace šlechty** 32

Eva Chodějovská

KRAJINA KULTIVOVANÁ:

74

ŠLEHTIC JAKO PEČLIVÝ HOSPODÁŘ

**Šlechtic a jeho dominium: hospodářské využití
krajiny v 17. a 18. století** 76

Jiří Hrbek

Typologie a hierarchie raně novověkých šlechtických sídel 92

Radka Nokkala Miltová

**Barokní hospodářské dvory v krajině
východních Čech** 102

Jan Žižka

Pohled zblízka: Významná dominia ve východních Čechách 118

**Valdštejnové a utváření kulturní krajiny na jejich
panstvích ve středním Pojizeří** 120

Jiří Hrbek

Harrachové a formování kulturní krajiny západních Krkonoš 136

Jan Luštinec

Morzinové a utváření kulturní krajiny ve středních Krkonoších a v Podkrkonoší Jiří Louda – Eva Chodějovská	152
KRAJINA UTVÁŘENÁ: KRAJINA JAKO ODRAZ ESTETICKÉHO A DUCHOVNÍHO CÍTĚNÍ BAROKNÍHO ČLOVĚKA	174
Duchovní krajina českého baroka Markéta Holubová	176
Česká barokní komponovaná krajina Eva Chodějovská	190
Pohled zblízka: Barokní krajinotvorba ve východních Čechách	202
Krajina barokních poutníků mezi Kuksem a Žirčí Jindřich Kolda	204
Krajina šlikovských panství v době vrcholného baroka Lucie Rychnová	218
KRAJINA PŘETVÁŘENÁ: MIKROSVĚT, KTERÝ MÁ ŘÁD A LOGIKU	252
Obora jako most mezi volnou krajinou a zahradou Markéta Šantrůčková	254
Zahrada období baroka a její interpretace na konci 19. a počátkem 20. století Šárka Steinová	266
Pohled zblízka: Obory ve východních Čechách	282
Kolowratská obora v Černíkovcích Jiří Balský	284
KRAJINA NA VÝCHODĚ ČECH V OBDOBÍ BAROKA Eva Chodějovská	304

Vrchnostenská, krajská a církevní správa ve východních Čechách v raném novověku (rekonstrukční mapa)	320
Seznam vyobrazení	338
Seznam literatury, pramenů a online dostupných zdrojů	352
Seznam zkratk	379
REJSTŘÍKY	380
Rejstřík jmenný	380
Rejstřík místní	387
RESUMÉ	402
English summary	402
Streszczenie	412
Autoři	422

KRAJINA
PŘETVÁŘENÁ:
MIKROSVĚT,
KTERÝ MÁ ŘÁD
A LOGIKU

-
- Obora jako most mezi volnou krajinou
a zahradou** 254
Markéta Šantrůčková
-
- Zahrada období baroka a její interpretace
na konci 19. a počátkem 20. století** 266
Šárka Steinová
-
- Pohled z blízka: Obory ve východních
Čechách** 282
- Kolowratská obora v Černíkovcích** 284
Jiří Balský

Markéta Šantrůčková

**OBORA
JAKO MOST
MEZI VOLNOU
KRAJINOU
A ZAHRADOU**

2b Panoramatický pohled na Nové Dvory s bažantnicí a oborami. Olejomalba z přelomu 17. a 18. století.

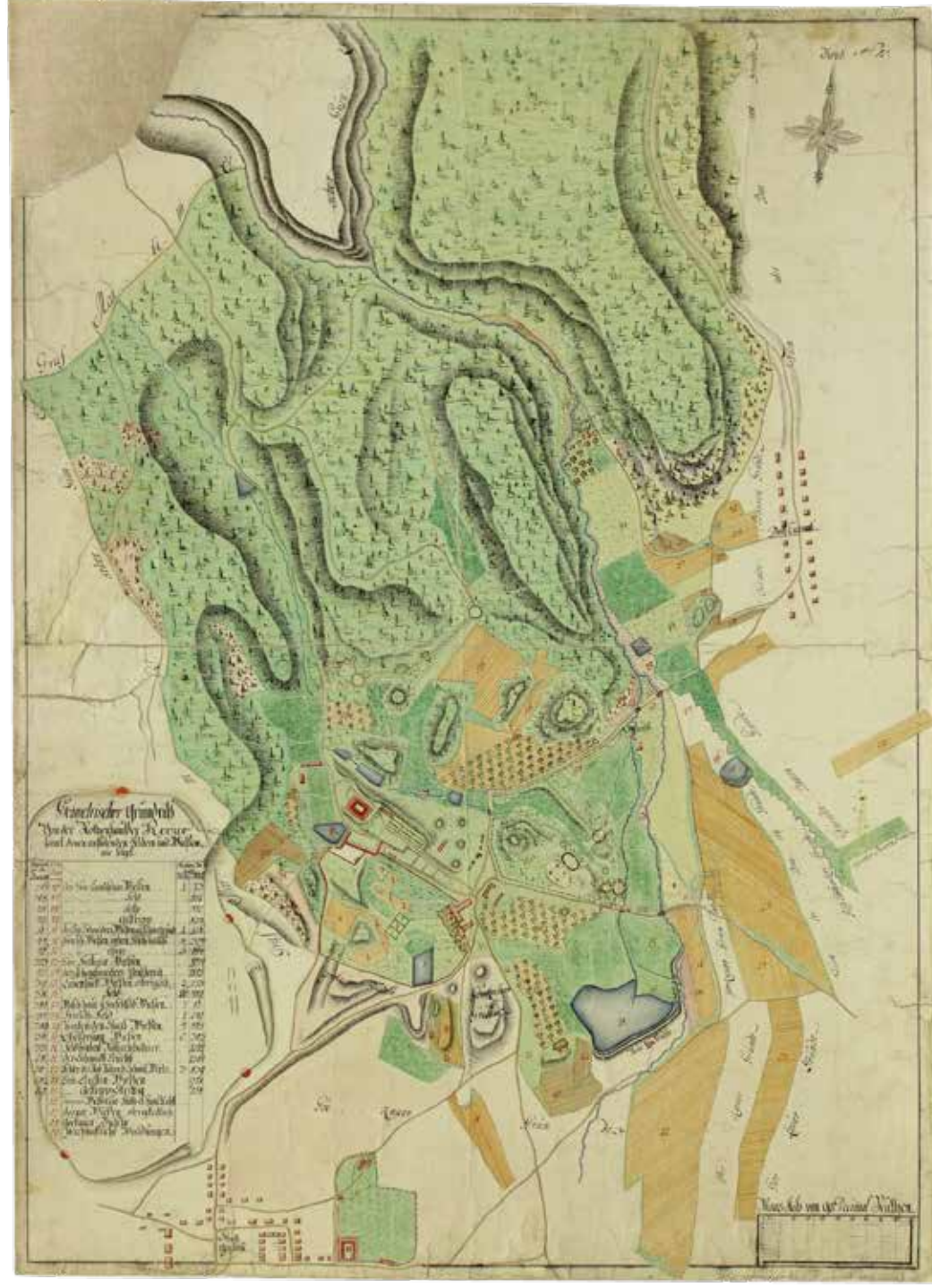
Lov byl již od starověku zábavou a často výsadou vládnoucích vrstev, čemuž odpovídalo i více či méně složité přetváření krajiny a její uzpůsobování jak pohodlnému lovu, tak reprezentaci urozeného lovce. To umožňovaly, jak bylo již konstatováno ve druhém oddíle naší knihy, specificky vymezené a vybavené výseky krajiny, obory, případně bažantnice, kterým se budeme nyní věnovat podrobněji. Základní charakteristika obory spočívá v tom, že se jedná o ohrazený prostor, jenž je určen k chovu a lovu domácí i cizokrajné zvěře. Ohrazenost a uzavřenost činila prostor obory výlučným územím, do něž byl přístup rezervován pouze vybraným osobám. Obory byly a jsou do značné míry vyjmuty z běžného hospodaření a jejich prostor byl co nejvíce uzpůsoben pro lov, což se promítlo do prostorového uspořádání i skladby porostů. Podobně jako zahrady, s nimiž je poji úzké vazby, mohly být i obory již od nejstarších dob poměrně složitě komponovány a mohly být chápány jako pozemské ztělesnění ráje.¹ V době baroka byly totiž obory mnohdy složitě a nákladně komponovány, což vyplývalo jak z technik lovu uplatňovaných v oné době (lov plachtový a lov parforsní, případně nahánění zvěře do rybníka),² tak z principů barokní kompozice.³ Postupně se prosadivší parforsní lovy

neboli štvance si vyžádaly nejnákladnější úpravy obor a jejich zpřístupnění pokud možno pravidelně uspořádanou sítí průseků a cest, vysekáním houštin a podobně.⁴

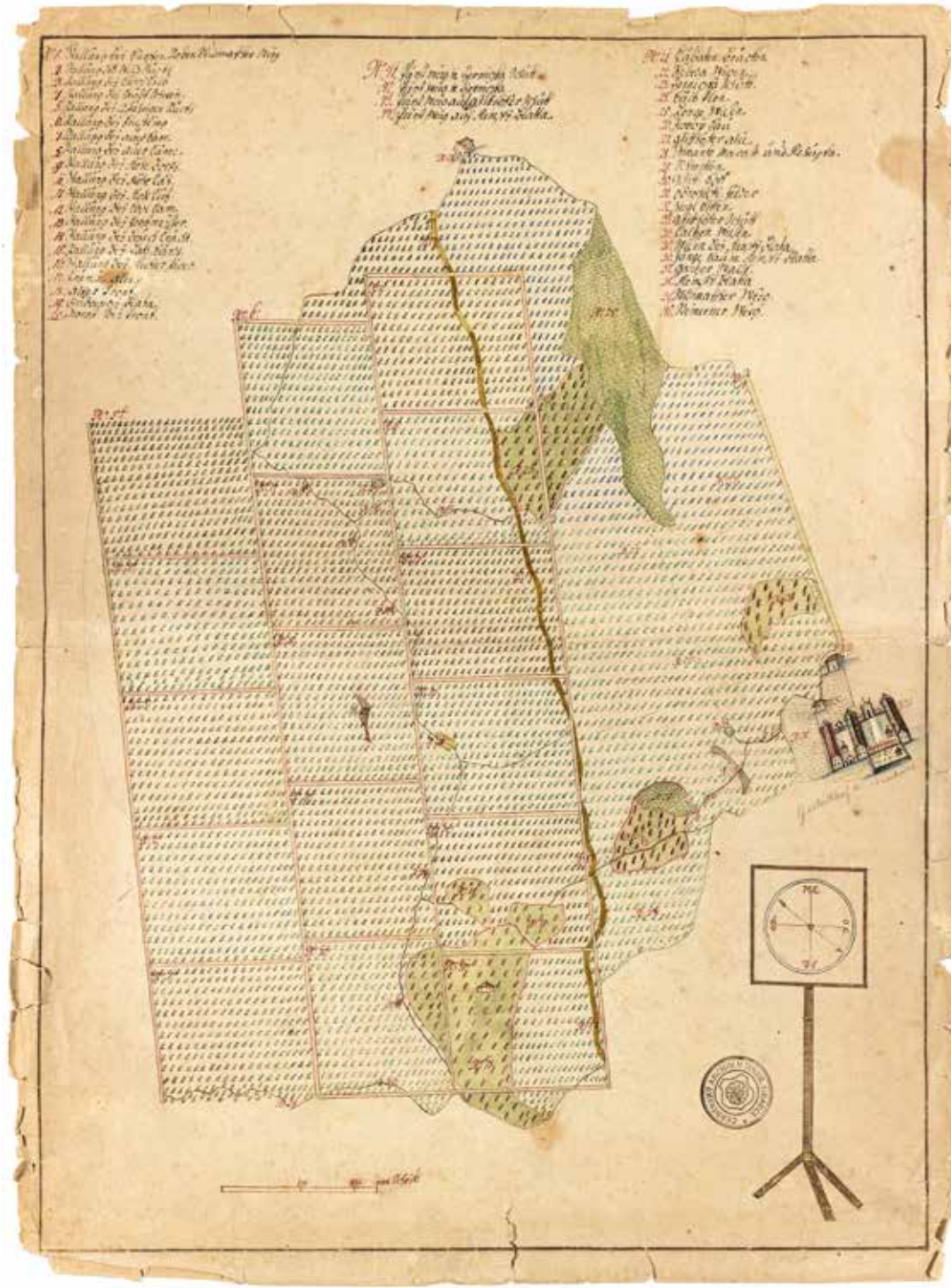
Obory nebyly jen funkčními lesními celky, jejichž účelem byl chov zvěře a její lov, případně produkce dřeva, ale především částmi krajiny, která byla záměrně komponována ve vazbě na své okolí a mnohdy i s uměleckými ambicemi. Rozvíjena a reflektována byla estetika lesa a lesnictví, která se významně uplatňovala právě v záměrně komponovaných oborách, byť se s její reflexí můžeme setkat i v případě hospodářsky využívaného lesa.⁵

Obory jakožto forma komponované krajiny jsou významným fenoménem novověku, ať již se jedná o obory renesanční, barokní nebo krajinářské 19. století. Komponovaná krajina v sobě prolínala jak složku uměleckou, tak hospodářskou,⁶ přičemž obě se mohly významně uplatnit právě v oborách. Obory a bažantnice rovněž sehrály důležitou úlohu ve vývoji krajinářských zahrad a parků od poloviny 18. století. Obory, které stály na pomezí mezi volnou přírodou a upravovanou krajinou, byly často členěny systémem průseků, které je zpřístupňovaly a zároveň vytvářely krajinnou kompozici. Částečným přetvořením obor nebo

- 3 Mapa červenošrádké obory a parku.
Anonymní kresba z konce 18. století.

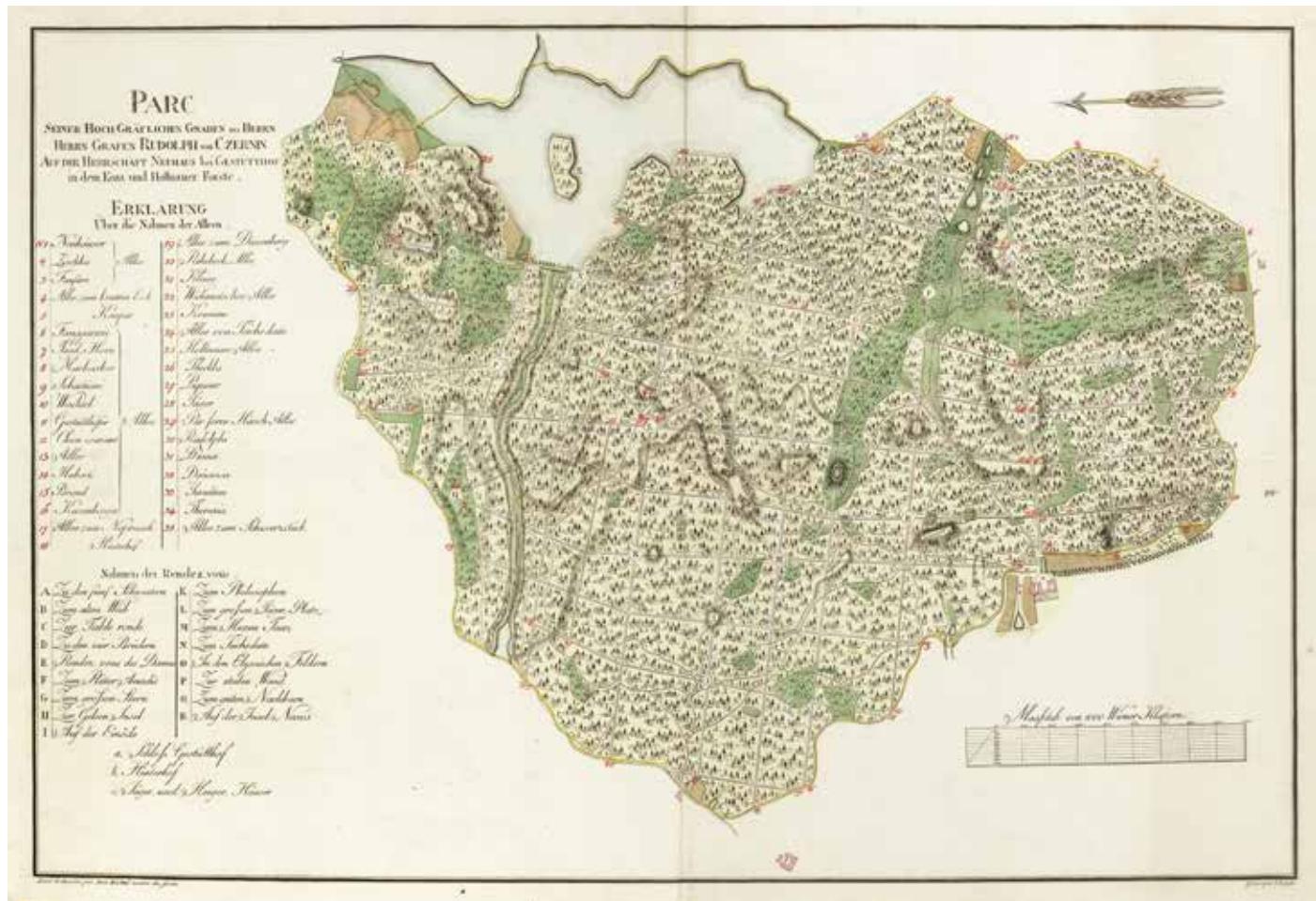

Obora jako most mezi volnou
krajinou a zahradou

4 Mapa obory Jemčina u Jindřichova Hradce.
Anonymní kresba z poloviny 18. století.

5 Plán obory jemčina, který dostávali k dispozici lovečtí hosté. Kresbu J. Wachtela ryl J. Ziegler, 18. století.

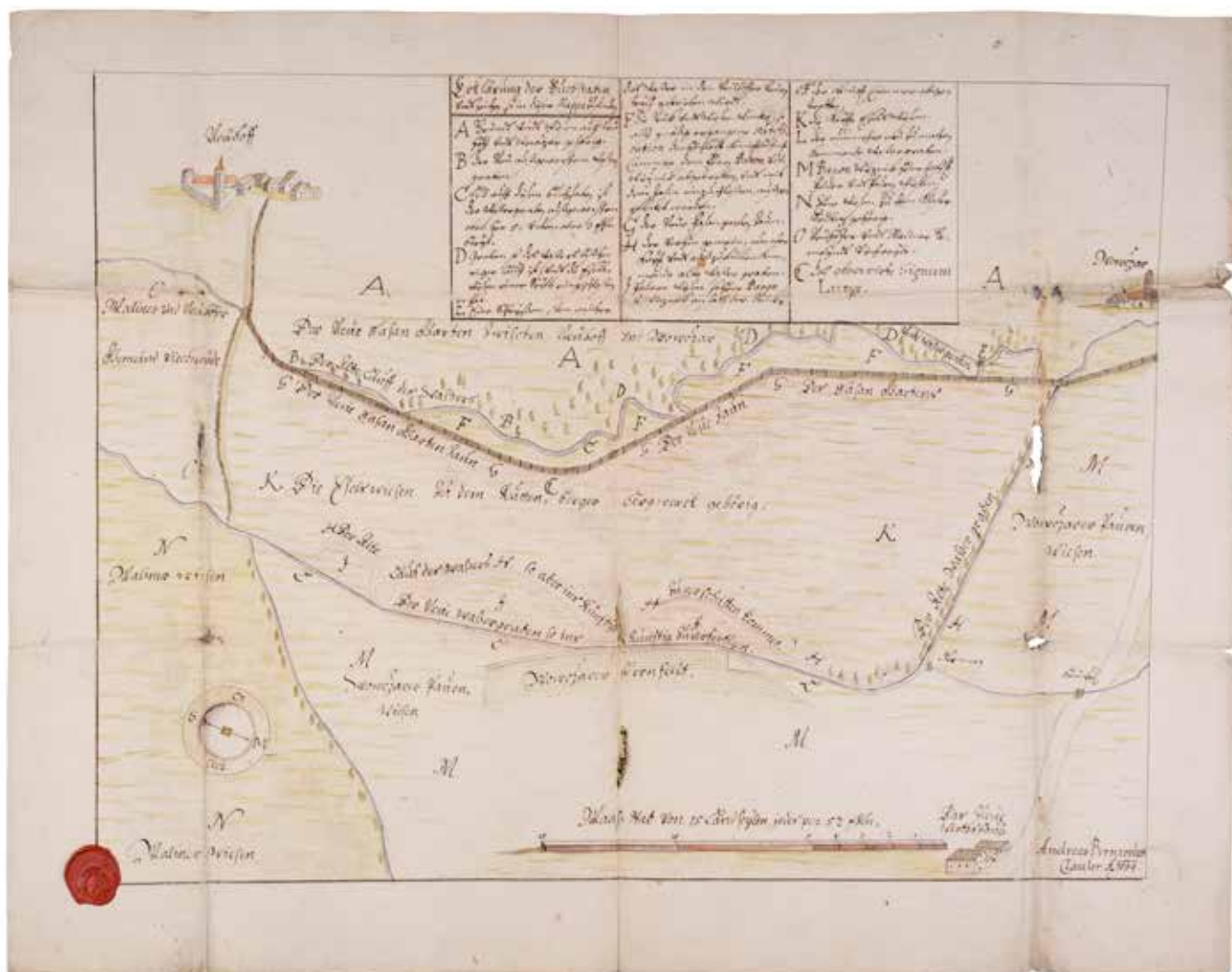

bažantnic vzniklo mnoho krajinářských parků, které tak starým oborám vděčily za vzrostlé porosty, jež bylo možno modelovat a doplňovat. Obory byly často přechodovým prvkem mezi barokní osovou kompozicí a novým pojetím v podobě krajinářského parku. Tak velké plochy nebylo možné si plně podmanit a rozšiřování zahrady do krajiny naopak přineslo krajinu do zahrady.⁷ Příkladem může být zámecký park v Heřmanově Městci, kde byla původní malá barokní zahrada jižně od zámku v první polovině 19. století několikanásobně rozšířena, až zaujala celou rozlohu původní obory. Jinde byly obory, které již nesloužily k intenzivnímu chovu zvěře a byly přírodně krajinářsky upraveny, vybrány jako

zázemí nově postaveného zámku, například Kačina u Nových Dvůrů nebo Hrádek u Nechanic.

V souladu s tezí Ivana Vorla⁸ o základních skladebných prvcích barokních komponovaných krajin, kterými jsou dominanty, prostorové osy a prostory, a jejich vlastnostech jsou v oborách a bažantnicích dominantními prostory, které určují celkový charakter území, lesní porosty. Jedná se tedy o prostory uzavřené, kde vizuální vazby mohou být umožněny pouze v úzkém rozsahu pomocí průseků. Skutečnost, že porost byl součástí obory, vyžadovala jinou druhovou skladbu a strukturu porostu než v hospodářském lese. V oborách bylo vyšší zastoupení listnatých dřevin, zejména těch, které

Obora jako most mezi volnou krajinou a zahradou

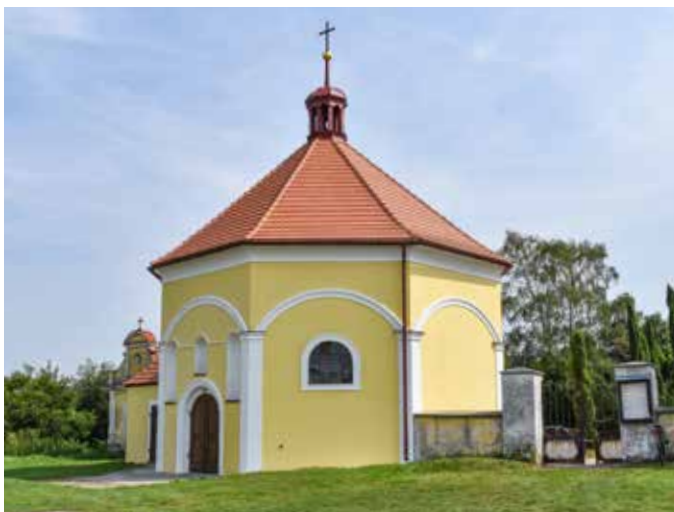

6 Plánek navrhovaného rozšíření bažantnice mezi Novými Dvory a Ovčáry u Kollína. Kresba Ondřeje Bernarda Klausera z roku 1694.

poskytují potravu zvěři, jako jsou například duby, buky, ale i introdukovaný jírovec. V oborách byly ponechávány jednak staré až přestálé stromy, ale také keřové patro, které skýtá zvěři úkryt. Keřové patro bylo hojně zastoupeno zejména v bažantnicích, neboť právě v něm bažanti hnízdí. Zrušení historických obor a jejich změna v běžné hospodářské lesy měla často za následek právě přeměnu struktury a druhového složení lesa, a to při zachování prostorového rozčlenění lesního porostu průseky. Zatímco členění na průseky

a oddělení bylo výhodné i pro lesní hospodaření, druhová skladba a věková struktura porostu byly upraveny s ohledem na dřeviny s vyšším hospodářským výnosem, což byly převážně jehličnany.⁹ Ve starých oborách bývaly doplňkově i sady ovocných dřevin, například jabloní, hrušní nebo ořešáků, které tvoří další typ uzavřených prostorů. Ovoce z těchto sadů bylo využíváno pro přikrmování zvěře.¹⁰

Z otevřených prostorů se v oborách a bažantnicích uplatňovaly zejména luční porosty a vodní plochy, v malé

míře i pole. Otevřené prostory oproti uzavřeným umožňují přehled po krajině a bohaté vizuální vazby s okolím. V oborách se jednalo zejména o menší plochy před jednotlivými dominantami. Zároveň měly svůj praktický význam. Louky poskytovaly pastvu zvěři, byly ale významné i při lovu. Při plachtových honech byla zvěř naháněna na otevřené luční prostory, které byly ohrazeny a přehrazeny sítěmi a plachtami, ve kterých byla zvěř zachytávána a střílena. Louky se významně uplatňovaly i při lovu drobnější zvěře.¹¹ Řada otevřených lučních prostor s dominantami solitérních stromů je například ve Slavické oboře u Slatiňan.¹² Vodní plochy byly v oborách významné jakožto zdroje vody pro zvěř, ale i pro samotný zámecký areál nebo myslivny a hájovny. Pokud to bylo možné, byly do obor začleňovány starší rybníky nebo budovány nové vodní plochy. Kromě své významné užitkové funkce se vodní plochy doplňkově uplatnily i při lovech, kdy jak při plachtových lovech, tak při štvanicích mohla být zvěř zaháněna do vody a tam střílena. Větší rybníky, kde to přírodní podmínky dovolily, mohly být doplněny umělými ostrůvky, které zvyšovaly kompoziční účinek vodní plochy.¹³ Doplňkově, podobně jako sady, se v oborách vyskytovala i políčka s obilovinami nebo jinými zemědělskými plodinami, které byly využívány pro přikrmování zvěře.

Významným kompozičním prvkem starých obor a bažantnic jsou průseky, cesty a stromořadí, které tvoří prostorové osy kompozice a určují tak její celkový charakter. V oborách se tyto liniové kompoziční prvky většinou skládají, což umocňuje jejich účinek. V reálném prostředí obory to vypadá tak, že průsekem je vedena cesta, která je ještě mnohdy lemována a zdůrazněna stromořadím. Průseky a cesty člení uzavřenou masu lesního porostu a jsou jak fyzickou osou, která umožňuje komunikaci a pohyb po oboře, tak mnohdy i osou vizuální. Typickým znakem barokních obor, zejména těch, které byly budovány pro parforsní lovy, je vedení dlouhých a přímých průseků a cest a jejich uspořádání do pravidelné sítě. Průseky a cesty mohly být zakončeny různými dominantami. Také v oborách byl s oblibou využíván typický barokní ornament trojzubce neboli husí nohy, kde se z jednoho významného bodu, například od zámecké budovy, rozbíhaly tři cesty pod stejným úhlem. Dalším typickým a velmi oblíbeným kompozičním prvkem je hvězdicovité uspořádání průseků a cest, které se od centrálního bodu rozbíhají pod stejným úhlem všemi směry a tvoří tak pravidelnou hvězdu. Hvězdy mívaly minimálně šest, ale i více ramen. Hvězdicovitou kompozici mělo například již v kapitole *Valdštejnove a utváření kulturní krajiny na jejich panstvích ve středním Pojizeří* zmíněné Valdštejnovo (s. 130, obr. 42), kde v centru hvězdy stálo několik loveckých pavilonů, které sloužily k ubytování hostů i personálu.¹⁴ Posledním z typických uspořádání cest a průseků je pokud možno pravouhlá síť cest, které jsou vzájemně buď rovnoběžné, nebo na sebe kolmé, a tvoří tak pravidelnou šachovnicovitou síť jednotlivých lečí. Pravidelné uspořádání sítě cest a průseků mělo opět význam jak praktický, tak estetický a kompoziční. Z praktického hlediska pravidelná síť usnadňovala orientaci a pohyb v oboře. V rovných a přehledných úsecích mohla být snadno naháněna a štvána zvěř. Z kompozičního hlediska rovné úseky cest a průseků členily masu porostu a dávaly jí pravidelnost a řád. Takovéto členění má např. opočenská obora. Rovněž umožňovaly vizuální kontakt mezi jednotlivými dominantami, které často propojovaly.¹⁵

Zatímco průseky a cesty byly v oborách většinou funkčně spojené, stromořadí je nutné vyzdvihnout samostatně. Stromořadí se v oborách a bažantnicích většinou uplatňovala ve formě dvouřadých alejí podél cest. Aleje mohly lemovat jak cesty a průseky v oboře a umocňovat tak jejich kompoziční působení, tak propojovat oboru s jejím okolím. Obory často vznikaly v zázemí zámeckých rezidencí nebo byly k oborám vystavěny speciální lovecké zámky a zámečky a obory tak často navazovaly na zámeckou zahradu nebo park. Byly to právě aleje a cesty, které zahradu a oboru vzájemně propojovaly a dotvářely jednotný celek komponované krajiny. Stejně tak bývaly obory propojeny pomocí cest lemovaných alejemi se svým zázemím v podobě zemědělské krajiny. Aleje mohly vybíhat z obory do krajiny, tvořit reprezentativní příjezd k oboře anebo propojovat dominanty v oboře s dominantami ve vzdálenějším okolí. Uvnitř obory nebo na jejích okrajích mohla jednostranná stromořadí tvořit porostní lemy lesních prostorů, čímž byly tyto prostory sice jednoznačně významově odděleny, ale na druhou stranu hranice mezi nimi zůstaly prostupné. Stromořadí a aleje byly vysazovány především z dominantních alejových dřevin, často byly využívány duby, lípy, jírovce, ale setkáme se i s méně obvyklými druhy dřevin. Zejména uvnitř obory, kde aleje lemovaly cesty nebo rozhraní mezi uzavřeným lesním prostorem a otevřeným prostorem lučním, byly využívány dřeviny, které zároveň mohly svými plody poskytnout potravu zvěři.¹⁶ Například v opočenské oboře se stále dochovávala pravouhlá síť cest a průseků, jež jsou lemovány alejemi. Nejvýznamnější z nich, od něhož se kompozice odvíjí, je zároveň vizuální spojnicí obory a zámku.¹⁷

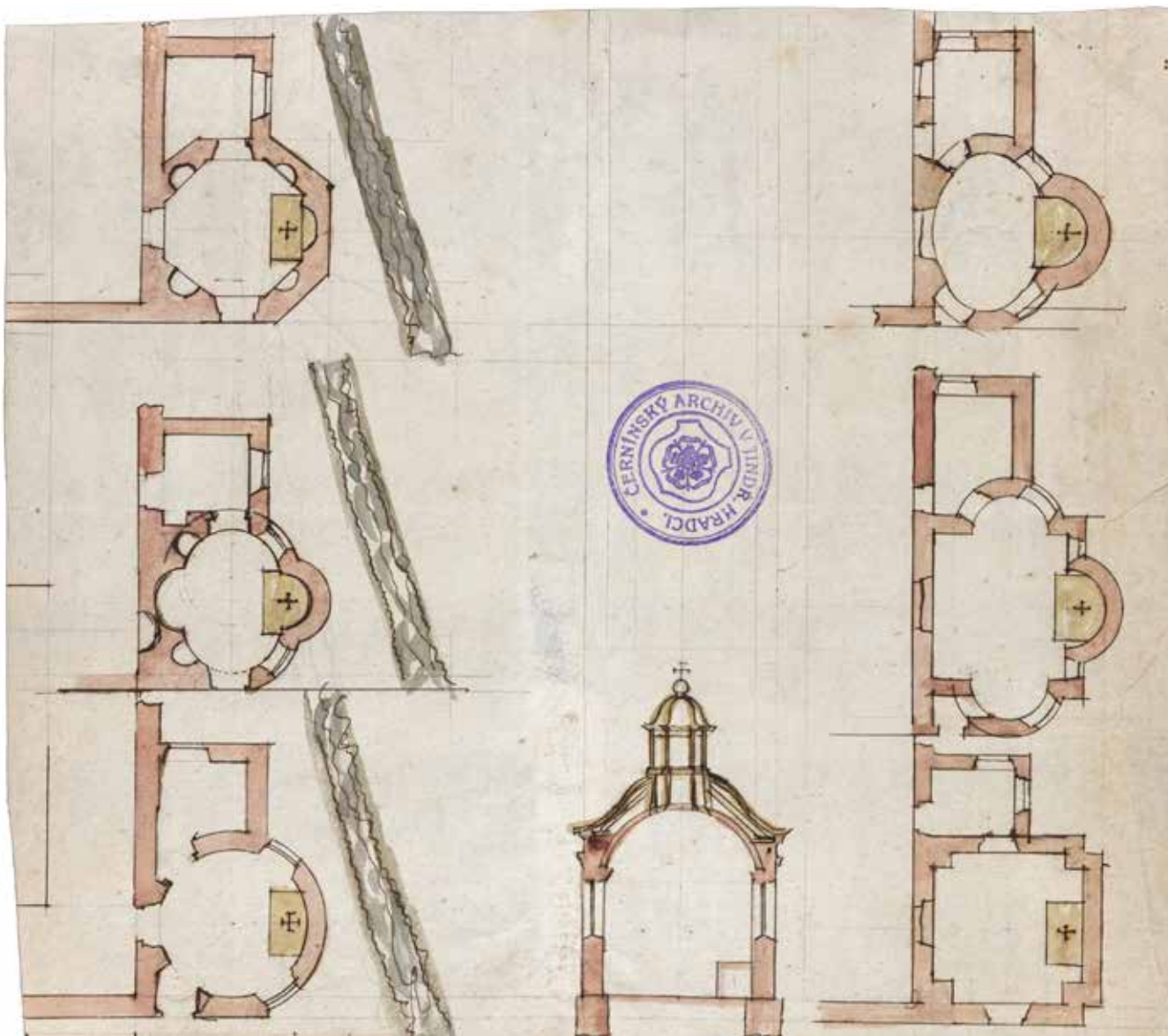
Naopak velmi významným a nákladným liniovým prvkem, který měl mnohdy zůstat očím skrytý, bylo ohrazení obory či bažantnice. Oborní plot mohl být tvořen kamennou či cihlovou zdí nebo být dřevěný. Zejména u velkých obor se jednalo o nákladnou stavbu, která musela být udržována v dobrém stavu. Nákladná a výstavná zeď obklopovala třeba Humprecht u Sobotky.¹⁸ V exponovaných místech, zejména tam, kde obora navazovala na zámecký park krajinářského typu, z něž neměl být výhled do obory rušen plotem, bylo

od druhé poloviny 18. století využíváno jednostranného, tzv. ha-ha příkopu, který je zapuštěn pod terén, takže pohledové vazby neruší a přitom účinně zabraňuje zvěři, aby jej překonala.¹⁹ Dodnes patrný ha-ha příkop lze spatřit v Opočně.²⁰

Poslední velkou skupinou, která určuje kompozici obor a bažantnic, jsou dominanty. Ač plošně nejméně rozsáhlé, pro vnímání a účinek kompozičního uspořádání je jejich působení zásadní. Dominanty v oborách můžeme rozdělit do dvou velkých skupin na dominanty stavební a dominanty nestavební, zejména vegetační. V oborách bývala celá řada staveb, které se mohly uplatňovat jako dominanty. Byly to nejen lovecké zámky a velké pavilony, ale i účelové stavby jako obydlí lesního personálu nebo stavby sloužící pro chov zvěře, tak i řada drobných stavebních prvků, jako jsou kaple, pomníky a podobně. Lovecké zámky nebo větší pavilony, které poskytovaly lovcům odpočinek, možnost občerstvit se nebo i ubytování, byly budovány zejména v oborách, které nebyly v bezprostředním zázemí rezidenčního zámku majitele. Lovecké zámky byly obvykle méně honosné než hlavní rezidence, ale i tak se mohlo jednat o nákladné stavby. Obvykle mívají obdélníkovou dispozici s křídly, která uzavírají čestný dvůr a která byla využívána jako stáje, psince, sklad loveckého náčiní i pro ubytování služebnictva. Větší zámky mohly být obklopeny menší zahradou. Zámky stávaly spíše na okraji lesního porostu a byly s ním propojeny kompozičním prvkem husí nohy. Příkladem takového řešení může být lovecký zámek Karlštejn u Svatky, jež má dispozici písmene U s čestným dvorem uzavřeným ozdobnou mříží, od něhož se rozbíhají osy do lesů bývalé obory.²¹ Pro lovecké pavilony byl naopak často využíván kruhový či oktogonální půdorys (například Humprecht) a byly situovány doprostřed hvězdice cest.²²

Působení zámků a pavilonů jako dominant je očekávatelné, velká péče ale byla věnována i účelovým stavbám. Čím větší obora, tím více stálého lesního personálu se o ni muselo starat v průběhu roku. Proto byly v oborách budovány myslivny, hájovny, domy bažantníka, kterým byla věnována poměrně velká péče. Mohly být navrhovány v jednotném stylu a na návrzích se podíleli panští stavitelé. Kromě samotného obydlí byly hájovny doprovázeny i hospodářskými

8 Nerealizovaný návrh ohradní zdi obory kolem zámku Humprecht u Sobotky.
Anonymní kresba pravděpodobně z druhé poloviny 17. století.

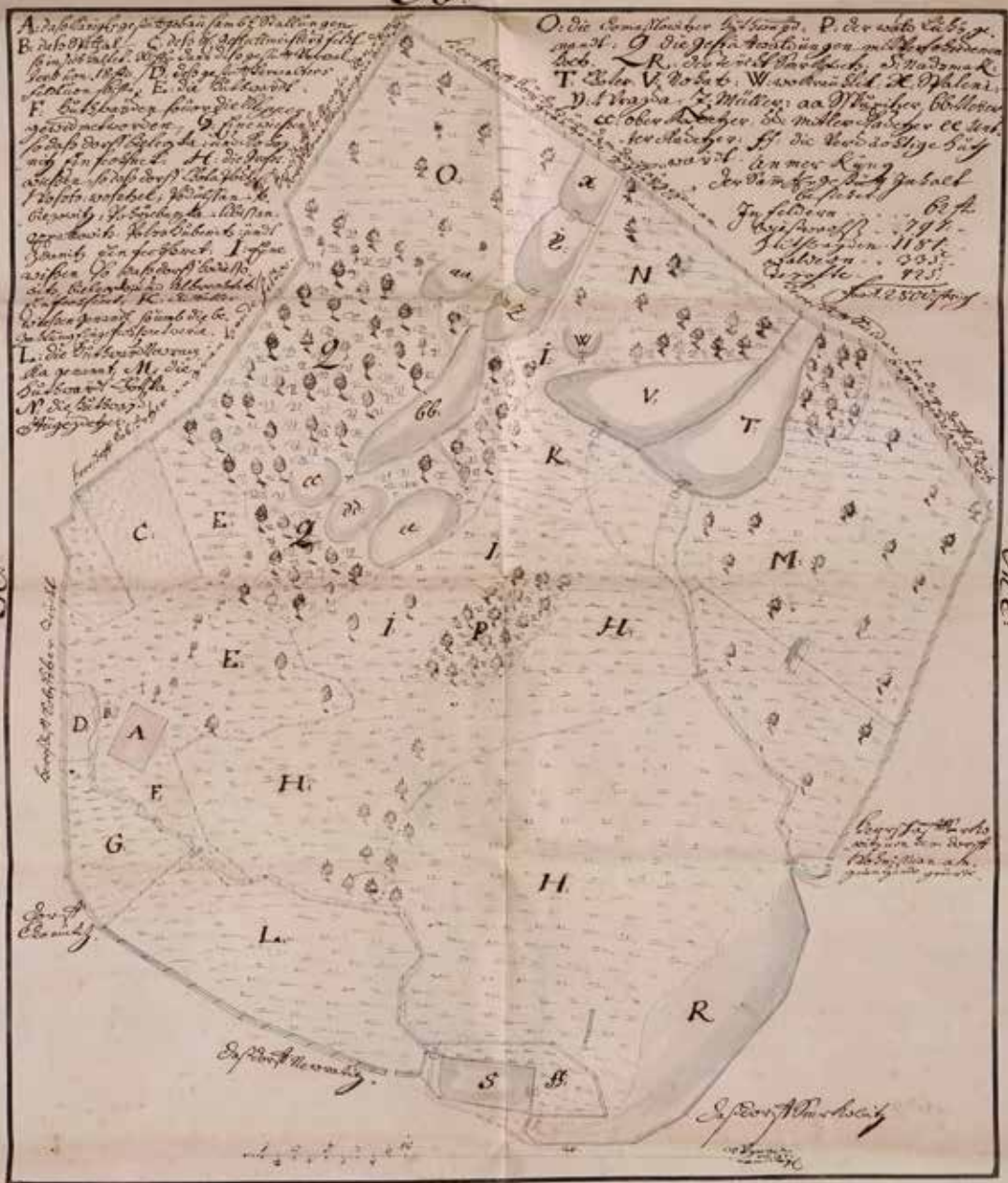

budovami a v případě potřeby i zařízeními pro chov lesní zvěře, např. líhni bažantů. Hájovny byly většinou situovány na okraji lesního porostu s menším otevřeným prostorem okolo, který byl využit jako zahrada a políčka. Bývaly komponovány, aby působily jako zakončení lesních průseků. Zejména v pozdějších dobách konce 18. století a první poloviny

19. století se lze v některých oborách setkat s výstavnými budovami, které sloužily zároveň jako obydlí hajného i jako pavilon pro odpočinek urozených lovců v oddělené části, například na Valdštejsku.²³

Zejména velké a déle využívané obory byly vybaveny poměrně velkým množstvím drobných stavebních prvků, jejichž

Mappa Desi Kanig. Amrothicher Pfell Jarhen.

9 Smrkovická obora s hřebčínem.
Anonymní kresba z roku 1744.

škála je rozmanitá. Drobné pavilony, gloriety a přístřešky poskytovaly lovcům místo pro úkryt před nepřízní počasí a odpočinek. Kapličky mohly být využity ke mši pod širým nebem za zdar lovu. Různé sloupy a tabule s pojmenováním cest a průseků sloužily k orientaci v terénu. Stavěny byly i pomníky, jejichž úkolem bylo připomenout nějakou událost nebo osobnost, sochy, kříže, ozdobné brány a vjezdy. Tyto drobné prvky se z logiky jejich využívání stavěly zejména podél cest nebo na křižovatkách. Mohly buď cesty lemovat, nebo opět tvořit dominantu rovného průseku.²⁴ Řada drobných staveb, z nichž některé jsou zachované, zatímco jiné zanikly, byla ve Slavické oboře.²⁵

Kromě hojně využívaných stavebních dominant se v oborách uplatnily i dominanty nestavební, i když v menší míře co do četnosti i rozmanitosti typů. Nejvýznamnějšími z nestavebních dominant jsou solitérní stromy. Jako solitérní stromové dominanty se uplatnily zejména mohutné a dlouhověké domácí dřeviny, jako jsou duby, buky nebo lípy, ale i dřeviny introdukované, zejména jírovce. Jiné cizokrajné dřeviny byly ve větší míře vysazovány až v 19. století. Solitérní stromy byly vysazovány na louky, na kterých usměrňovaly pohledy a průhledy v tomto otevřeném prostoru. Zároveň mohly být jejich plody spásány zvěří. Méně obvyklé je využití solitérních stromů jakožto dominant průhledů, které jsou tvořeny průseky v uzavřeném lesním prostoru.²⁶ V oborách a bažantnicích byly jen v malé míře využívány vzdálené terénní dominanty, například vysoké a tvarově charakteristické hory a kopce.

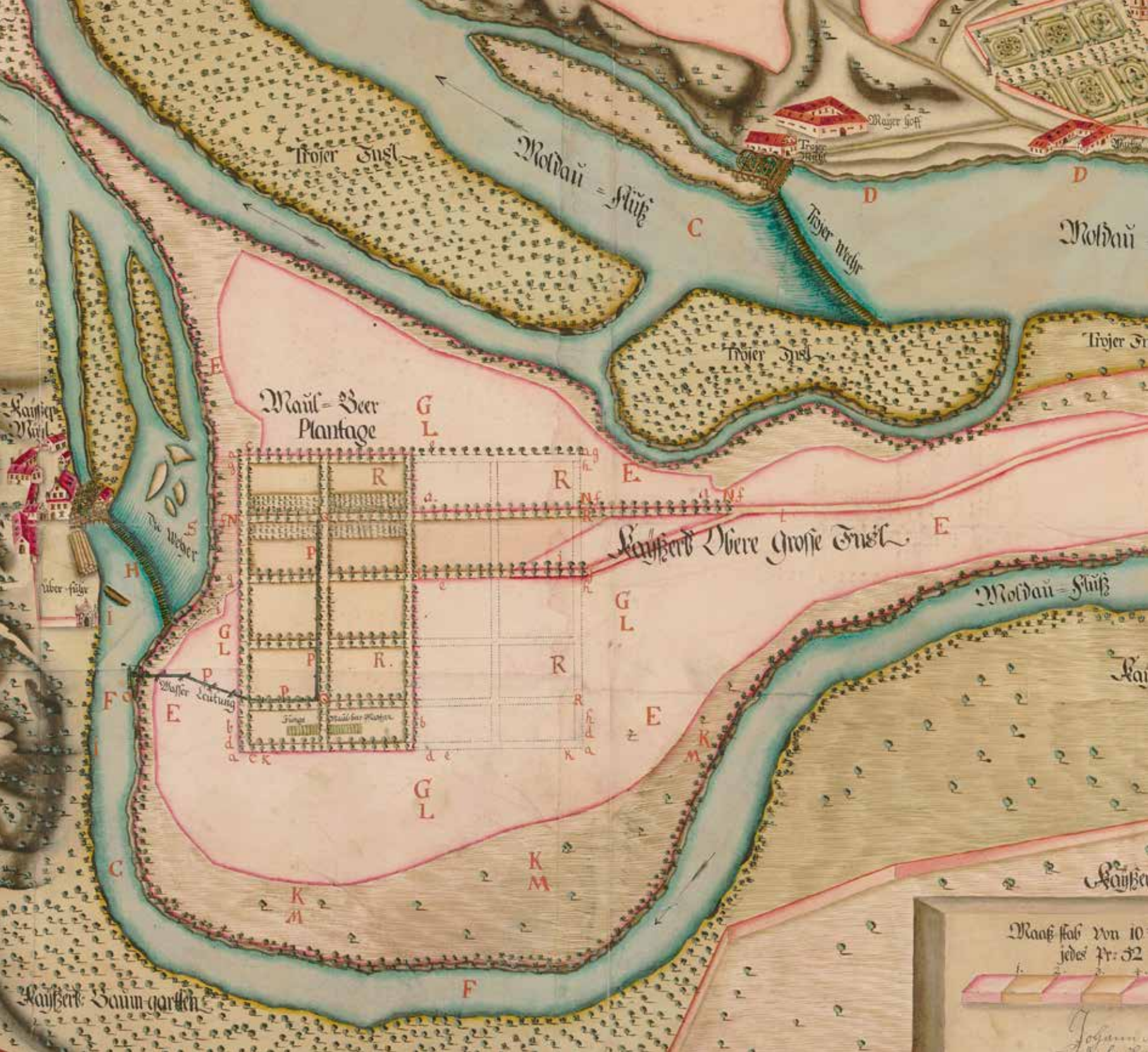
Z výše uvedeného vyplývá, že staré obory a bažantnice, ať již dodnes funkční nebo ne, jsou významnou součástí kulturní krajiny, která byla zejména v 17. a 18. století komponována v návaznosti jak na exkluzivní prostředí panského sídla a jeho zahrady, tak v propojení s okolní zemědělskou nebo lesnickou produkčně využívanou krajinou. Při identifikaci kulturně-historických hodnot krajiny je nutné věnovat územím historických obor a bažantnic zvýšenou pozornost, identifikovat jejich rozlohu, jež se mohla v průběhu vývoje měnit, a hmotné doklady oborního hospodaření.²⁷ Historické obory a bažantnice jsou totiž jak pozůstatkem komponované

krajiny, tak dokladem vývoje hospodaření v krajině. Často je na areály starých obor a bažantnic vázána řada dochovaných i archeologizovaných památek.²⁸

Přesto je poznání fenoménu obor a bažantnic zatím nedostatečné, stejně jako jejich praktická ochrana. Není ani jednoduché zjistit počet historických obor, a tím méně menších a proměnlivějších bažantnic.²⁹ Obory byly zakládány a rušeny, případně jejich rozloha měněna v závislosti na míře lovecké záliby i výši finančních prostředků jejich majitelů. Řada obor a bažantnic byla na přelomu 18. a 19. století využita při zakládání přírodně krajinářských parků, jejichž se staly součástí. Nemalé množství obor bylo ovšem také zrušeno a přeměněno na hospodářský les, v případě menších bažantnic i ponecháno zcela bez péče. Důsledkem nedostatečné péče je celkový rozpad kompozice, který postihuje prostory, osy i dominanty.³⁰

Z pohledu památkové péče jsou některé obory chráněny v rámci krajinových památkových zón nebo jako součást areálu (národní) kulturní památky, přesto se památková ochrana týká jen minimálního počtu historických obor. V rámci krajinových památkových zón jsou chráněny Slavická obora (krajinová památková zóna Slatiňansko-Slavicko) a areál Kačiny a Žehušická obora (oboje v krajinové památkové zóně Žehušicko). Historické obory, zejména ty s méně přeměněnou druhovou skladbou porostů s vyšším podílem listnatých dřevin, jsou i velmi hodnotným přírodním prostředím a jako takové mohou být zahrnuty do velkoplošných i maloplošných zvláště chráněných území nebo přírodních parků.³¹

Trojer Insul

Moldau = Fluß

Mayer Hof

Trojer Wehr

Moldau

Maul-Beer
Plantage

Trojer Insul

Trojer Insul

Königliche Obere Grosse Insul

Moldau = Fluß

Königlicher Wehr

Über-führ

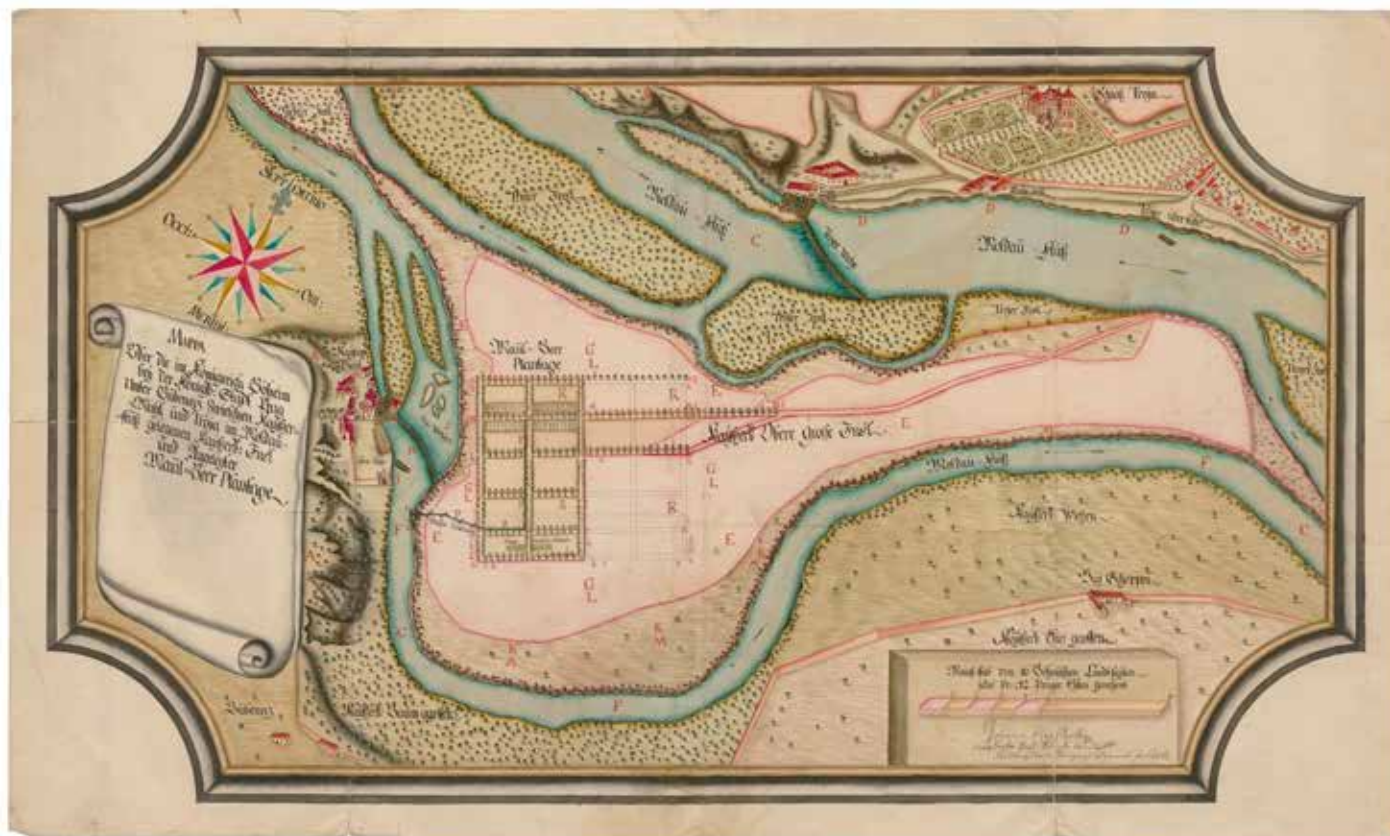
Königlicher Baum-garten

Maasstab von 10
jedes Pr: 52

Johann

Šárka Steinová

**ZAHRADA OBDOBÍ
BAROKA A JEJÍ
INTERPRETACE
NA KONCI
19. A POČÁTKEM
20. STOLETÍ**

11b Mapa Troji a Královské obory (dnešní Stromovky) v Praze.
Kresba Johanna Aloise Kolbeho z roku 1762.

Zahrada období baroka se v Čechách i na Moravě vyvíjela ve specifických podmínkách. Barokní zahrada vyrostla ze základů položených renesančními zahradami, které často vytvořili rodilí Italové. Italský výtvarný názor v barokním období ze zahradního umění nevymizel, ale setkal se s novým přístupem francouzským, který se do českých zemí dostal díky příchodu západní šlechty v pobělohorském období a dobovému obdivu ke kultuře španělského a francouzského dvora. Česká a moravská barokní zahrada tak nezapřela vlivy světových vzorů, ale dovedla je přetvořit takovým způsobem, že si zachovala vlastní svébytnost.³² Nicméně je třeba připomenout, že zahradní umění je v tomto smyslu velmi zranitelné. Je schopno mnohem výrazněji, nežli je tomu u jiného druhu umění, a téměř okamžitě negativně reagovat na změny. Následná destrukce je v tomto případě poměrně

velmi snadná, pozdější rekonstrukce je však často velmi náročná, ba mnohdy vyloučená.

Barokní zahrada se vyznačovala ve své kompozici především přímými liniemi prolamujícími hranice mezi jednotlivými částmi zahrady, plastickým modelováním terénu, členěním celé zahrady na vizuálně oddělené celky a využitím výsadby plastických ornamentálních záhonů.³³ V evropském kontextu lze na základě práce s terénem vysledovat dva základní typy barokních zahrad. Italská barokní zahrada představovala od konce 16. století tzv. dynamický směr výrazně vycházející z renesančního uspořádání čtvercových polí. Kompozice byla založená především na stísněných plochách s výrazným stupňováním terénu, pohyb sem přinášely vodní kaskády a fontány, a vyznačovala se dalekými, úzkými průhledy, terasami a schodišti vyrovnávajícími terén. Dalším

typickým prvkem byla poměrně bohatá vegetace.³⁴ Naopak určujícím prvkem francouzské barokní zahrady byla rozsáhlá plocha s vodními bazény, zklidňujícími celou kompozici, a s přísně formovanými vegetačními prvky.³⁵

Poněkud odlišně se v období baroka vyvíjela holandská zahrada, která si uchovala rovinný charakter, protkaný vodními kanály. Plochy byly jednoduše členěny s důrazem na detail. V duchu předloh Hanse Vredemana de Vries (1527–1609), Johanna Royera (1574–1655), Petra Lauremberga (1585–1639) a jiných se zde velmi dlouho uplatňovaly dřeviny tvarované do podob lidí, zvířat a věcí, i když v ostatních zahradách od toho bylo již upuštěno.

Barokní zahrady sloužily především jako reprezentační prostor, který měl charakter jevištní scény; byly také prostorem společenským³⁶ a prostorem k rekreaci majitele. Jak starší šlechtická sídla, tak nově stavěné rezidence začaly být ve sledovaném období systematicky doplňovány souborem zařízení nazývaným *voluptoár*. Jeho těžištěm byla právě zahrada a v ní, anebo v jejím sousedství, umístěné účelové stavby určené ke zprostředkování zážitků a zábavě: míčovny, hřiště, divadla, střelnice, jízďárny, fíkovny, oranžerie, menażerie, voliéry, grotty, obory, rybníky, lázně, bažantnice a letohrádky.³⁷

DOBOVÁ LITERATURA

K mimořádným literárním dílům o teorii barokního zahradního umění lze zařadit *Théâtre des Plans et Jardinages*³⁸ od Clauda Molleta (1564 – před 1649). V celé první polovině knihy se věnoval zahradnickému oboru a v druhé části popisoval kompoziční principy zahrady. Toto dílo vydal tiskem autorův syn André Mollet v roce 1652. O rok dříve publikoval sám André Mollet ve Švédsku své vlastní pojednání, a to hned ve třech jazykových mutacích: ve francouzštině zněl jeho název *Le jardin de plaisir*, v němčině *Der Lust Gärten* a ve švédštině *Lustgård*. Konkrétněji se věnuje uspořádání prostoru zahrady a detailněji se zabývá podobou parteru.³⁹ Nicméně za zakladatele francouzské barokně klasicistní

zahrady se považuje zahradní architekt André Le Nôtre (1613–1700). K jeho nejvýznamnějším dílům bezesporu patří zahrada ve Versailles, která se stala spolu s dalšími francouzskými zahradami předlohou pro vybudování množství reprezentačních sídel evropských panovníků (v Anglii Hampton Court Karla II., v jižní Itálii Palazzo Reale v Casertě Karla III. Bourbona, v Rusku Petrodvorec Petra Velikého, v Rakousku Schönbrunn Karla VI., ve Španělsku La Granja Filipa V. z Anjou, v Německu Nymphenburg bavorského vévody a kurfiřta Maxmiliána II. Marii Emanuela Kajetána, Herrenhausen Ernsta Augusta a tak dále).

Za popularizací francouzského zahradního umění po Evropě však stojí Antoine Joseph Dezallier d'Argenville (1680–1765) a jeho kniha *La Théorie et la Pratique du Jardinage* z roku 1709,⁴⁰ doplněná ilustracemi od Jeana-Baptisty Alexandra Le Blonda (1679–1719), která se později dočkala německého a anglického překladu. Dezallier knihu rozdělil na dvě části, a to na teoretické postupy a praxi. První, teoretickou, část rozdělil celkem do osmi pravidel, kde se věnoval umístění budov v poměru k zahradě, založení a uspořádání zahrady, popisu parteru a jeho různým variantám, cestám, palisádám, lesu, hájům, zeleným plochám, tvarování vegetace atd. Naopak v praktické části se postupně v deseti pravidlech zabýval vyměřovacími a zemními pracemi, vytvářením ornamentů, stavbou teras, schodišť, fontán, kaskád, bazénů, kanálů. Čtyři kapitoly detailně vyjmenovávají způsoby výsadby v různých částech zahrady, druhy nejpoužívanějších stromů s popisem jejich dobrých a špatných vlastností, v neposlední řadě i způsoby péče o vegetaci.

Dezallier se také ve svém spise dotkl problematiky topiary, neboli stříhané zeleně. V 17. a 18. století se objevily četné vzorníky týkající se umění topiary. Příkladem může být spis německého zahradního stavitele Matthiase Diesela (1675–1752) z roku 1717 *Erlustrierende Augenweide in Vorstellung hortlicher Gärten und Lustgebäude*. Další zajímavou architektonickou knihou 18. století bylo dvousvazkové dílo Jacques-Françoise Blondela (1705–1774) *De la distribution des maisons de plaisance et de la*

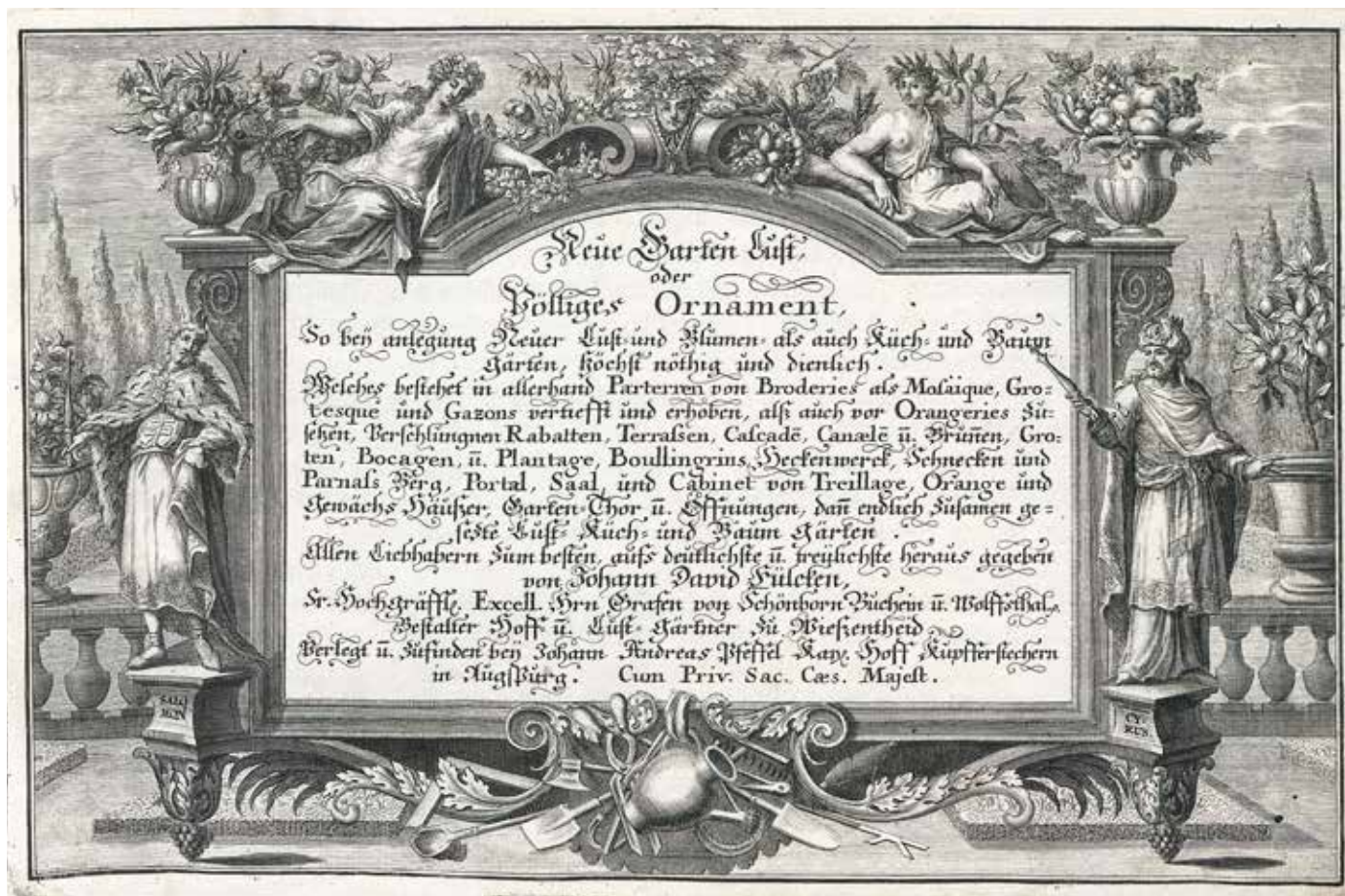
décoration des édifices en général z let 1737–1738 obsahující také vzorové půdorysy zahradních kompozic i jednotlivých prvků.⁴¹

KOMPOZICE BAROKNÍ ZAHRADY A JEJÍ VEGETAČNÍ PRVKY

Především rovinatý parter zahrady byl dějištěm společenských a kulturních akcí a slavností a zároveň byl důstojným pokračováním honosného interiéru budovy. S tím souvisela i jistá míra teatrality v přístupu k úpravám tohoto prostoru. Prodlužování os sloužilo k vytvoření dojmu rozlehlosti

a nekonečna. Tento pocit umocňovaly daleké pohledy a průhledy tvořené alejemi a vysokými stříhanými stěnami. Využívalo se zde také hry světla a stínu realizované pomocí dlouhých pergol, cest lemovaných tvarovanou vegetací, a také kontrastu uzavřených či otevřených ploch a kontrastních barev pro zdůraznění plasticity.⁴²

Velmi důležitou roli však hrála samotná budova zámku či paláce, která byla dominantou celého prostoru a především úběžníkem hlavní osy barokní zahrady. Výrazné stavby v krajině se tak staly centrem, kolem kterého byla krajina panství uspořádávána a jehož prostřednictvím byla smysluplně čitelná.⁴³ Hlavní osy směřující k uzlům kompozice byly v tomto období zdůrazňovány kočárovými cestami v podobě

12 Titulní list teoretického spisu o zahradní architektuře *Neue Garten Lust* Johanna Davida Fuldnera z doby okolo roku 1720.

průseků či několikakilometrových mohutných alejí.⁴⁴ Často se budova nacházela na vyvýšeném místě, přístupná byla většinou soustavou kamenných teras s předsazeným schodištěm. Nicméně i hospodářské a užitkové budovy byly povýšeny do role kompozičních prvků barokní zahrady.⁴⁵ Řadily se k nim také míčovny, kolonády, gloriety, sala terreny, belvedery, oranžerie, fíkovny, konírny, jízdárny a další.

Barokní zahradu od zahrady renesanční mimo jiné odlišovalo její otevření do volné krajiny. Pronikala do ní systémem průhledů, cest, již zmíněnými stavebními objekty a alejemi, tvořícími kompoziční vazbu s lesem. Další velmi významnou charakteristikou byla osovost zdůrazněná samotnou budovou zámku a podél ní umístěnou zelení. Speciálně ve francouzských zahradách se objevily kromě podélných a příčných os i osy diagonální. Tvořily hvězdice nebo tzv. husí nohy vybíhající i ven ze zahrady. Průhledy skrze ně, daleké rozhledy z vyvýšených míst a obecně směřování pohledu návštěvníka pomocí os k určitým bodům pak krajinu propojilo v jeden logický jednotně komponovaný celek,⁴⁶ přičemž k optickému rozšíření prostoru byly využity i vzdálené dominanty ležící mimo vlastní areál.⁴⁷

Parter dodával barokní zahradě barevnost a zdobnost. Ve francouzské barokní zahradě parter navazoval na budovu zámku. Například Karel Eusebius z Lichtenštejna zaznamenal, že před palácem, jako vstup do zahrady, má být velká plocha o délce paláce s velmi širokým chodníkem,⁴⁸ těsně vedle parteru, který je deset až dvanáct sáhů nebo více dlouhý a kde je možné procházet se ve stínu, protože výška budovy stín vytváří, takže je tento prostor příjemný i pro všelijaké hry; je také hezké, když je parter trošku dál od zdi, aby nebyl plně ve stínu, neboť pak tam mohou být květiny, pomerančovníky, citroníky a podobné stromky v nádobách, které stojí na chodnicích a které nepotřebují stín, nýbrž plně slunce po celý den, což urychlí zrání plodů, které budou lepší a větší. Protože tam nemá být stín a aby mohly být do prostoru usazeny stromky, musí být tento chodník velmi široký, neboť nádoby musí být velmi objemné, aby měly kořeny stromků dostatek prostoru, a ještě musí zbýt dostatek místa na procházení.⁴⁹ Rozlišujeme několik typů

parteru: tzv. *parterre de broderie* připomínal výšivku, jejíž vzor byl tvořen nízkými buxusovými plůtky upravenými do formy listu, květu, větve, volut a kartuší. Vzniklé plochy byly potom vyplněny různými materiály, které nahrazovaly barevnost květin – například různobarevnými písky, šterky, bílou křídou, černým uhelným prachem, drcenými cihlami apod. Ornament však mohli návštěvníci zahrady vidět pouze z vyvýšených míst. *Parterre à l'Angloise* byl tvořen především krátce stříženým a pečlivě zaříznutým trávnikem, protkaným křivkami cest. Světlé pískové cesty oddělovaly úzké záhony nízkých květin, mírně skloněné k cestě sledující obrys travnatých ploch. *Parterre de broderie* a *parterre à l'Angloise* lemovaly dlouhé obdélníkové záhony, květinová rabata nazývaná *plates-bandes*. Tyto pásy osázené květinami bývaly doplněny kvetoucími keři a tvarovanými dřevinami. Dle velikosti parteru se šířka těchto rabat pohybovala od 1,3 do 1,95 metru. Naopak *parterre des pièces coupées pour des fleur* lemovaly stříhané buxusové plůtky doplňované květinovými záhony a pochozími pískovými cestami. Další typ, *parterre de compartiment*, byl velmi často rozdělen na dvě symetrické části podél hlavní osy a zdoben vzory ze stříhaného zimostrázu, trávy, barevných písků, ale i květinami po obvodu ploch.⁵⁰ Pravidelně upravené travnaté plochy se v zahradní kompozici uplatnily dále jako *bowling green*, zahlobený travnatý parter větších rozměrů, a *tapis vert*, travnaté pásy doprovázející pravidelně tvarované dřeviny nebo řady soch.⁵¹

V baroku se staly velmi oblíbenými pomerančovníky a citroníky a jiné teplomilné rostliny, které byly přes zimu uskladněny v oranžeriích. Před nimi vznikl *parterre de orange*, na který byly v létě rozmístěny tyto exotické rostliny v nádobách.⁵²

Výše zmíněné skutečnosti svědčí o důležité roli květin a jejich barevné působivosti. Květinové výsadby měly být obměňovány minimálně třikrát do roka tak, aby byly stále maximálně působivé. V období baroka vrcholila obliba cibulovin a hlíznatých rostlin, na záhonech se objevovaly hlavně v jarním období. Dle Dézalliera d'Argenville měla mít jarní kompozice hlavní účinek v březnu, dubnu

a květnu. Byly vysazovány raně kvetoucí odrůdy tulipánů (*Tulipa* L.), sněženek podsněžníků (*Galanthus nivalis* L.), *Ranunculus orientalis* L., hyacintů východních (*Hyacinthus orientalis* L.), na jaře kvetoucí druhy bramboříků (*Cyclamen* L.) a šafránů (*Crocus* L.), sasaneček proměnlivých (*Anemone coronaria* L.). Patřily sem i narcisy (*Narcissus* L.), kosatec sítkovaný (*Iris reticulata* M. Bieb.), řebčík královský (*Fritillaria imperialis* L.), dále prvosenka lysá (*Primula auricula* L.), jaterník podléška (*Hepatica nobilis* Schreb.), violky (*Viola* L.), hvozdíky (*Dianthus* L.), konvalinka vonná (*Convallaria majalis* L.), fiala šedivá (*Matthiola incana* (L.) R. Br.), prvosenka jarní (*Primula veris* L.), sedmikráska obecná (*Bellis perennis* L.) aj. Pro kvetení v červnu, v červenci a v srpnu to byly řebčík kostkovaný (*Fritillaria meleagris* L.), denivky (*Hemerocallis* L.), lilie bělostná (*Lilium candidum* L.), kohoutek věncový (*Silene coronaria* (L.) Clairv.), kohoutek plamenný (*Silene chalcedonica* (L.) E. Krause), černucha damažská (*Nigella damascena* L.), majoránka zahradní (*Origanum majorana* L.), hledík větší (*Antirrhinum majus* L.), bazalka vonná (*Ocimum basilicum* L.), chejř vonný (*Erysimum cheiri* (L.) Crantz), hlaváč černonachový (*Scabiosa atropurpurea* L.), mák vlčí (*Papaver rhoeas* L.), netýkavka balzamína (*Impatiens balsamina* L.), zvonek zahradní (*Campanula medium* L.) aj. Pro podzimní výsadbu se využívaly kvetoucí bramořík (*Cyclamen* L.) a šafrán (*Crocus* L.), skočec obecný (*Ricinus communis* L.), měsíček lékařský (*Calendula officinalis* L.), nocenka zahradní (*Mirabilis jalapa* L.), laskavec (*Amaranthus* L.), aksamitník rozkladitý (*Tagetes erecta* L.), potočnice drobnolistá (*Nasturtium microphyllum* (Boenn.) Rchb.), lichořeřišnice větší (*Tropaeolum majus* L.), slunečnice roční (*Helianthus annuus* L.).⁵³

Do ploch květinových záhonů byly vysazovány solitérní, volně rostoucí nebo tvarované kvetoucí keře rodu kalina (*Viburnum* L.), pustoryl (*Philadelphus* L.), šeřík obecný (*Syringa* L.), růže (*Rosa* L.), ibišek (*Hybiscus* L.). Byly žádány růže s velkými plnými a vonnými květy, které je možné spatřit na mnoha obrazech barokních mistrů. Za nejoblíbenější druhy lze označit „centifolia

Rosen“ růži stolistou (*Rosa ×centifolia* L.) pro její příjemnou vůni, „muscat Rosen“ růži morušovou (*Rosa moschata* Herrm.) a „monat Rosen“ růže damažská (*Rosa ×damascena* Mill. ‘Semperflorens’).

Na barevnosti se však výrazně podílely i solitérní, umělecky tvarované dřeviny – již zmiňované topiary – které do barokních zahrad neodmyslitelně patřily. A to ať už jako rostliny vsazené do kameninových či dřevěných nádob, tak volně rostoucí. Do zahrady tak dokázaly vnést rytmus a kontrastovaly s plošnými parterry. Nejčastěji byly tvarovány do jednoduchých tvarů koule, kužele či jehlanu. K těmto účelům se používaly především zimoztráz vždyzelený (*Buxus sempervirens* L.), tis červený (*Taxus baccata* L.), smrk (*Picea* sp.), tedy rostliny převážně s tmavě zelenými listy či jehlicemi. Doplnovaly výše popsané parterry anebo vyplňovaly boskety.

Dalším důležitým prvkem barokní zahrady se staly živé ploty a stěny, které se ve Francii označovaly jako *palissade* a sloužily k oddělení jednotlivých prostor, a podporovaly tak perspektivu zahradních os. Objevovaly se v různém výškovém rozhraní. Nízké plůtky často doprovázely dominantní aleje a sloužily k zakrytí kamenných zídek. Jako optická clona však byly využívány středně vysoké palisády (v rozmezí od 1,5 metru do tří metrů), vysazované z tisu červeného (*Taxus baccata* L.), cesmíny ostrolisté (*Ilex aquifolium* L.), hlohu obecného (*Crataegus* L.), ptačího zobu obecného (*Ligustrum* L.) nebo habru obecného (*Carpinus betulus* L.). Vysoké palisády (nad tři metry) mohly být plné, zavětvené až k zemi, nebo byly poloplňné kmeny ponechány holé do výšky dvou až tří metrů. Často se do plných stěn vystřihávaly niky pro umístění soch a zahradního mobiliáře. Nejvyšší stěny, označované jako *charnelles*, dosahovaly výšky okolo sedmi metrů a sloužily k vymezení bosketů. Oblíbenou náplní bosketů se staly labyrinty, jejichž stěny přesahovaly výšku člověka. K výsadbě vysokých živých stěn se používaly habr obecný (*Carpinus betulus* L.), lípa srdčitá (*Tilia cordata* Mill.), lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos* Scop.), jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum* L.), jilm habrolistý (*Ulmus minor* Mill.), javor babyka (*Acer campestre* L.), buk lesní (*Fagus sylvatica* L.).⁵⁴

BAROKNÍ ZAHRADY V ČESKÝCH ZEMÍCH

Okrasná hodnota byla přiznána také zahradám užitkovým, které byly komponovány v pravidelném rastru, a kromě záhonů pro zeleninu se zde pěstovaly i ovocné stromy.

Novým prvkem zahrad se stala treláž (*treillage*), mřížoví z dřevěných latí nebo prutů svazovaných drátem. Bývalo přichyceno k nosné zdi nebo tvořilo samostatnou vzdušnou architekturu – pavilony, arkády, loubí. Treláže z tvrdého natíraného dřeva bývaly porostlé popínavými rostlinami, růžemi nebo vinnou révou. Vlastní zahradu doplňovala přístaviště, mramorové kolonády s bohatou plastickou výzdobou, mramorové nebo bronzové vázy bez rostlin a množství soch, většinou mytologických postav vytvořených z mramoru, bronzu či olova, někdy zlaceného. Sochy měly v baroku hned několik funkcí. Zdobily studny a grotty, vytvářely *point de vue* na konci cesty či průhledu a určovaly začátek promenády. Ta byla často velmi široká, aby umožnila pohyb velkému množství lidí. Materiál světlých barev umocňoval dojem velikosti.

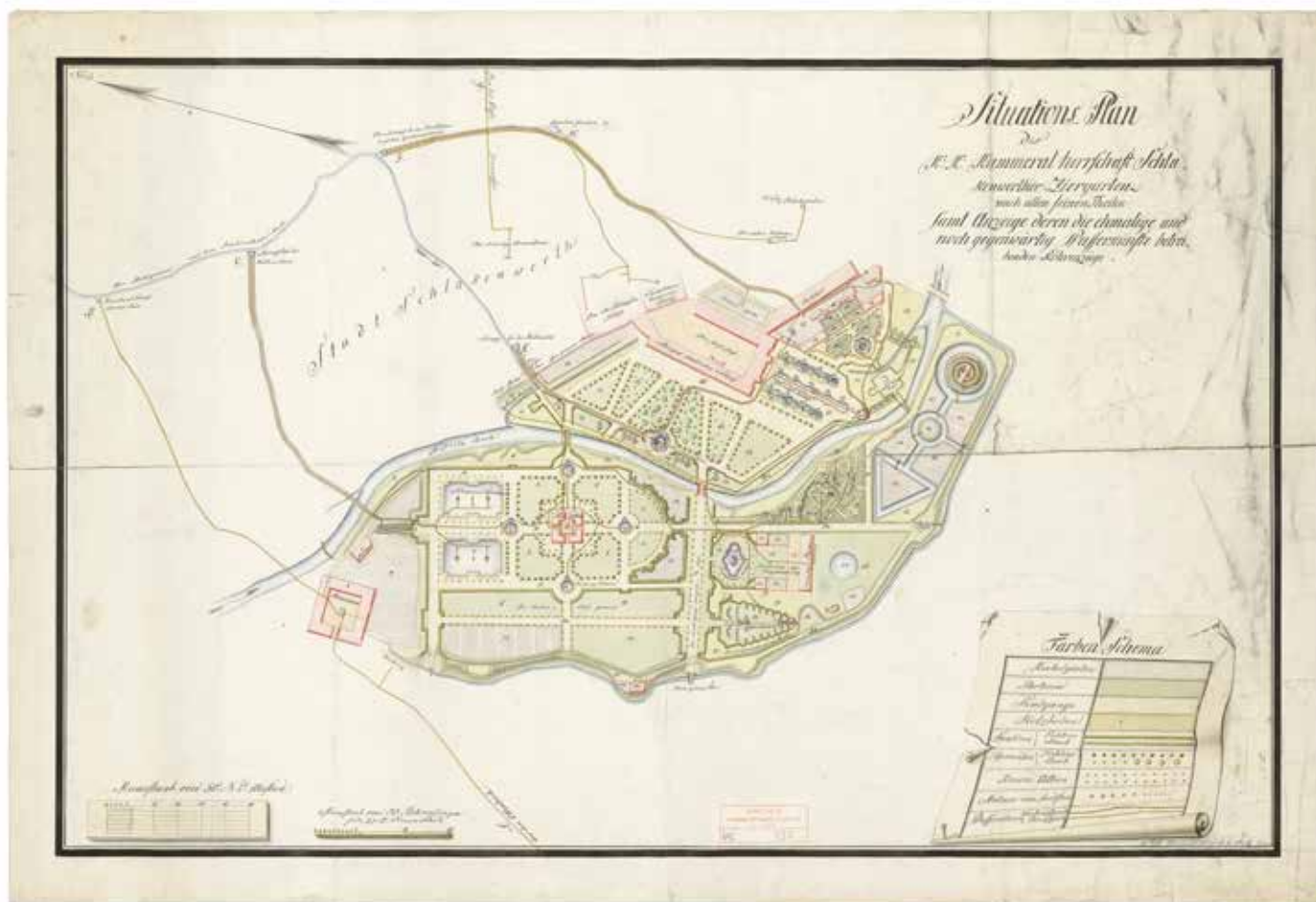
Neodmyslitelnou součástí zahrady se stal bezesporu vodní prvek, který vnesl do kompozice zvuk, pohyb a život. Zatímco v italské zahradě se mohly díky svažitému terénu uplatnit fontány, kaskády či vodotrysky, pro rovinatou francouzskou zahradu byla typická rozlehlá, klidná vodní zrcadla, odrážející krásu paláce a nebe, což umocňovalo pocit monumentality. Vodní prvky se v kompozici umísťovaly nejen na linie hlavních os, do exponovaných a kompozičně nejdůležitějších míst, ale i do vnitřních intimních prostorů bosketů či na křížení os. Vyznačovaly se značnou rozmanitostí, jejich architektonickému výrazu i provedení byla věnována velká pozornost.⁵⁵ I Karel Eusebius z Lichtenštejna považoval vodní prvky za duši zahrady a přikláněl se k tomu, že tam, kde byla umístěna pouze jedna kašna, byla přidána další. Kašny musely být postaveny tak, aby se staly ozdobou celého objektu. Považoval za velmi estetické, když ve střední ose stály dvě nebo tři kašny v řadě za sebou, podle velikosti plochy zahrady. Každá kašna měla mít svůj vlastní parter z buxusu, tedy čtyři partery jako čtyři vysazené velké plochy, uprostřed s kašnou.⁵⁶

Část barokních zahrad na našem území se dochovala, část byla později přebudována do podoby krajinářských parků nebo zcela zanikla. Tvorba barokních zahrad zde byla silně ovlivňována italskými a holandskými vlivy, které se v zahradách mísily s prvky typickými pro francouzskou zahradu. Zatímco měřítko a terénní modelace i architektonické prvky zahrad zůstávaly často pod vlivem italských vzorů, vegetační složka zahrad se snažila reflektovat vývoj zahradního umění ve Francii.

K prvním zahradám, které v sobě snoubily manýristické a raně barokní prvky, patřily zahrady u reprezentačních sídel Albrechta z Valdštejna v Jičíně⁵⁷ a v Praze. Zde hlavní ose dominovala loggie, ke které byla orientována fontána, vodotrysky, balustrády s vázami a ostatní sochařská výzdoba od Adriana de Vries. Se stavbou Valdštejnské zahrady u vévodova paláce na Malé Straně se začalo již záhy po roce 1623. Dále sem náleží zahrada u monumentálního zámeckého komplexu v Ostrově nad Ohří, který získal v roce 1625 jako pobělohorský konfiskát saský vévoda Julius Jindřich Sachsen-Lauenburský (1586–1665).

Pronikání barokní zahrady v 17. století do volné lovecké krajiny se stalo jedním ze základních rysů zahradní architektury celé pobělohorské doby. Barokní doba dala vzniknout fenoménu komponované krajiny, jejíž součástí se staly rovněž některé obory. Významnou roli při úpravách zahrady a krajiny sehrály požadavky panstva. Lovecké stavby vycházely ze vzorů období vlády Ludvíka XIV. a jeho francouzského zahradního architekta André Le Nôtrea (1613–1700). Le Nôtre na uspořádaný zámecký park zpravidla navázal loveckými zařízeními (panskou bažantnicí nebo oborou), kam směřoval také hlavní pohledové osy (například areál zámku Holešov na Kroměřížsku).⁵⁸ Celá kompozice provázání zahrady s loveckou krajinou byla dále členěná průseky i průhledy, cestami, vodními plochami, loukami a skupinkami stromů.⁵⁹

Naopak v ostrovské zámecké zahradě se nejdříve prolinaly prvky renesančních, manýristických a raně barokních

13 Plán zahrad zámku v Ostrově nad Ohří.
Anonymní kresba z roku 1799.

italských zahrad a až v letech 1665–1689 se pokračovalo na úpravách zahrady již podle koncepce barokní reprezentativní zahrady. Jednalo se o jednu z prvních realizací francouzských principů lenôtrevské školy v Čechách.

Typické italské zahrady, odkud bylo možno „patřit“ do okolní krajiny, byly založeny například na Pernštejně, v Lednici (severně od zámku) a v Praze. Zde, na Malé Straně, a to jak pod Pražským hradem, tak na úbočí Petřína, byly v období baroka scelovány úzké středověké parcely a stavěny monumentální paláce se zahradami (například Lobkovická, Thunovská, Ledeburská, Schönbornská, Kolowratová, Fürstenberská, Pálffyovská či Ledeburská zahrada).

Terasovitá Vrtbovská zahrada, považovaná za vrcholné dílo barokního zahradního umění, byla kolem roku 1720 zbudována Františkem Maxmiliánem Kaňkou. Systém schodišť vzájemně spojil její tři vysoké terasy. Sochařská výzdoba byla svěřena Matyáši Bernardu Braunovi. Nelze opomenout ani barokní úpravy Královské zahrady. Ovšem právě Královská zahrada v Praze je vlastně kombinací výše popsaných přístupů: horní terasa byla koncipována jako rovinná zahrada s typickými barokními atributy, směrem k Jelenímu příkopu na ni navazovaly terasy pro hru pall-mall,⁶⁰ fíkovnu, oranžerii, sádky a s vyhlídkami na Pražský hrad a do Jeleního příkopu.⁶¹

K vzorovým příkladům barokní zahrady patří zahrada v Praze-Troji. Hrabě Václav Vojtěch Šternberk si zde nechal vybudovat příměstskou vilu s přilehlou terasovitou zahradou, štěpníci a vinicí. Hlavní osa směřovala od zámku přímo k Pražskému hradu a protínala ji příčná osa vedoucí k sousední štěpnici s labyrintem, kde se pěstovaly mnohé odrůdy ovocných dřevin.⁶²

Zámecké zahrady v Chocni, v Dobříši, v Nových Hradech u Vysokého Mýta, Hořovicích či Liblicích, založené v druhé polovině 18. století, představují typ francouzské zahrady. Dobříšský zámek v letech 1745–1765 dostavěl francouzský architekt Julius Robert de Cote. Barokní zahrada je rozložena na pěti terasách. Nacházejí se zde fontány, kaskáda, stříhané stěny, zelená loubí a celá řada sochařských děl od Ignáce Františka Platzera. Další významné barokní zahrady se nacházely v Českém Krumlově, Libochovicích, Ploskovicích či u děčínského nebo duchcovského zámku. Pozadu nezůstaly ani klášterní zahrady budované se stejnou okázalostí například v Chotěšově, Plasích, v Teplé či u oseckého kláštera.

V lichtenštejnské zahradě v Lednici se barokní prvky objevovaly od třicátých let 17. století. Od poloviny 17. století byla zahrada rozšiřována a přetvářena do francouzského stylu. Zahrada u zámku v Holešově a Květná zahrada v Kroměříži začínají být budovány o třicet let později. Na konci 17. století založil zámecký park ve Slavkově Dominik Ondřej Kounic. Ve stejné době byla upravována v barokním slohu, v souvislosti s přestavbou zámku pro rod Serenyiů, zahrada při zámku v Miloticích, původně renesančního založení. Na počátku 18. století byl budován Janem Dětřichem z Petřvaldu buchlovický zámecký areál a v letech 1700–1737 vznikla barokní zahrada u questenberského zámku v Jarměřicích nad Rokytnou. Její projekt je připisován Johannu Lucasovi von Hildebrandt. Pozoruhodná Květná zahrada při biskupské rezidenci v Kroměříži (1665–1675) je v zásadě vybudována na principech italské rovinné zahrady. Ovšem nekonečná osa, procházející rotundou (zasklenou až za episkopátu arcibiskupa Theodora Kohna na počátku 20. století) a ohradními zdmi, stejně jako étoile, v jejímž centru se

rotunda nachází, a dvě zrcadla hladin bazénů a zrcadlo bazénu kolem voliéry, přebírají prvky organizace zahradního prostoru, jež krátce předtím (1657–1660) navrhl Le Nôtre ve Vaux-le-Vicomte.⁶³

Hrabě František Antonín Špork (1662–1738) vytvořil na svém panství Lysá nad Labem s Litolskou oborou určenou především k chovu daňků a na panství Choustníkovo Hradiště s Kuksem ve východních Čechách, kterému je věnována zvláštní pozornost v kapitole *Krajina barokních poutníků mezi Kuksem a Žirčí*, rozsáhlé krajinné kompozice. Na tomto místě je třeba zmínit, že jejich součástí byly i zahrady. Hospitální zahrada v Kuksu, která v letech 2013–2015 prošla v rámci rekonstrukce celého areálu revitalizací. Její centrální část je členěna rastrem cest z poslední úpravy zahrady. Celkem šestnáct zatravněných polí bylo vymezeno stávajícími plůtky ze zimostrázu obecného (*Buxus sempervirens*). Do stávajících zimostrázových plůtek byly vloženy záhony, které vytvářejí pohledově atraktivní rastr cest členěný záhony s vyvýšeným dřevěným lemem. Čtyři středové záhony zůstaly zachovány a dávají vyniknout obelisku a sochám od Matyáše Bernarda Brauna. Tento typ uspořádání i dřevěné lemování záhonů je jakousi reminiscencí na dobové záhony a přímo i na dochovaný ikonografický záznam – obraz mnicha v zahradě, který lze spatřit na prohlídce expozice hospitalu. Kompozice byla doplněna dvěma drobnými fontánami. Zahrada byla lemována ovocnými sady v pravidelném rastru. Tehdejší využití ovocných stromů jakožto akcentů v lemu jednotlivých čtverců je z dispozice taktéž patrné a jako součást revitalizace byla tato funkce obnovena.

Další zajímavou krajinnou kompozicí několikrát v naší knize zmíněnou je úprava okolí zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou. Na ústřední objekt kompozice – zámek – navazovala v parku soustava tří alejí vybíhajících v osách křídel objektu do okolní krajiny, podtrhující zároveň unikátní půdorys stavby situované na mírném návrší. Rytina Johanna Georga Ringla, provedená podle kresby Friedricha Bernarda Wernera, zachycuje stav zámku a zahrady před rokem 1745 a dokládá, že aleje byly skutečně

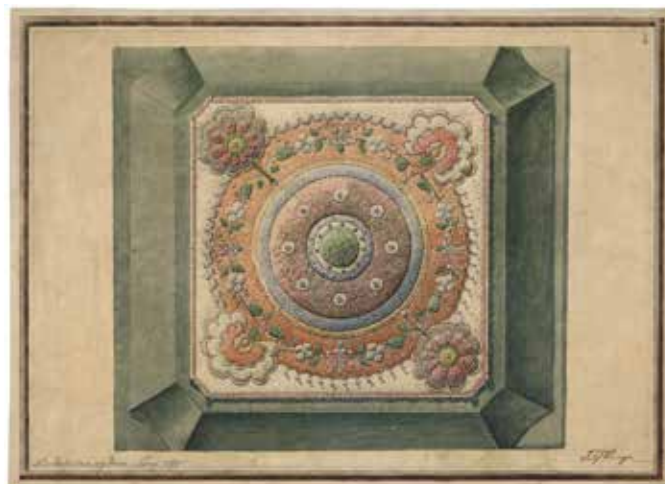
architektonickým prvkem zahrady, která jinak patrně nebyla nákladně upravena.⁶⁴

Naopak zámecká zahrada v Chroustovicích je charakteristická svou výraznou iluzivní složkou, v níž je akcentován optický dynamismus projevující se na centrální ose spojující zámek, zahradu a blízkou bažantnici. Dekorativní výraz zahrady koresponduje se zahradním průčelím zámku. Navazuje na okolní přírodu a jsou zde četné vodoteče ztvárněné do umělých drah, překračované můstky přes vytvořená řečiště a před zámkem vyplňující pravidelné obrazce z živých habrových stěn, které vytvářejí boskety.

BAROKNÍ ZAHRADA JAKO INSPIRACE

Kompozicí barokní zahrady se inspiroval i náš nejvýznamnější zahradní architekt přelomu 19. a 20. století František Thomayer (1856–1938). V jeho tvorbě⁶⁵ lze identifikovat květinové formální partery čerpající právě z barokních základů i rozvolněné krajinářské partie s přírodními stylizacemi. Výrazným znakem Thomayerovy tvorby byly bohatě provedené květinové partery nazývané „květnice“, které se stávaly ústředním motivem kompozice jím navrhovaných zahrad a parků.

Podle kapacitních možností stanoviště na ně mohly navazovat další formální úpravy, nejčastěji s charakterem přímých promenád doprovázených alejemi stromů a květinovými záhony. Na sluncem prozářené formální partie, které bývaly také součástí zahradních staveb, navazovaly rozvolněné úpravy charakteristické stinnými partiemi, slunnými pobytovými trávníky s přírodními partiemi a vodními plochami nebo toky. Součástí zahradních úprav bývaly typické stavby, zejména zahradní restaurace, hudební pavilony nebo vyhlídková odpočívadla, ale také stavby hospodářské (produkční skleníky, oranžerie). V případě rodinných zahrad a zámeckých parků dominovala v kompozici nejčastěji vlastní obytná budova. Osový květinový parter, založený nejčastěji na půdorysu obdélníku, býval pro zvýšení prostorového účinku zahlouben. Převážná plocha byla pojata jako parterový

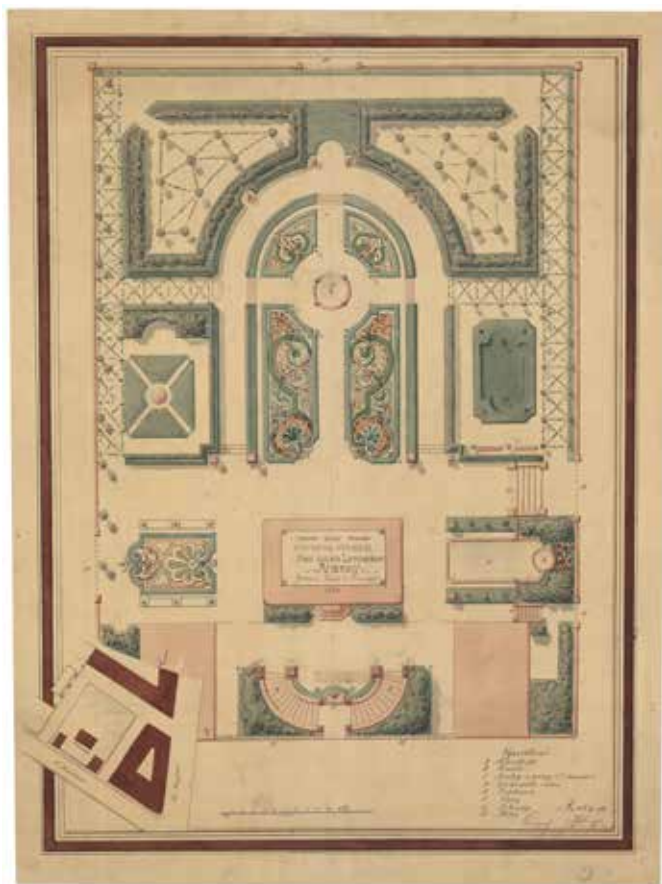
trávník, který byl vymezen formální strukturou cest. Jeho dispozice byla nezřídka obohacena výtvarně provedenými technickými prvky, jako byla např. schodiště zdůrazněná květinovými mísami na podstavcích. Ústředním prvkem parteru mohl být formální, nejčastěji kruhový bazén, jehož hladina bývala oživena tryskající vodou. Parter Thomayer osazoval kompozičními akcenty v podobě symetrických bodových výsadeb tvarovaných stálezelených dřevin jako je tis červený (*Taxus baccata* L.), zimozelený obecný (*Buxus sempervirens* L.), které zdůrazňovaly vstupy na parter a schodiště a bývaly vysazeny v rozích nebo rytmizovaly parter po obvodu. Nebo šlo o zakrsle rostoucí odrůdy jako konifer zerav západní (*Thuja occidentalis* 'Globosa'). Nejčastěji měly zakulacený tvar, nebo šlo o kuželovité formy. Parter mohla v prostoru zdůraznit pravidelná výsadba stromů v jeho rozích, např. sloupovitě rostoucí odrůdy dubu letního (*Quercus robur* 'Fastigiata'), se kterými Thomayer často pracoval. Postranní perspektivu parteru mohly obohacovat linky malokorunných stromů – hloh Lavallův (*Crataegus xlavallei*), hloh obecný (*Crataegus laevigata*), javor mléč (*Acer platanoides* 'Globosum') nebo bohatě kvetoucích keřů pěstovaných na kmínku, např. mandloň trojlaločná (*Prunus triloba*), kalina Carlesiova (*Viburnum carlesii*) a šeřík perský (*Syringa persica*), nebo pestrý výběr okrasných rostlin – jabloní (*Malus*), hrušní (*Pyrus*) a růží (*Rosa*). Jedinečnost do takto založené

14 Návrh na květinovou skupinu s „československými ornamenti“ pro Královskou oboru v Praze. Kresba Františka Thomayera z roku 1895.

16 Park Žižkovy sady v Hradci Králové upravený podle návrhu Františka Thomayera. Fotografie z roku 1907.

dispozice vnášely ornamentální květinové záhony, které měly nejčastěji charakter bohatě provedených letničkových rabat. Bývaly založeny po obvodu zahluobeného parteru, v jeho snížené části a zejména doprovázely komunikace. Použití konkrétních druhů květin v jednotlivých sezónách bylo charakteristické variabilitou (rozsah a poloha záhonů zůstávaly zachovány). Z hlediska životních forem použitých rostlin byly záhony osazovány jednoletými a dvouletými rostlinami z předpěstované sadby, cibulnatými a hlíznatými jarními rostlinami tulipánů (*Tulipa*), hyacintů (*Hyacinthus*) i „letními“ hlíznatými rostlinami dosny indické (*Canna indica*), begónie hlíznaté (*Begonia tuberhybrida*) a doplňovány mediteránními dřevinami – vavřínem vznešeným (*Laurus nobilis*), tropickými a subtropickými rostlinami agáve obecné (*Agave*), palmami

15 Městské sady pražské, sad kolem letohrádku Amerika. Kresba Františka Thomayera z roku 1889.

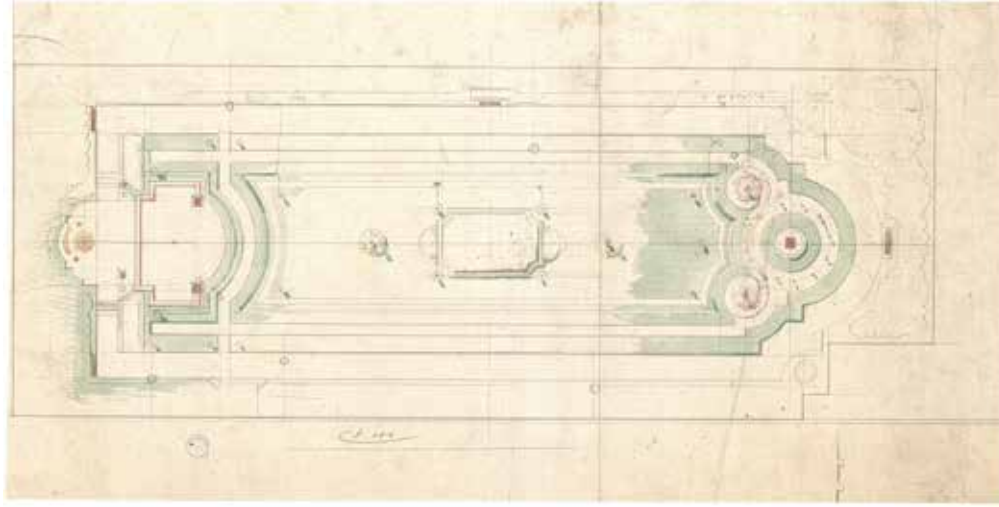
pěstovanými v nádobách. Cílem bylo zajistit maximální estetické působení záhonů po co možná nejdelší část roku.⁶⁶

S Thomayerovou zahradně architektonickou tvorbou se můžeme setkat, jak již bylo řečeno v úvodu knihy, i ve východních Čechách u zámku Chrast u Chrudimi. Část vlastní zahrady zámku byla naposledy upravována na začátku 20. století podle návrhu Františka Thomayera.⁶⁷ Vytvořil zde nový centrální prohloubený parter, navazující na hlavní osu probíhající přes nádvoří zámku směrem do zahrady. Akcentem parteru se stala kašna s fontánou.⁶⁸ Spolu s parterem také nově založil kulisu středního a vysokého patra zeleně podél jeho východní a západní strany tvořenou z jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba*), jalovce chvojky (*Juniperus sabina* 'Tamariscifolia'), javoru kleny (*Acer pseudoplatanus* L.), podražce velkolistého (*Aristolochia durior*), břízy sloupovité (*Betula verrucosa* 'Fastigiata'), (*Caragana arborescens* 'Pendula'), kaštanovníku setého (*Castanea sativa*), ruje vlasaté (*Cotinus coggygria*), buku lesního (*Fagus silvatica* 'Atropunicea' a *Fagus silvatica* 'Pendula') a jasanu pensylvánského (*Fraxinus pensylvanica* 'Aucubefolia').⁶⁹

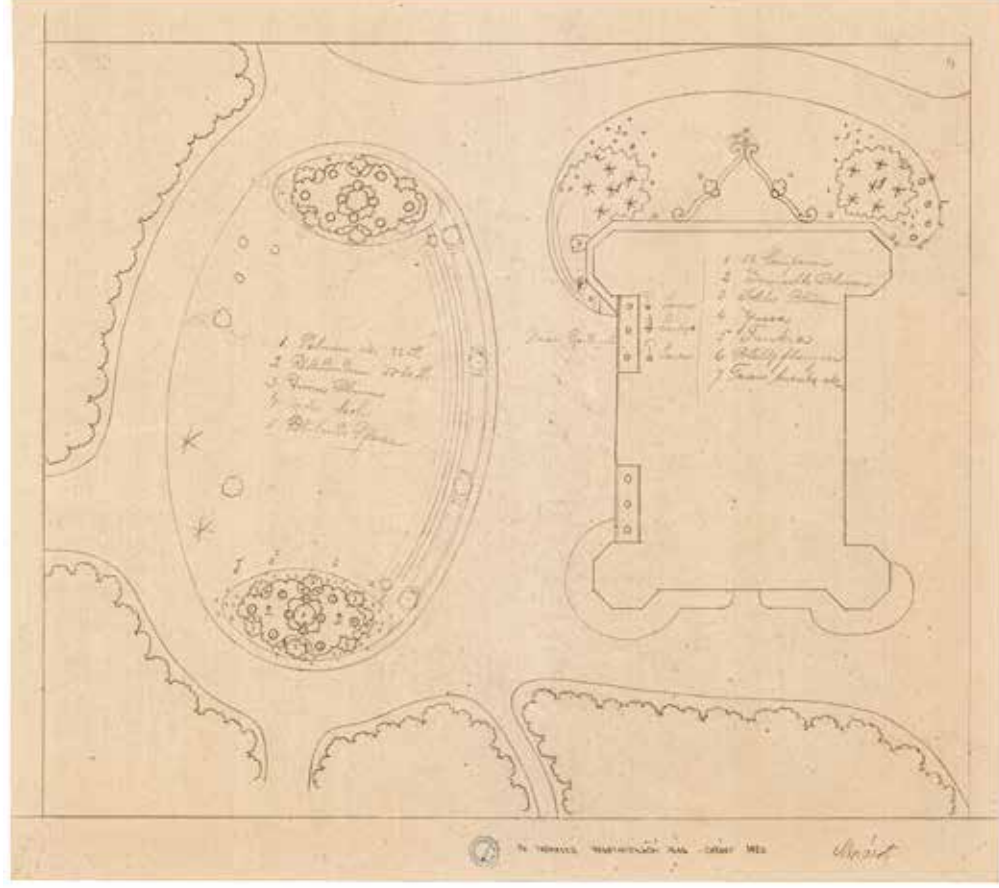
V případě dalšího známého zahradního architekta, Josefa Kumpána, je možné identifikovat několik typů formálních parterů, které se lišily jednak svou polohou v zahradě a jednak použitím převažujících forem okrasných rostlin. Mohlo jít o přísně formálně řešený vstupní parter

Zahrada období baroka a její interpretace na konci 19. a počátkem 20. století

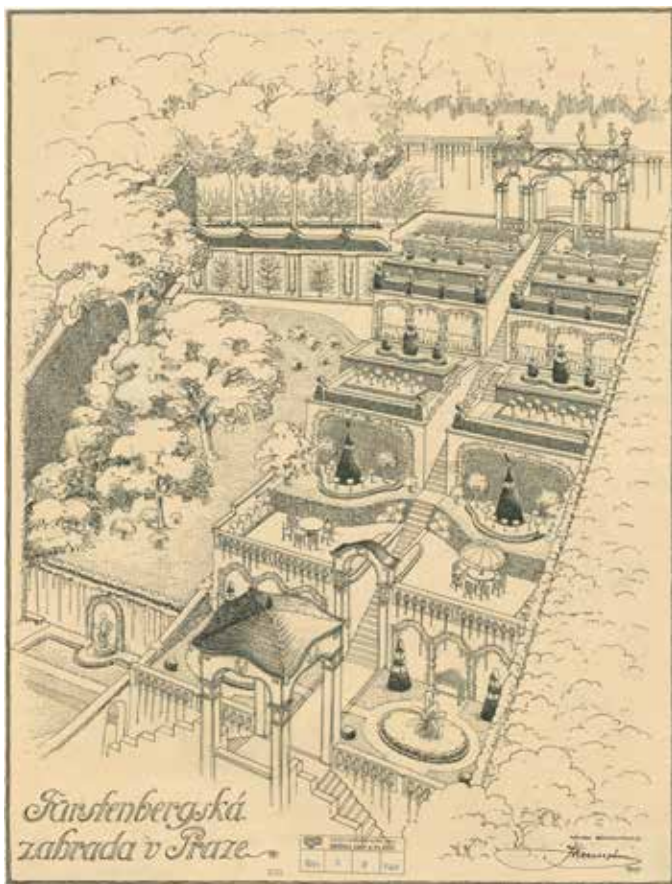

18 Návrh na úpravu parteru v zámecké zahradě v Chrásti.
Kresba Františka Thomayera z roku 1903.

17 Návrh na úpravu a osazovací plán záhonů v zámecké zahradě v Chrásti.
Kresba Františka Thomayera z roku 1903.

(předzahrádka), který často plnil funkci hlavní reprezentativní části zahrady, která měla poloprivátní charakter plynoucí z její otevřenosti vůči ulici. Typickým projevem architektonické části byl „klasický“ květinový parter, který mohl mít podle převažujícího typu použitých rostlin podobu rozárie (růžovny), nebo šlo o kombinovaný květinový parter s pestrým zastoupením květin různých životních forem. Formální partery byly složeny z bohatých květinových záhonů s centrálním vodním prvkem nebo zahradní plastikou a bývaly i výrazně architektonicky dotvořeny lehkými zahradními stavbami (pergoly, loubí, besídka), vytvářejícími příznivé mikroklima. Vymezení vůči okolním pozemkům bývalo zajištěno obvodovou výsadbou vyšších dřevin a tvarovanými živými ploty, nebo konstrukcemi pro pnoucí

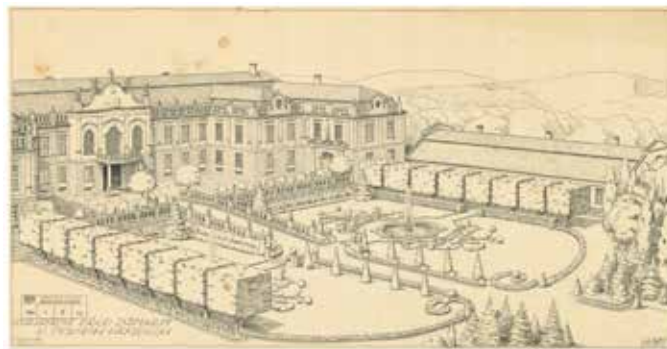

keře. Plochy byly rytmizovány tvarovanými bodovými akcenty dřevin.⁷⁰

Za domem byl většinou prostor vymezen pouze pro společenské části zahrady (též sportovní, rekreační). V nich se soustředil rodinný život, hrály se hry a provozoval se individuální i kolektivní sport. Tato část zahrady v sobě pojímala typickou vybavenost (besídka, odpočívadlo, bazény, sportovní a herní prvky, dětská hřiště). Vyznačovala se menší okázalostí použitých formálních struktur a květinového detailu. Často měla podobu formálně vymezeného travnatého parteru, který byl rabatovými záhony doplněn pouze po obvodu. Ústředním prvkem společenské části zahrady byl volný travnatý parter.⁷¹

A nakonec, v tvorbě zahradního architekta Josefa Vaňka byly v prvotních návrzích často uplatněny zahloubené partery lemované bohatými květinovými záhony a skupinami keřů. V těchto případech se Vaňk inspiroval tvorbou Františka Thomayera. Obdobně jako on je také nazýval květinicemi. V lemech těchto parterů se objevovaly především stromkové růže spojené girlandami z pnoucích růží, nebo byla rabata osazena populárními pelargoniemi – pelargonií páskatou (*Pelargonium zonale* 'Hér Meteor'). Často, stejně jako Thomayer, akcentoval prostor parteru tvarovanými dřevinami kulovitého či jehlancovitého tvaru, např. zimozrázem obecným (*Buxus sempervirens*).

Pokud prostorové členění či výměra zahrady neumožňovaly začlenit tento prvek (zahloubený parter), volil alespoň bohaté kobercové letničkové záhony, které byly

komponovány pro pohled z vily, terasy, od vstupu apod. Květinové, bohatě řešené partery tvořily podstatnou část zahradních úprav navrhovaných Josefem Vaňkem. Zahlobený parter s centrálním bazénem je po stranách doprovázen letničkovými záhony a záhony s růžemi pěstovanými na kmínku. V pozadí je situována symetrická pergola se středovým pavilonem. Parter je po stranách vymezen dvěma stěnami stříhaných stromů se stinnou promenádou uprostřed. Na konci dvacátých a v průběhu třicátých let již ve Vaňkově díle převažoval parter méně okázalý, který míval nejčastěji formu travnatého parteru. Kromě jeho formálního vymezení sítě cest býval v centrální ploše zatravněn a pouze po stranách rytmizován sloupovitými či tvarovanými koniferami, které mohly být střídány s konstrukcemi pro pnoucí růže. Po obvodu mohly být založeny rabatové záhony. V jeho závěru, v ose budovy, bývala i nadále situována symetrická zahradní stavba (besídka, altán, pergola, bazén, kašna). Otázka kompozice byla v návrzích řešena velmi jednoduše a přehledně. Ústředním bodem kompozice byla budova (vila atp.), protiváhu většinou tvořila pergola či zahradní besídka. Optickému spojení těchto dvou kompozičních prvků zpravidla netvořil pohledovou bariéru žádný vegetační prvek. Estetický účinek parteru umístěného ve formální části zahrady spočíval v přehlednosti, plošnosti a barevnosti. Centrální parter býval někdy zahlouben pod úroveň okolního terénu

a rytmizován tvarovanými dřevinami, či byl ohraničován tvarovanými živými ploty. Před jednotlivými průčelími domu, dovolila-li to expozice pozemku, byly projektovány další formální partery.⁷² Před jižním, východním, nebo západním průčelím vily bývalo projektováno charakteristické kompoziční oddělení – rozárium. Vaněk velmi často pracoval s vytrvalými květinami, kterým v půdorysu zahrady vymezoval samostatný parter, označovaný jako *perenová zahrádka* nebo *perenetum*.⁷³

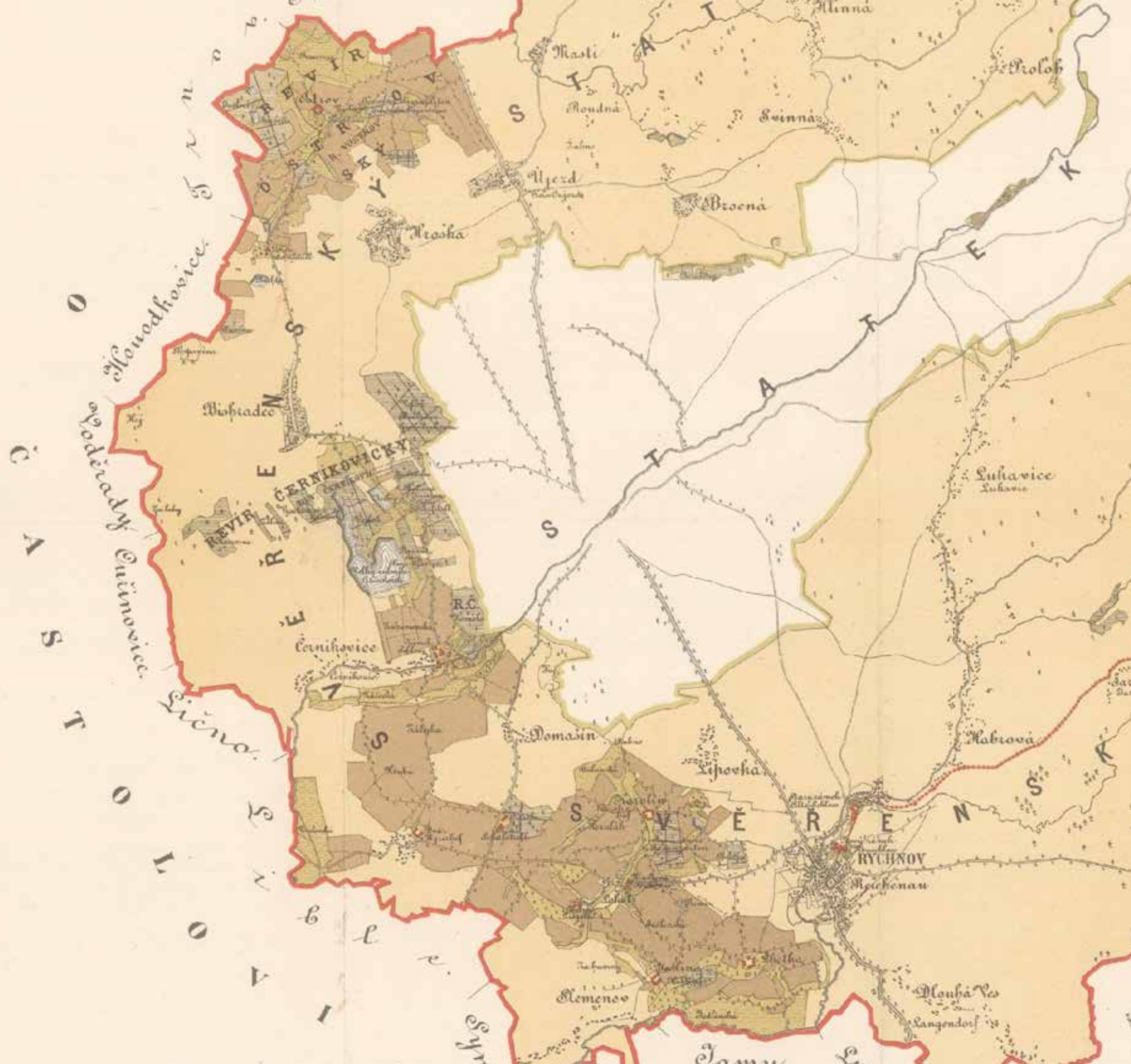
Poslední formální, pravidelnou zahradu ve východních Čechách, ale zároveň na našem území vůbec, vytvořil architekt Dušan Samo Jurkovič u zámku v Novém Městě nad Metují. Kompozice zahrady je jakousi reminiscencí na italskou barokní zahradu, k čemuž Jurkovič využil terasovité uspořádání svahu v okolí zámku. Jednotlivé terasy opatřil bílým dřevěným zábradlím. Bylo tak možné z nich bezpečně sledovat přísně tvarovanou zahradu, vytvořenou ze stěn a loubí habru obecného (*Carpinus betulus*), doplněnou tvarovanými javory (*Acer palmatum* 'Thunb'), tisy (*Taxus baccata*) a broderiemi ze zimozrázu (*Buxus sempervirens*).⁷⁴ Hlavním prvkem úpravy se stala kašna s fontánou. Zahradu dále doplnil barokními plastikami trpaslíků z první čtvrtiny 18. století, pocházejícími z dílny Matyáše Bernarda Brauna a dodatečně dovezenými z Kuksu.

**POHLED
ZBLÍZKA: OBORY
VE VÝCHODNÍCH
ČECHÁCH**

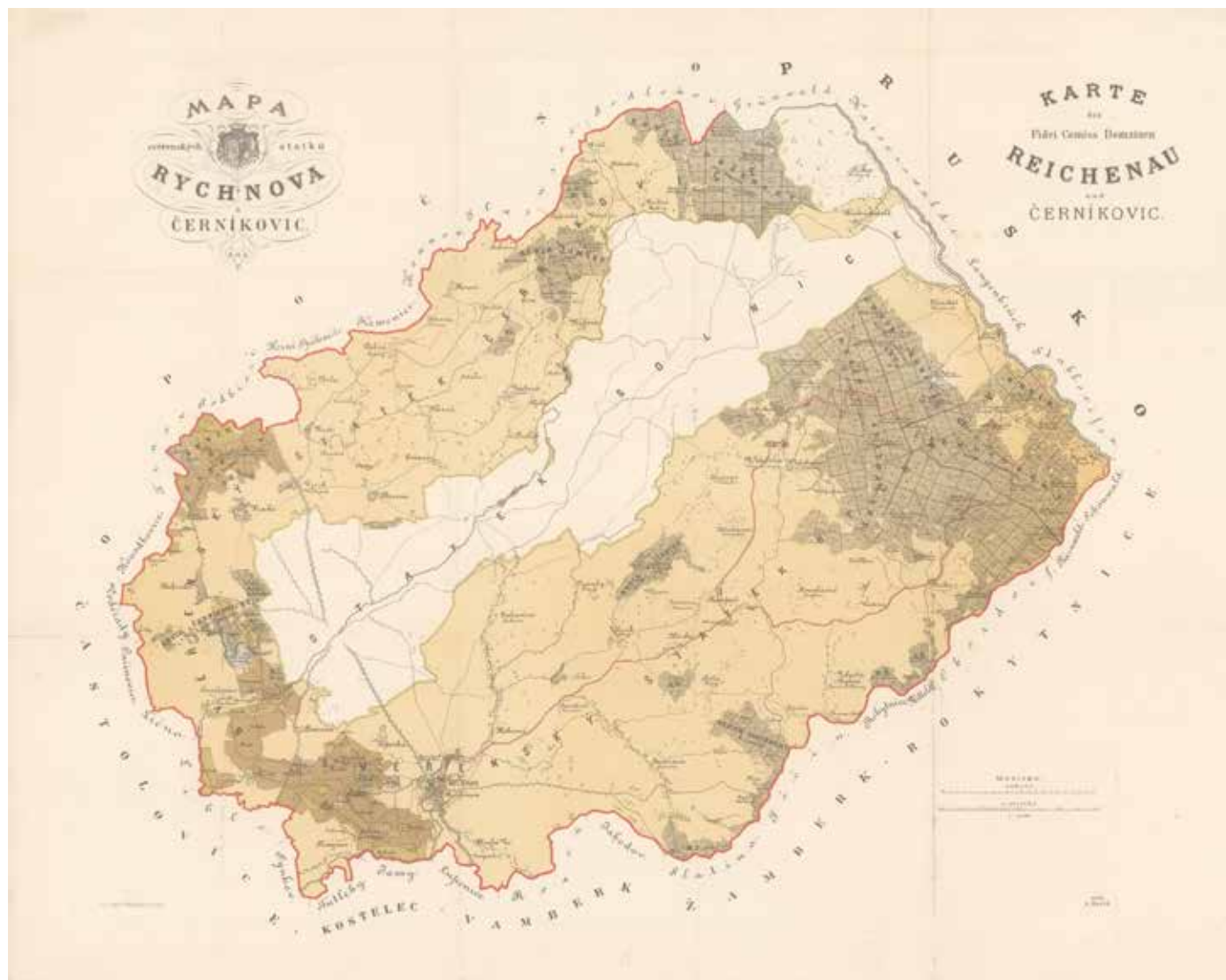
Kolowratská obora v Černíkovicích

Jiří Balský

Jiří Balský

KOLOWRATSKÁ OBORA V ČERNÍKOVICÍCH

22b Mapa svěrenských statků Rychnova a Černíkovice. Kresba A. Bartha z doby mezi lety 1850–1880.

Období od druhé poloviny 17. století do konce 18. století je právem nazýváno zlatým věkem obor a obornictví. Po třicetileté válce se šlechta snažila vytvořit vhodné předpoklady k soustavné péči o zvěř a pokoušela se opětovně zazvěřit obory, honitby a revíry.⁷⁵ Soustředěný chov zvířat zajišťoval dostatek dostupné zvěřiny jako součásti šlechtického jídelníčku, avšak umožňoval také pořádat lov jako neopominutelnou formu šlechtické zábavy a reprezentace. Řada starších

obor byla obnovena a dále upravována podle aktuálních potřeb, předpisů⁷⁶ či způsobu lovu. Kromě příkladů z východních Čech zmíněných již v kapitole *Obora jako most mezi přírodou a zahradou* můžeme uvést Chlumeckou oboru, zvanou též obora Kněžičky, dnes obora Kinský (s. 265, obr. 10). Nachází se na bývalém panství Chlumec nad Cidlinou jižně od obce Kněžičky. Obora prosperovala již v 16. století za Pernštejnů, zanikla za třicetileté války a byla

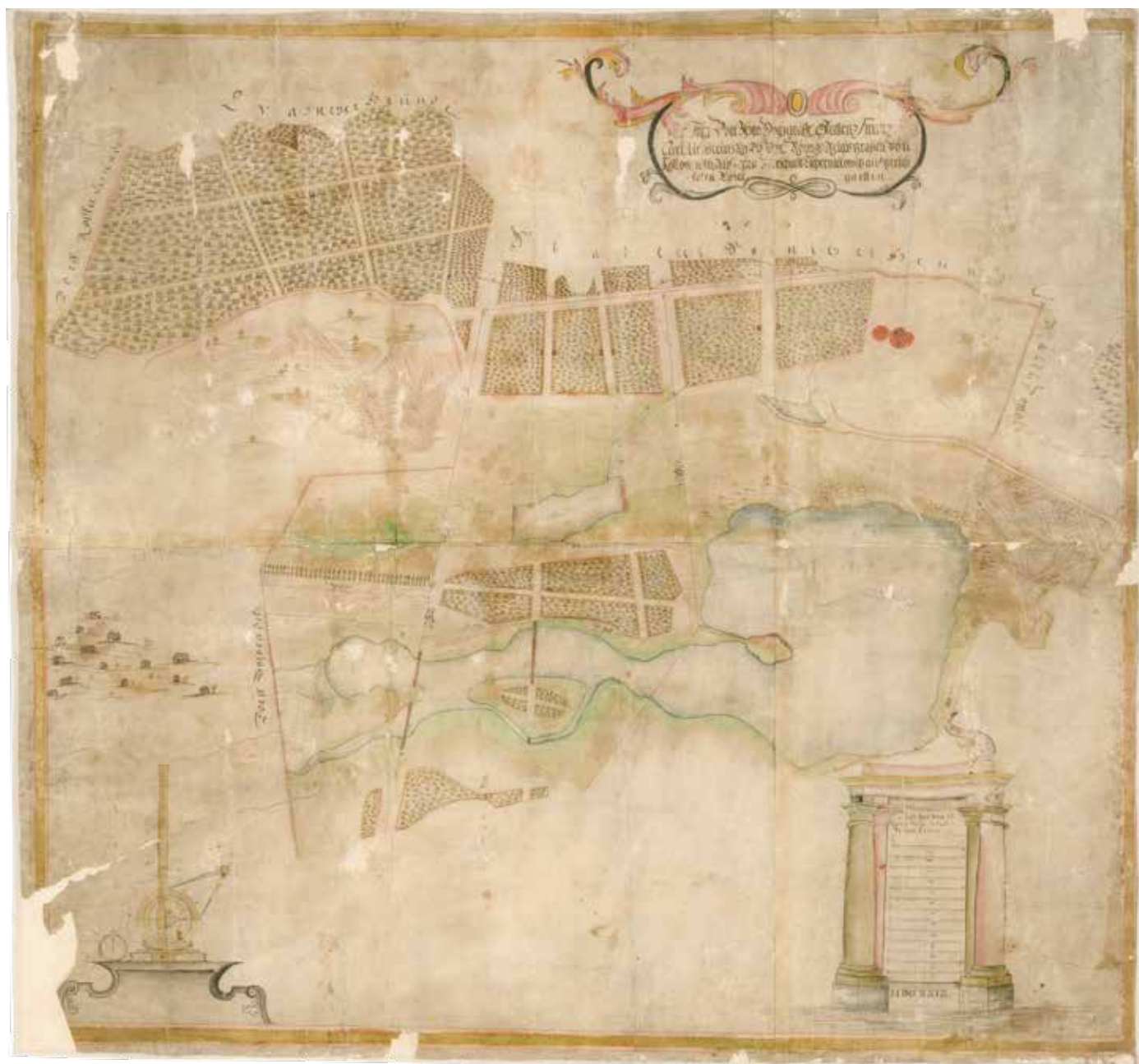
obnovena roku 1719 za hraběte Václava Norberta Oktaviána Kinského (1642–1719). Největšího rozkvětu dosáhla v letech 1760–1806, kdy byla rozšířena a upravena pro pořádání parforsních honů. Díky úsilí hraběnky Kristýny z Lichtenštejna, manželky majitele panství hraběte Františka Ferdinanda Kinského, byla obora obohacena o tzv. Collore-dovo kolečko, pravidelný osmiboký prostor lemovaný habry, situovaný uprostřed areálu a sloužící jako shromaždiště při pořádání parforsních honů. Dále hraběnka nechala zřídit lovecký zámeček Neugebau a sochařskou výzdobu bran, dodnes dochovaných. Struktura obory se shromaždištěm a navazující sítí cest a průseků poukazuje na to, jak se ve druhé polovině 17. a během 18. století proměnily požadavky na podobu obor. Jednou z hlavních příčin bylo rozšíření parforsních honů francouzského typu, o které se v Čechách zasloužil mnohokrát zmíněný hrabě František Antonín Špork (1662–1738).⁷⁷

Cesty a průseky rozčlenily oboru na jednotlivé leče, ve kterých byla postupně lovena vypuštěná zvířata. I změna způsobu lovu od středověké štvance zvířete volnou krajinou, přes hromadné lovy⁷⁸ až k honům parforsním vedla k výrazným změnám nahlížení na uspořádání obor. Za typickou součást obor v době baroka lze považovat sít hvězdicových či rovnoběžných cest v lesních komplexech. Hvězdicové uspořádání cest, částečně dodnes patrné, je fixováno například v toponymu Hvězda, jak je označována centrální část opočenských obor. Chov zvěře v oboře je zmíněn již ve druhém opočenském urbáři z roku 1598, byla však založena dříve. V roce 1615 byla přepažena, čímž vznikla tzv. Stará obora, rozkládající se směrem ke vsi Mokré, která v průběhu druhé poloviny 18. století zanikla, a tzv. Nová obora, základ obory dnešní. Na opočenském panství byla věnována zvláštní péče chovu bažantů a koroptví – na počátku 19. století zde bylo čtrnáct bažantnic.⁷⁹ Tak vysoký počet bažantnic u jednoho panského sídla je neobvyklý, ale obecně byla tato zařízení ve druhé polovině 18. a v 19. století při panských sídlech a hospodářských dvorech běžným jevem.⁸⁰ Vzhled obor i bažantnic, uměle vytvořených oplocených prostorů, které silně imitují přirozené prostředí

chované zvěře,⁸¹ stále více připomínal obhospodařovaný park než přirozený les.

OBORA ČERNÍKOVICE

Vedle obnovování a úprav existujících obor či bažantnic však během druhé poloviny 17. a v 18. století docházelo k zakládání nových. Hlavním předpokladem pro úspěšné založení byla příhodná lokalita v příznivých klimatických podmínkách. Místo budoucí obory nebo bažantnice muselo mít dostatek vody, ideálně též ve formě rybníční plochy, a podle druhu a počtu chované zvěře příslušně rozsáhlé lesní porosty, střídané loukami, solitérními stromy či keřovými porosty. Hlavním důvodem založení byla zpravidla potřeba šlechtice doplnit své sídlo o reprezentativní lovecký areál. Tak tomu zřejmě bylo i s černíkovickou oborou při Černíkovickém rybníku, vzdálenou asi 1,5 km severně od stejnojmenné obce. Černíkovice se nacházejí v mírně zvlněné krajině orlického podhůří na říčce Bělá, která sem přitéká od Kvasin a Solnice. Jejich historie sahá minimálně do konce 13. století, kdy se jednotlivě vyskytuje i německý název obce Grunaw (Grünau).⁸² Ve 14. století drželi Černíkovice pánové ze Žampachu. Pro nás důležitou osobou je Kolda ze Žampachu, který zde sídlil a je zmiňovaný poprvé k roku 1376. Za jeho života totiž zřejmě došlo v letech 1394–1395 k založení Černíkovického rybníka.⁸³ Jedním z neznámějších držitelů Černíkovic byl bojovný Jan Kolda ze Žampachu, který sídlil na černíkovické tvrzi. V roce 1457 proti němu vytáhl Jiří z Poděbrad a dobyl zpět své majetky včetně Koldovy tvrze Černíkovice, kterou pobořil. Černíkovické zboží pak zřejmě jako náhrada za utržené škody připadlo pánům z Kunštátu, kteří ho připojili k litickému panství. Od roku 1495 vlastnili Černíkovice Pernštejnové. Do doby jejich vlády je tradičně datována stavba tzv. Dlouhé strouhy, která odbočuje z říčky Bělé v Kvasinách a zčásti umělým, zčásti upraveným přirozeným korytem vede v délce více než šesti kilometrů vodu, již napájela kaskádu rybníků mezi Solnicí a Černíkovici. Z nich se dodnes dochovaly rybníky Mošna, Necky

a Černíkovický rybník, součástí barokní černíkovické obory. S litickým panstvím zůstaly Černíkovice spojeny až do roku 1558, kdy tehdejší majitel Arnošt, falckrabě rýnský, odprodal

Černíkovice s dalšími třemi vesnicemi Matyášovi Dobešovi z Olbramovic.⁸⁴ Ten si náhradou za starou pobořenou tvrz postavil v místě dnešního zámku novou renesanční.

Rozhodující vlastnická změna se udála 25. února 1676, kdy Černíkovice koupil majitel sousedního rychnovského panství hrabě František Karel I. Libštejnský z Kolowrat. Ve stejném roce rovněž zahájil stavbu zámku v Rychnově nad Kněžnou, dokončenou roku 1696. Přikupoval i další okolní majetky a rodovou základnu pojistil zřízením fideikomisu. Po jeho úmrtí v roce 1700 převzal správu majetku jeho syn hrabě Norbert Leopold Libštejnský z Kolowrat, který vládl do roku 1716. Stejně jako jeho otec dále rozvíjel rodový majetek, který významně rozšířil díky sňatkům a cílevědomým nákupům. Po stránce architektonické prokázal svůj vkus i bohatství angažováním Jana Blažeje Santiniho-Aichla, podle jehož návrhu byl rychnovský kostel Nejsvětější Trojice obohacen o vrcholně barokní průčelí a Loretánskou kapli, při kostele byla postavena piaristická kolej a došlo k přestavbě a rozšíření zámku. Nás však nejvíce zajímá jeho syn hrabě František Karel II. Libštejnský z Kolowrat, dědic rodového fideikomisu. Za jeho vlády byla dokončena přestavba rychnovského zámku, ze kterého se stalo skutečně reprezentativní rodové sídlo. František Karel však zřejmě postrádal stejně reprezentativní lovecký areál, který by odpovídal jeho společenskému postavení. Nejspíš právě tak si lze vysvětlit to, že se rozhodl založit oboru na černíkovickém panství. Tento záměr dokládá plán na zřízení obory, datovaný rokem 1729.⁸⁵ Z plánu lze vyčíst, že autor umístění a uspořádání obory byl poučený člověk, který ji navrhl jako účelně strukturovaný úsek krajiny, jejíž návštěvník se v ní dobře orientuje, avšak zároveň si s sebou odnese nevšední zážitek vytvořený střídáním různých druhů porostů, luk a rozsáhlých vodních ploch s ostrovem a uměle vytvořeným poloostrovem. Geometricky uspořádal mikrosvět chovatelské a lovecké krajiny, která plynule přecházela do okolní krajiny zemědělské. Kompozičním základem obory byla cesta jdoucí od severu od vsi Byzhradec. V severní části ji tvořila vyvýšená, tj. vyhlídková cesta lemovaná stromořadím listnáčů, která lovce dále provedla úsekem travnatých nebo keřových ploch, až je dovedla k zúžené pobřežní šíji spojující břeh s umělým poloostrovem. Ten byl dozajista nejpozoruhodnější součástí obory a budeme se mu věnovat podrobněji níže. Zmíněnou cestu od Byzhradce

křížovaly kolmo na čtyřech místech další cesty, které paprscitě vycházely ze záměrného bodu ležícího někde východně od obory a probíhaly oborou západním směrem. Nejsevernější z nich překonávala hladinu rybníka pomocí dvou dřevěných mostů. Stejně tak činila i prostřední, avšak navíc procházela ostrovem, jehož travnatý či keřový porost kompozičně dělila spolu s kolmým průsekem na čtyři samostatné porostní plochy. Severovýchodní část obory tvořil listnatý les členěný paprscitě probíhajícími průseky na menší oddíly či leče. Takto umístěný les účinně chránil otevřenou střední část obory od chladného vzduchu přicházejícího od Orlických hor. Východní část obory tvořily relativně pravidelné travnaté či keřové plochy, opatřené drobnými stavbami neznámé funkce. Lze předpokládat, že byly určeny k odchovu drobné zvěře (snad bažantů nebo koroptví). Tyto plochy byly při

svém východním okraji, tj. rovněž ve směru od Orlických hor, chráněny pásem lesa. Jižní a západní část obory byla z velké části tvořena rozsáhlou a relativně nepravidelně tvarovanou plochou Černíkovického rybníka. Uprostřed obory se nacházely již zmíněné travnaté nebo keřové plochy, protnuté hlavní cestou, rybník Necky a louka, otevřená směrem severním do zemědělsky využívané krajiny se solitérními stromy. K založení obory i jejímu následnému provozu nejsou známy žádné další historické prameny kromě uvedeného plánu. Můžeme se proto jen domnívat, pro jaký druh, respektive druhy zvěře

a formy lovu byla obora určena. Vzhledem k její relativně malé rozloze (zhruba 280 ha včetně vodních ploch), uspořádání a převládajícím volným a travnatým či keřovým plochám lze předpokládat, že obora byla určena k chovu především drobné pernaté a snad i srstnaté zvěře a dále mohla být využívána k chovu ryb, případně též vodního ptactva.⁸⁶ Tomu by napovídala i skutečnost, že z plánu není zřejmé, zda a jak byla obora ohrazena, a také skutečnost, že v oboře byl nadbytek vodních ploch a navazujících vlhkých břehů. Pro chov zvěře vysoké (jelen, daněk, ale i srnčí či černá zvěř) by bylo nezbytné

mít oboru ohrazenou. K takovému chovu by se však hodila především severovýchodní, relativně malá lesnatá část obory s navazující loukou. Teorii, že pod názvem obora se zřejmě skrývalo zařízení pro chov a lov drobné zvěře, potvrzuje i to, že v 19. století se opakovaně o oboře, případně o její východní části, hovoří jako o bažantnici. Pro lepší správu území byla ve východní části obory neznámo kdy postavena myslivna, při které byl později v 19. století zřízen ovčín.⁸⁷ Myslivna je ke svému účelu užívána dodnes, střední část obory i v současné době slouží k chovu a lovu bažantů.

HISTORIE OBORY A ÚPRAV ČERNÍKOVICKÉHO RYBNÍKA

Černíkovickou oboru můžeme v kontextu východočeského regionu jednoznačně považovat za výjimečnou krajinářskou vrcholně barokní realizaci. Zajímavé je, že obora nebyla vybavena žádnými stavbami pro odpočinek nebo přespání panstva. Důvodem zřejmě bylo existující blízké zázemí černíkovického zámku, vzniklého barokními přestavbami z původní renesanční tvrze. Zadavatel proto nebyl nucen

28 Černíkovice a okolí v roce 1852 na mapě II. vojenského mapování.

budovat v obře jistě nákladný objekt loveckého zámečku ani pavilonu. Kolowratové svůj vztah k Černíkovickým ještě posílili v první polovině 19. století, kdy byl při zámku, využívaném jako letní sídlo, kolem roku 1800 založen na více než osmi hektarech romantický park. Následně, v letech 1822–1825, byla provedena empírová přestavba zámku, která mu vtiskla dnešní podobu.⁸⁸

Založení obory tedy mohlo proběhnout následujícím způsobem. Vydeme z toho, že projektant dostal zadání navrhnout oboru v rozumné dojezdové vzdálenosti od sídelního Rychnova, v jehož nejbližším okolí nebyly předpoklady

k vytvoření obory. Jelikož obora by měla zvěři i lidem poskytovat vedle lesního útočiště, soliterních dřevin a luk i vodní plochy, nabízela se volba krajiny v okolí Černíkovického rybníka. Ten byl navíc téměř v docházkové vzdálenosti od černíkovického zámku, logického zázemí během vyjížděk či lovu. Projektant měl pravděpodobně k dispozici rybník o relativně malé rozloze. Tu určovala hráz z konce 14. století, vysoká původně asi tři metry.⁸⁹ Proměřením terénu nad rybníkem, do kterého se rozhodl umístit pro zábavu panstva novotvar uměle navršeného poloostrova a dále vytvořit z jednoho pahorku zdánlivě přirozený ostrov, vypočítal potřebnou výšku

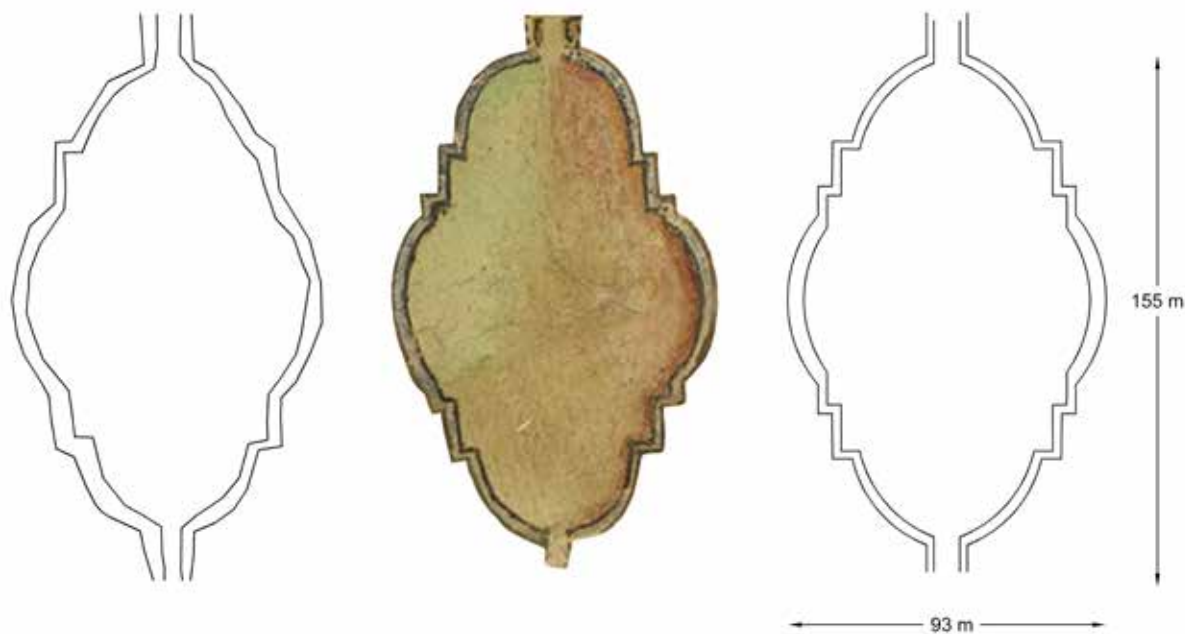

navýšené hráze, která se rovnala zhruba trojnásobku výšky dosavadní. Možné rovněž je, že hráz rybníka zvýšili do stávající úrovně již Pernštejnové někdy mezi lety 1495–1556⁹⁰ a v roce 1729 došlo pouze k opravě hráze stávající. Obě teorie podporuje dendrochronologické datování smýcení

dřeva nalezeného fragmentu koryta horní výpusti rybníku, které spadá do let 1729–1734. To odpovídá dataci plánu na zřízení obory, který byl nakreslen v roce 1729. Mezitím, co byla navyšována nebo opravována hráz, probíhaly zemní práce v oblasti budoucího ostrova v západní části obory.

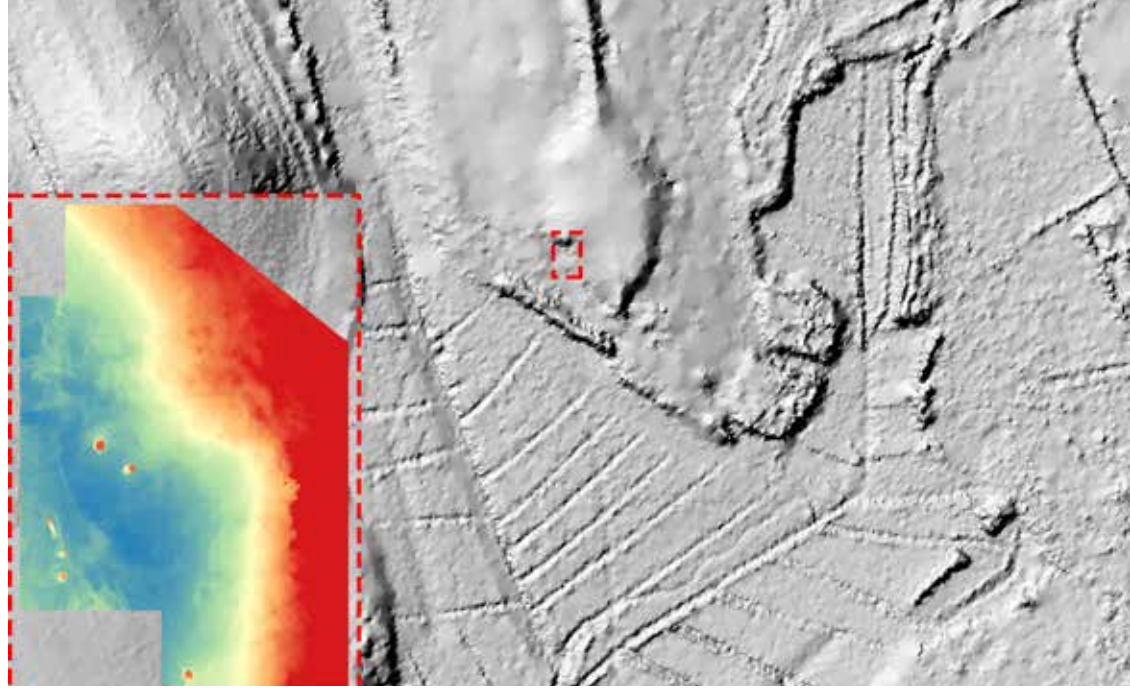
Kolem něho bylo třeba prokopat umělé koryto, jež po vzduší hladiny rybníka zaplavila voda. Z mírného pahorku tak vznikl ostrov. Nejzajímavější součástí projektu však byla stavba umělého poloostrova v centrální části obory. Podle plánu se mělo jednat o poloostrov tvaru protáhlého kvadrilobu, násobně odstupňovaného v místech přechodu rovných částí obrysu delších bočních stran do oblouků. Poloostrov mohl být zbudován tak, že odebráním zeminy z jeho okolí bylo sníženo dno rybníka, dán tvar navazujícím břehům a vytěžená zemina byla použita k navržení tělesa poloostrova. Jeho složitý obrys zřejmě zpevňovaly nasucho kladené kameny, které mohly být doplněny zpevňujícími dřevěnými konstrukcemi.⁹¹ Dle barokního plánu se můžeme domnívat, že úzká přístupová šíje byla lemována nějakou formou oplocení. To mohlo sloužit bezpečnosti procházejícího či projíždějícího panstva, stejně jako nasměrování soustředěné zvěře na plochu poloostrova, kde mohlo panstvo jednoduše provádět odstřel formou hromadného lovu, kombinovaného třeba i s lovem vodním.

Oboru zcela pominul kartograf pořizující v roce 1780 nově zákres sekce číslo 114 mapy prvního vojenského mapování.⁹² Její území navíc zaznamenal nepřesně a tak tato mapa nemůže dát spolehlivé svědectví o tom, zda a jak se obora po svém založení vyvíjela. Jisté je, že ve své původní podobě začala zřejmě zanikat již v průběhu první poloviny 19. století. Určitě došlo ke snížení hladiny rybníka, což mělo za následek vizuální zánik ostrova i poloostrova, které obklopily louky vzniklé na uvolněných plochách bývalého dna. Tento stav potvrzuje mapový elaborát stabilního katastru k roku 1840. Těleso poloostrova bylo nadále zřejmé, neboť jeho místo i protáhlý tvar jsou v mapě akcentovány stromy vykreslenými do oválu. V průběhu druhé poloviny 19. století začal poloostrov pohlcovat les.⁹³ Ten se během 20. století rozšířil i na okolní travnaté plochy, až nabral dnešního rozsahu. Tak poloostrov postupně zmizel lidem z očí a upadl v zapomnění. Terénní průzkum však potvrdil, že tento výjimečný barokní krajinářský počín byl zrealizován přesně podle dochovaného plánu, nezaničil a je na svém místě bez zásadních narušení.

30 Půdorys poloostrova, zleva: skutečný stav dle zaměření v roce 2018, uprostřed výřez z mapy z roku 1729, vpravo ideální rekonstrukce zaměření zpracovaná za použití trojrozměrného modelu.

32 Poloostrov na digitálním modelu terénu.

31 Okraj plochy poloostrova. Současná fotografie.

Stejně tak je v území barokní obory dodnes zřetelná její struktura, jakkoliv zalesněním významné části dřívě travnatých nebo keřových ploch došlo k jejímu znečistění. Les rovněž pohltil větší část severní vyvýšené příjezdové cesty vedoucí směrem k Byzhradci.

ČERNÍKOVICKÁ OBORA VE SROVNÁVACÍ PERSPEKTIVĚ

Podívejme se nyní, zda se v Čechách nacházejí analogické případy a do jaké míry se podobají černíkovickému poloostrovu. Šlechtičtí a církevní objednatelé v rámci svých krajinářských úprav nechávali zřizovat i umělé ostrovy či poloostrovy, případně využívali ostrovy přírodní. Většina

ostrovů vznikla až při romantických krajinářských a parkových úpravách okolí zámeckých sídel v průběhu první poloviny 19. století. V barokních loveckých (oborních) krajinách se jednalo jen o jednotlivé případy. Jako první příklad lze uvést oboru Jemčina jihozápadně od Jindřichova Hradce. Hrabě Prokop Vojtěch Černín zde v roce 1748 začal budovat lovecký zámek a v roce 1754 začala výstavba dřevěného oborního oplocení. Po dalších rozšířeních a úpravách provedených v zájmu parforsních honů byla obora zcela dokončena na počátku devadesátých let 18. století. Součástí obory byl i rybník Holná, uprostřed kterého se nachází ostrov Naxos, na kterém bylo jedno z míst setkání lovců (*rendez-vous*) s názvem Na ostrově Naxos.⁹⁴ Tento ostrov existuje dodnes.

33 Horšovská obora u Horšovského Týna v roce 1780 na mapě I. vojenského mapování.

Nejpodobnějším příkladem k námi analyzované oboře je barokní realizace umělého ostrova v oboře Horšov západně od Horšovského Týna (s. 296, obr. 33), a to včetně jeho pozdějších osudů. Obora náležela panství Horšovský Týn a byla pravděpodobně založena Vilémem starším Popelem z Lobkovic (1567–1626). K roku 1602 obora, ohrazená kamennou zdí, sloužila k chovu srnčí zvěře, bažantů, zajíců a koroptví a zahrnovala nejméně čtyři rybníky napájené umělým kanálem. Hrabě František Norbert Trauttmansdorff-Weisberg (1705–1786) nařídil v roce 1744 přestavbu největšího rybníka. Na umělém ostrůvku přístupném z hráze po mostku založil osmibokou zděnou stavbu (gloriet) o jedné centrální místnosti. Gloriet dostal jméno Annaburg na počest druhé manželky stavebníka Marie Anny. Sloužil jako shromaždiště při lovech a místo odpočinku.⁹⁵ Ostrov měl jednoduchý okrouhlý tvar. Rybník kolem glorietu však postupně vyschl, hráz zůstala zachována, z ostrůvku se stalo jen mírné návrší v jinak rovinném terénu a jeho původní funkci si návštěvník uvědomí jen ztěžka. Úpravy obory v roce 1786 vedly k vysušení dalších oborních rybníků.⁹⁶ V okolí glorietu byly během 19. století realizovány různé parkové a zahradní úpravy, gloriet sám se dochoval do dnešních dnů.

Další příklady umělých ostrovů, které mohly sloužit i k příležitostnému lovu a potkal je obdobný osud jako poloostrov v Černíkovcích, vznikly především v první polovině 19. století. Byly ovšem budovány jako součásti krajinných kompozic ovlivněných romantismem, které snad mohly plnit i loveckou funkci se zaměřením na lov vodní a rybolov. Krásnou ukázkou je skupina umělých ostrůvků v bývalém Mikulášském rybníku u zámku Kačina na bývalém panství Nové Dvory, které v roce 1764 koupil od hraběte Batthyányho hrabě Jan Karel Chotek. Provedl zde řadu hospodářských i krajinných zásahů včetně založení rozsáhlých parkových úprav na Kačinském hřbetu.⁹⁷ Na svého otce navázal hrabě Jan Rudolf Chotek, který na novodvorském panství provedl mezi lety 1784–1824 rozsáhlé barokně-klasicistní krajinné úpravy. Jejich ohniskem se stala monumentální novostavba kačinského empírového zámku. Ten byl umístěn do dominantní polohy Kačinského hřbetu uprostřed volné

krajiny. Kompozičními hvězdicově se rozbíhajícími osami byl vázán jak na intenzivně využívanou a záměrně uspořádanou kulturní krajinu Nových Dvorů s vrchem Kaňk na horizontu směrem západním, tak na venkovskou krajinu s Mikulášským rybníkem směrem východním (s. 298, obr. 34). Zámek byl zbudován mezi lety 1802 (1806) a 1822, avšak přípravné práce probíhaly již od roku 1789. V roce 1780 byla vysázena topolová alej k Mikulášskému rybníku,⁹⁸ která za rybníkem pokračovala až na hranici panství u Lanžovského potoka. Mikulášský rybník byl od roku 1810 bez vody, napuštěn byl znovu v roce 1822 v souvislosti s dokončováním zámku. Můžeme tak předpokládat, že skupina celkem deseti⁹⁹ umělých ostrovů vznikla v době, kdy byl rybník vypuštěn, ale mohlo to být i dříve, ne však před pořízením přepracované sekce mapy prvního vojenského mapování (1782), které zachytilo Mikulášský rybník bez ostrovů.¹⁰⁰ Ostrovy umocňovaly romantický estetický účinek rybníční krajiny s lesem a Železnými horami v pozadí, poskytovaly však také bohaté příležitosti pro rybolov či lov vodního ptactva, odpočinek a zábavu. Nejzajímavější byl shluk tří různě velkých ostrovů v jižní části rybníka. Na největším z nich byla zbudována rybářská chata¹⁰¹ a ostrov byl se sousedním propojen dřevěným můstkem. Klid bezpečného zálivu mohl navodit třetí nejmenší ostrov. Rybník měly dle dochovaných archivních pramenů doplnit i další stavby, práce se však s úmrtím Jana Rudolfa Chotka v roce 1824 zastavily a dílo nebylo zcela dokončeno. Navíc došlo za hraběte Jindřicha Chotka z hospodářských důvodů k redukci estetických krajinných úprav. V roce 1840 byla vykáčena čtyřřadá alej mezi zámkem a rybníkem, který byl v roce 1843 vypuštěn a pozemky proměněny v pole.¹⁰² Později byla rozebrána většina menších ostrovů.¹⁰³ Zachováno zůstalo pět ostrovů v jižní části bývalého rybníka a torzo ostrova nejsevernějšího. Při pohledu z okolní krajiny však nejsou patrné, neboť se staly součástí lesní plochy, a jejich původní účel se tak zcela vytratil.

Obdobnou realizaci – provedením, účelem i osudem – můžeme nalézt i v Kolodějích východně od Prahy. Zámek Koloděje a přilehlou oboru s parkem nechal přebudovat kníže Alois I. Josef z Lichtenštejnu (1759–1805) a zejména

34 Mikulášský rybník u zámku Kačina v roce 1839 na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru.

pak jeho bratr kníže Jan I. Josef z Lichtenštejnu (1760–1836) v první čtvrtině 19. století. Obora s parkem byla v letech 1806–1807 přeměněna podle plánu knížecího zahradního architekta Bernharda Petriho v krajinářský park zaplněný

romantickými stavbami, řadou vyhlídek a také vodními plochami rybníků.¹⁰⁴ Do rybníků byly vloženy nové velké i malé ostrovy. Jakkoliv byl zámecký park spojen s navazující oborou v jeden celek, zbudování umělých ostrovů

bylo evidentně motivováno krajinářsko-estetickými důvody a spojení s lovem zde zřejmě bylo podružné. Tento zajímavý krajinářský počín však neměl dlouhého trvání. Jeho rozklad a zánik byl způsoben nejspíše proměnou dobového vkusu (upadající romantické nálady) a faktu, že Koloděje nestály v centru hlavního zájmu Lichtenštejnů. Podle plánu z roku 1840¹⁰⁵ je již střední část oborního údolí bez vodní plochy. Severněji položený Zámecký rybník byl později zcela zrušen; na jeho místě jsou v ploše louky téměř nezatelné relikt dvou ostrovů, z nichž těleso ostrova blíže zámku bylo patrné ještě v padesátých letech 20. století.¹⁰⁶ Dodnes se tak zachoval pouze nejjihnější rybník Čapar, a to včetně malého ostrova.

ZÁVĚR

Obora v Černíkovcích, realizovaná podle plánu z roku 1729, se jeví v kontextu jiných loveckých zařízení v Čechách jako zcela ojedinělý, citlivě navržený krajinářský počín vrcholně barokního období. Autor návrhu mistrně využil reliéf krajiny, jemuž dal velmi pravděpodobně vyniknout zvýšením hladiny Černíkovického rybníka. Naprosto jedinečným počinem v rámci celých Čech bylo zřízení poloostrova tvaru prodlouženého kvadrilobu. Jeho forma, z hlediska provozní účelnosti poloostrova nadbytečná a komplikovaná, odkazuje na oblíbené tvarosloví zahradní a architektonické tvorby renesanční a barokní. Tento tvar byl často používán například pro tělesa kašen nebo vodních nádrží v parcích. Pro krajinářské počiny či architektonické objekty situované do volné krajiny byl však používán sporadicky. Ve středoevropském prostoru bychom mohli spatřovat analogii v uměle vytvořené ostrovní podnoži loveckého zámku Moritzburg v Sasku. Ta má rovněž tvar kvadrilobu, v jehož bočních vrcholech se nacházela přístaviště pro lodě, což lze alespoň teoreticky předpokládat i u hlavního vrcholu černíkovického poloostrova. Vrcholně barokní přestavba zámku začala roku 1723, šest let před založením černíkovické obory. Zvolená forma černíkovického poloostrova odpovídá vrcholícímu baroknímu názoru na

způsob, jak vytvářet detail komponované krajiny. Charakterizuje ho respekt k symetrii, práce s pravidelnými geometrickými tvary, jasně uspořádaný prostor. Vezmeme-li v potaz obrovské rozměry poloostrova, musíme dojít k závěru, že tento prvek černíkovické obory vedle svého provozního účelu nezbytně plnil pro svého stavebníka, hraběte Františka Karla II. Libštejnského z Kolowrat, reprezentační funkci. Nikdo jiný v té době takový krajinný útvar ve svých loveckých zařízeních v Čechách neměl.

Osud poloostrova byl však obdobný jako u řady dalších podobných realizací. Od konce 18. století docházelo k rozsáhlému rušení rybníků, jejichž plocha byla po odvodnění využita pro aktuálně potřebnější zemědělské účely. Umělé ostrovy tak většinou ztratily svou původní funkci a splynuly s krajinou, nebo byly rozebrány. Snížením hladiny Černíkovického rybníka v první polovině 19. století ztratil i jedinečný poloostrov v černíkovické oboře svou funkci, a když ho pohltil les, upadl postupně v zapomnění. Přesto zůstal zachován a svědčí tak o tom, že náročné představy barokního šlechtice o uspořádání komponované krajiny a podobě jejích detailů byly úspěšně realizovány a sloužily svému účelu až do doby, než změna hospodářských potřeb, nedostatek zemědělské půdy i peněz, racio nastupujícího 19. století a romantické představy o krajině ukončily éru vrcholného baroka i náročně strukturovaných obor.

POZNÁMKY

- 1 TUMA 2012.
- 2 Viz TUMA 2012, s. 228-230; NOVOTNÁ 2007, s. 51-56.
- 3 WOLF - CHROUST - KOKEŠ 1976, s. 37.
- 4 Ibidem; MARTAN 1992, s. 61.
- 5 ŘÍHA 1948, s. 140; ŠIMEK - JEDLIČKOVÁ 2014.
- 6 CHODĚJOVSKÁ - SEMOTANOVÁ - ŠIMŮNEK 2015; KULIŠŤÁKOVÁ 2014.
- 7 ŠANTRŮČKOVÁ 2014A, s. 50; TUMA 2014.
- 8 VOREL 2004; a kapitulu *Česká barokní komponovaná krajina*.
- 9 ŠANTRŮČKOVÁ 2014B. - Viz ŘÍHA 1948, s. 140-141; NOVOTNÁ 1997, s. 57-62.
- 10 SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 125.
- 11 Viz ŘÍHA 1948, s. 140; IVANEGA 2014.
- 12 KUČA 2015, s. 351-367.
- 13 Viz SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 124.
- 14 TUMA 2012, s. 135.
- 15 Viz MARTAN 1992, s. 25; WOLF - CHROUST - KOKEŠ 1976, s. 37; NOVOTNÁ 2007, s. 48-49; PAVLÁTOVÁ 2007, s. 64-65.
- 16 Viz VOREL 2004, s. 63; PAVLÁTOVÁ 2007, s. 64-65; SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 124-125.
- 17 NOVOTNÁ 2007, s. 49.
- 18 TUMA 2012, s. 95.
- 19 TUMA 2014.
- 20 NOVOTNÁ 2007, příloha.
- 21 TUMA 2012, s. 146.
- 22 Viz TUMA 2014; TUMA 2012, s. 119-174; ANDRESKA - ANDRESKOVÁ 1993; MARTAN - HOLEČEK - PODOLÁK 1991.
- 23 Viz ŠANTRŮČKOVÁ 2014A; KUBÍKOVÁ 2014; OURODOVÁ-HRONKOVÁ 2017; SVOBODOVÁ 2014.
- 24 ŠANTRŮČKOVÁ 2014B.
- 25 KUČA 2015, s. 351-367.
- 26 Ibidem; SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 124-125.
- 27 ŠANTRŮČKOVÁ - WEBER 2016.
- 28 Viz TUMA 2012.
- 29 Viz NOVOTNÁ 2007, s. 25-27; SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 126; WOLF - CHROUST - KOKEŠ 1976.
- 30 Viz SEDLÁČKOVÁ 2002, s. 126-127.
- 31 KUČA 2015.
- 32 DOKOUPIL 1957, s. 20.
- 33 WAGNER 1983, s. 76.
- 34 DOKOUPIL 1957, s. 19.
- 35 Ibidem.
- 36 PAVLÁTOVÁ 2007, s. 21.
- 37 NOVÁK 2017, s. 23.
- 38 MOLLET 1652.
- 39 BARIDON 1998, s. 759-762; HOPPER 1982, s. 25-40.
- 40 DÉZALLIER D'ARGENVILLE - LE BLOND 1712, s. 95; SIEBERT - SPIES - SCHWEIZER 2011, s. 34-37.
- 41 HANSMANN 1983, s. 184.
- 42 DOKOUPIL 1957, s. 20.
- 43 HENDRYCH 2001, s. 19.
- 44 HENDRYCH 2010B, s. 38.
- 45 Ibidem, s. 19.
- 46 HÁJEK 2019, s. 13n.
- 47 HENDRYCH 2001, s. 20.
- 48 von LIECHTENSTEIN 1910, s. 87-209.
- 49 Ibidem.
- 50 HANSMANN 2009.
- 51 KŘESADLOVÁ 2002; KŘESADLOVÁ 2006.
- 52 HENNEBO - HANSMANN 1985, s. 151-155.
- 53 KŘESADLOVÁ 2006.
- 54 Ibidem.
- 55 MAJDECKI 2008, s. 260.
- 56 von LIECHTENSTEIN 1910, s. 87-209.
- 57 Valdštejnovy zahrady rekonstruoval naposledy ULIČNÝ 2017, I, s. 188-218, 523-581.
- 58 KUČA 1957; HIEKE 1985, s. 59, 62; PETRŮ 1967, s. 2, 7.
- 59 WOLF - CHROUST - KOKEŠ 1976, s. 108.
- 60 Hra *pall mall* se hrála s míčkem, paličkou a dvěma brankami nebo jednou brankou a kolíkem. Vítězem se stal ten hráč, který prošel všechny branky, anebo prošel

branky a dotknul se kolíku za přesně daných podmínek co nejmenším počtem úderů.

- 61 NOVÁK 2017, s. 32.
- 62 KRUMMHOLZ 2017.
- 63 ZATLOUKAL 2004, s. 18–43.
- 64 NA, Praha, osobní fond Jan Ondřej, nezprac.
- 65 STEINOVÁ 2008.
- 66 OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ – ZÁMEČNÍK 2017, s. 11–12.
- 67 Archiv Národního zemědělského muzea, osobní fond František Thomayer, deník, s. 10–12; zahradní plány rekonstrukce zámecké zahrady v Chrastí u Chrudimi, inv. č. 96/V/Z/77, 98/V/Z/77 – 103/V/Z/77, 195/V/Z/77.
- 68 Ibidem.
- 69 NA, Praha, osobní fond Jan Ondřej, nezprac.
- 70 OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ – ZÁMEČNÍK 2017, s. 55–56.
- 71 OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ 2015.
- 72 OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ – ZÁMEČNÍK 2017, s. 93–94.
- 73 OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ 2017.
- 74 NA, Praha, osobní fond Jan Ondřej, nezprac.
- 75 TUMA 2018, s. 93.
- 76 Ibidem; více např. HANZAL 2016.
- 77 TUMA 2018, s. 13, 95.
- 78 Hromadné lovy na velkou i drobnou srstnatou a pernatou zvěř probíhaly formou odstřelů na předem ohrazených místech, a to i ve vodě. – Viz TUMA 2018, s. 95
- 79 TUMA 2018, s. 84–85.
- 80 Dostupným zdrojem informací jsou např. mapy I., II. a III. vojenského mapování, které zobrazují krajinu i některé způsoby jejího hospodářského využití (Fasangarten – bažantnice, Thiergarten – obora) pro období od 60. let 18. století do 80. let 19. století. Mapa I. vojenského mapování dokládá existenci bažantnic např. u Sloupna, Skřivan, Kamenice, Lázní Bělohradu, Sadové, Hoříněvsi, Nechanic, Smiřic, Nového Města nad Metují.
- 81 ŠIMEK – JEDLIČKOVÁ 2014, s. 114.
- 82 SEDLÁČEK 1994, s. 193–196.

- 83 V roce 2013 proběhla oprava hráze rybníka, při které byla vyzdvížena, zajištěna a v rámci možností archeologicky prozkoumána i torza dvou dřevěných konstrukcí výpustí. Konstrukce byly datovány dendrochronologicky Tomášem Kynclem. Jedlové dřevo koryta ze spodní části hráze, tedy z nejstaršího horizontu, bylo smýceno v zimě 1394–1395. Horní koryto výpusti bylo zhotoveno z dubu káceného mezi lety 1729–1734. Z řezu hrází vyplynuly dvě zřejmé stavební fáze rybníka: první z doby založení a druhá z doby zvýšení hráze. – Podrobně BEKOVÁ – KALENDA 2014.
- 84 MUSIL – SVOBODA 1998, s. 35.
- 85 Mapa obory na panství Černíkovice: *Titl. von Ihro hochgräff. Excellenz Frantz Carl Liebsteinsky ... von Kollowrat auf Ihro Herrschaft Tschernickowitz auffgerichteten Thier-garten*. 1729. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [1 : 25 000], 1 350 × 1 265 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Rychnov nad Kněžnou, mapa č. 360.
- 86 Na základě znalostí historických obor a bažantnic formuloval tento názor při osobní konzultaci David Tuma.
- 87 Sommerova Topografie uvádí k roku 1836 v Černíkovcích bažantnici s myslivnou vzdálenou půl hodiny severně od zámku a také obydlí lesmistra. – SOMMER 1836, s. 256. – Ovčín je zaznamenán v *Mapě svěřenských statků Rychnova a Černíkovice*. Autor A. Barth, tisk Alois Wildner v Praze. Barevná litografie, 1 : 43 200, 605 × 760 mm. SOA v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, 87_V_L_76. Dostupná také online: Staré lesní mapy, <http://www.starelesnimapy.cz/digitalizovane-mapy/>, vyhledáno 3. 1. 2019.
- 88 Viz MUSIL – SVOBODA 1998, s. 36.
- 89 Dle posouzení příčného řezu hrází archeology měří nyní středověká hráz na výšku přibližně dva metry, ale původně byla určitě vyšší – odhaduje se, že měřila více než tři metry. Více k této stavební fázi hráze viz BEKOVÁ – KALENDA 2014, zde s. 410.
- 90 Ibidem, s. 414.
- 91 Na obvodu poloostrova byly nalezeny kameny, avšak nebyl zde proveden žádný destruktivní archeologický

výzkum, který by mohl objasnit konstrukční provedení zpevnění břehového okraje poloostrova.

92 Mapa I. vojenského mapování, Čechy. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. 114. – ÖStA, KA, Wien. Dostupné online: <http://oldmaps.geolab.cz>, otevřeno 26. 2. 2020. K dataci *Manuale über die von denen bey Rectification der Böhmischen KriegsOperationskarte angestellt gewesenen Herrn Officiers verfasste und unter ihrer Fertigung eingereichte Corrections Anmerkungen vom Sommer 1780, 1781, 1782 et 1783.* – Ibidem. Za konzultaci děkuji Evě Chodějovské.

93 V mapách III. vojenského mapování (1877) je zjevný rozpor mezi mapami různých měřítek, který zřejmě souvisí s tím, že plocha poloostrova již byla pokryta stromy, avšak zřejmě se ještě nejednalo o pravidelný les: v mapě 1 : 25 000 je plocha poloostrova značena jako louka, v mapě 1 : 75 000 již jako les.

94 Viz TUMA 2018, s. 108.

95 Všechny informace k Horšovské oboře jsou převzaty z TUMA 2018, s. 76–79.

96 Ibidem, s. 77.

97 WEBER – PEŠTA – KUČA 2015, s. 448 (ze stejného zdroje čerpá i navazující text).

98 Viz WEBER – PEŠTA – KUČA 2015, s. 449; LIPSKÝ – ŠANTRŮČKOVÁ – WEBER 2011.

99 Počet ostrovů včetně jejich tvarů a umístění dokládají mapy stabilního katastru Čech, datované rokem 1839. Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru. – ÚAZK, Praha, sign. B2/a/6, inv. č. 895.

100 Mapa I. vojenského mapování, Čechy. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. 128. ÖStA, KA, Wien. Dostupné online: <http://oldmaps.geolab.cz>, otevřeno 26. 2. 2020. K dataci srov. pozn. 92.

101 Viz WEBER – PEŠTA – KUČA 2015, s. 454.

102 Ibidem.

103 Podle III. vojenského mapování, mapy 1 : 25 000 (1877–1880) ještě všechny ostrovy existovaly.

104 LYČKA 2018.

105 Situační plán kolodějské obory, Hahna 1840, reprodukován ibidem, s. 58.

106 Letecké snímkování z roku 1953, dostupné na <https://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 3. 1. 2019.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

OBÁLKA KNIHY

- Krajina panství Opočno. Bez názvu, 1667. Anonymní olejomalba, 1 495 × 2 310 mm, výřez. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Opočno, inv. č. OP02403.

PŘEDNÍ A ZADNÍ PŘEDSÁDKA

- Východní Čechy na Vogtově mapě Čech z roku 1712. *Nova Totius Regni Bohemiae Tabula*. Mauritius Vogt (autor), Johann Leonard Blanck (rytec), Johannes Zieger v Norimberku (nakladatel), [1712]. Kolorovaný tisk, grafické měřítko [asi 1 : 405 000], 670 × 850 mm, výřez. MZK v Brně, sign. Moll-0001.579.
- Východní Čechy na Müllerově mapě Čech. *Mappa Geographica Regni Bohemiae: in duodecim circulos divisae cum Comitatu Glacensi et Districtu Egerano*. Johann Christoph Müller (autor), Michael Kauffer, Johann Daniel Herz (rytci) v Augsburgu, 1720/1721. Černobílý tisk, grafické měřítko [asi 1 : 137 000], rozměry jedné sekce 480 × 560 mm, 4 sekce digitálně spojené, výřez. MZK v Brně, sign. Moll-0001.589.

FRONTISPIS

- Portrét královéhradeckého biskupa Jana Františka z Talmberka (1644–1698) s kostelem svaté Markéty v Podlažicích. Bez názvu, [70. léta 18. století]. Anonymní olejomalba, 1 390 × 1 030 mm (bez rámu). Biskupství královéhradecké, bez evidence.

CESTY KE KRAJINĚ

- 1 Svatý Jan Nepomucký v podkrkonošské krajině. Fotografoval Pavel Jakubec, 2020.
- 2 Kaple Loreta na Velišském hřbetu u Jičína z roku 1694 postavená podle projektu Jeana Baptisty Matheye. Fotografoval Tomáš Rasl, 2007.
- 3 Loretánská kaple na Velišském hřbetu u Jičína a její okolí na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1850–1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. VI/5 a VI/6, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

KRAJINA ZVĚČNĚNÁ

- 1 Záznamy krajiny. Česká a moravská kartografie raného novověku v kontextu sebezpřetace šlechty.
- 2a Měřič při práci zachycený v parergonu mapy panství Kost z poloviny 18. století. *Mappa über die in königl. Bunzlauer Creiß liegende Herrschafft Kost*. Ignác Hötzel, [1750–1753]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 7 700], 2 070 × 2 230 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Kost, bez evidence.
- 2b Mapa panství Kost z poloviny 18. století. *Mappa über die in königl. Bunzlauer Creiß liegende Herrschafft Kost*. Ignác Hötzel, [1750–1753]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 7 700], 2 070 × 2 230 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Kost, bez evidence.
- 3a Parergon Vogtovy mapy Čech z roku 1712. *Nova Totius Regni Bohemiae Tabula*. Mauritius Vogt (autor), Johann Leonard Blanck (rytec), Johannes Zieger v Norimberku (nakladatel), [1712]. Kolorovaný tisk, grafické měřítko [asi 1 : 405 000], 670 × 850 mm, výřez. MZK v Brně, sign. Moll-0001.579.
- 3b Názvová kartuše Vogtovy mapy Čech z roku 1712. *Nova Totius Regni Bohemiae Tabula*. Mauritius Vogt (autor), Johann Leonard Blanck (rytec), Johannes Zieger

v Norimberku (nakladatel), [1712]. Kolorovaný tisk, grafické měřítko [asi 1 : 405 000], 670 × 850 mm, výřez.

MZK v Brně, sign. Moll-0001.579.

4a Detail výzdoby Müllerovy mapy Čech s mapovou legendou. *Mappa Geographica Regni Bohemiae: in duodecim circulos divisae cum Comitatu Glacensi et Districtu Egerano*. Johann Christoph Müller (autor), Michael Kauffer, Johann Daniel Herz (rytci) v Augsburgu, 1720/1721. Černobílý tisk, grafické měřítko [asi 1 : 137 000], rozměry jedné sekce 480 × 560 mm, sekce 16, 17, 21, 22 digitálně spojené, výřez. MZK v Brně, sign. Moll-0001.589.

4b Názevová kartuše Müllerovy mapy Čech. *Mappa Geographica Regni Bohemiae: in duodecim circulos divisae cum Comitatu Glacensi et Districtu Egerano*. Johann Christoph Müller (autor), Michael Kauffer, Johann Daniel Herz (rytci) v Augsburgu, 1720/1721. Černobílý tisk, grafické měřítko [asi 1 : 137 000], rozměry jedné sekce 480 × 560 mm, sekce 19, 20, 24, 25 digitálně spojené, výřez. MZK v Brně, sign. Moll-0001.589.

5 Eugen Tyttl, opat kláštera v Plasích s mapou cisterciácké českomoravskolužické provincie z 18. století. Bez názvu, [po roce 1725]. Anonymní olejomalba, 1 700 × 1 300 mm. Fotografoval © Václav Podestát, Sbírká Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, p.o., inv. č. 2184.

6 Pohled na areál zámku Častolovice z roku 1696. Bez názvu, 1696. Anonymní olejomalba, 1 620 × 2 680 mm. Zámek Častolovice, inv. č. 394.

7 Obrazová mapa panství Choustníkovo Hradiště z roku 1754. *Haupt Mappa der ... Excellenz Graff Frantz Anton Sporkkischen Hospital Herrschaft Grad...*, 1754. Anonymní olejomalba, 2 250 × 1 970 mm. Národní zemědělské muzeum, s.p.o., Sbírká Archiválie, inv. č. 7396.

8 Nový Zámek u Lanškrouna kolem roku 1730. *Das Fürstl. Lichtenstein. Schloß zu Landskron in Böhmen eine Viertel-stund von der Stadt*. Johann Adam Delsenbach, [kolem 1730]. Černobílý tisk, 565 × 640 mm (list 19). MZK v Brně, sign. Moll-0001.604.

9 Chodba vyzdobená zarámovanými tištěnými mapami na zámku v Českém Krumlově. Fotografoval Pavel Slavko, NPÚ, ÚPS v Českých Budějovicích, 2019.

10 Vrchnostenská kancelář na zámku Frýdlant s mapou frýdlantského panství od Samuela Globice z Bučina na zdi. Fotografoval Jan Čížek, NPÚ, ÚOP v Liberci, 2020.

11 Krajina panství Opočno. Bez názvu, 1667. Anonymní olejomalba, 1 495 × 2 310 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Opočno, inv. č. OP02403.

12 Obrazárna na zámku Opočno. Fotografoval Matouš Jiráček, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2013.

13 Mapa panství Opočno z roku 1749. *Mappa über die Hochreichs Grafflichen Exzellenz Colloredischen Maiorat Herrschaft Oppotschno*. František Václav Michálek, 1749. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 16 200], 2 000 × 2 700 mm. SOA v Zámruku, fond Vs Opočno, mapa č. 1.

14 Mapa panství Opočno z doby kolem roku 1800. *Mappa über die seiner hoch graff[ichen] Excelenz Herrn Grafen von Colloredo zugehörigen Majorat Herrschaft Oppotschno*. Josef Millius podle Františka Václava Michálka, [kolem roku 1800]. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 48 000], 855 × 620 mm. SOA v Zámruku, fond Vs Opočno, mapa č. 2.

15 Krajina v okolí zámku Kopidlno. Bez názvu, [konec 18. století]. Anonymní olejomalba, 1 130 × 2 190 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, inv. č. S-01292. (Obraz prošel na rozdíl od svého pendentu v roce 2000 restaurováním.)

16 Krajina v okolí zámku Staré Hradky. Bez názvu, [konec 18. století]. Anonymní olejomalba, 1 130 × 2 190 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, inv. č. S-01290.

17 Mapa pozemků hospodářského dvora Vokšice s vedutou hradu Veliše. *Grundt Rieß der Felder De zur Hochgräff. Schlickischen Herrschaft Wockschitz gehörigen Hofs auch Wockschitz genandt ... aussgemessen worden Anno 1698*. Ondřej Bernard Klauer, 1698. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 4 800], 610 × 700 mm. SOA v Zámruku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 31.

18 Mapa pozemků hospodářského dvora Staré Místo z roku 1763. *Vyswietleni Rolli przi dworze Stare Misto Roku 1763*. Václav Skočdopole, 1763. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 3 800], 480 × 700 mm. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 143.

19 Mapa pozemků hospodářského dvora v Jičíněvsi z roku 1815. *Plan des Mayerhofs Gitschinowes*. Emanuel Ernst Dellisch, 1815. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 2 550], 960 × 1 180 mm. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 77/1.

20 Parergon s tematikou lovu na mapě lesů rychmburského panství z konce 18. století. *Plan der Herrschaft Richenburger Waldungen*. Johann von Payern, [1780–1800]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 3 600], 2 430 × 2 230 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk, mapa č. 1780.

21 Pohled na město Opočno *Prospect von Oppotschna* na mapě panství Opočno z roku 1749. *Mappa über die Hochreiches Grafflichen Exzellentz Colloredischen Maiorat Herrschaft Oppotschno*. František Václav Michálek, 1749. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 16 200], 2 700 × 2 000 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Opočno, mapa č. 1.

22 Mapa vrchu Veliše a pozemků v jeho okolí z roku 1815. *Plan von Berge Wellisch*. Emanuel Ernst Dellisch, 1815. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 2 660], 450 × 575 mm. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 159.

23 Veduta hradu Trosky v parergonu mapy pozemků na Prachově. *Grundriss der Prachower Revier*, nedatováno [19. století]. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 3 545], 620 × 1 990 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 318.

KRAJINA KULTIVOVANÁ: ŠLECHTIC JAKO PEČLIVÝ HOSPODÁŘ

1 Valdštejnovo casino s loggií u Jičína. Fotografoval Pavel Jakubec, 2020.

ŠLECHTIC A JEHO DOMINIUM: HOSPODÁŘSKÉ VYUŽITÍ KRAJINY V 17. A 18. STOLETÍ

2a Okolí Pardubic na mapě panství Pardubice z roku 1688. *Pardubicz. Der Kayserlichen Herrschaft im Königreich Böhmeimb sambt dero zugehörigen und Nachbarschafften*. Georg Matthäus Vischer, 1688. Černobílá kresba, grafické měřítko [asi 1 : 45 000], 970 × 1 220 mm. Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze, 1. sign. N40, 2. sign. 93 b C 1.

2b Mapa panství Pardubice z roku 1688. *Pardubicz. Der Kayserlichen Herrschaft im Königreich Böhmeimb sambt dero zugehörigen und Nachbarschafften*. Georg Matthäus Vischer, 1688. Černobílá kresba, grafické měřítko [asi 1 : 45 000], 970 × 1 220 mm. Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze, 1. sign. N40, 2. sign. 93 b C 1.

3 Mezník, který byl osazen na hranici panství Lázně Bělohrad s monogramem „BW“ (Bertold Vilém z Valdštejna). Fotografoval Marek Pacák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2018.

4 Hospodářský dvůr, mlýn a zámek Meziměstí u Náchoda. Friedrich Bernhard Werner, 1752. Fotografie ztraceného originálu černobílé kresby. NPÚ, generální ředitelství, fotosbírka, inv. č. N026141.

5 Zámek v Potštejně. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

6 Opatovický kanál u Lázní Bohdaneč v lokalitě Na Sádkách. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

7 Mikoláškův vodní mlýn v Křížlicích (Jestřabí v Krkonoších). Fotografoval Martin Ouhřabka, NPÚ, ÚOP v Liberci, 2019.

8 Lísa – brána do obory Kněžičky (Žehuňské obory). Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

TYPOLOGIE A HIERARCHIE RANĚ NOVOVĚKÝCH ŠLECHTICKÝCH SÍDEL

- 9a** Okolí České Skalice a Starkoče s Ratibořicemi na mapě panství Náchod se statkem Chvalkovice z konce 18. století. *General Charte von der Herzoglichen Curlandischen und Sachsen Herrschaft Nachod mit dem incorporierten Guethe Chwalkowitz*. Franz Bigner [1798–1800]. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 21 300], 1 270 × 1 520 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Náchod, bez evidence.
- 9b** Mapa panství Náchod se statkem Chvalkovice z konce 18. století. *General Charte von der Herzoglichen Curlandischen und Sachsen Herrschaft Nachod mit dem incorporierten Guethe Chwalkowitz*. Franz Bigner, [1798–1800]. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 21 300], 1 270 × 1 520 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Náchod, bez evidence.
- 10** Černínský palác v Praze na Hradčanech, pohled od severozápadu. Bez názvu, [18. století]. Černobílá rytina, 170 × 260 mm. NPÚ, ÚPS v Praze, SZ Veltrusy, inv. č. VE05227.
- 11** Sobotecko s Humprechtem od Horního Bousova. Fotografoval Pavel Jakubec, 2019.
- 12** Zámek, piaristická kolej a loreta v Kosmonosích – pohled z výšky. Fotografoval Tomáš Kořínek, NPÚ, ÚPS na Sychrově, 2019.
- 13** Velký sál, součást reprezentačních prostor zámku v Novém Městě nad Metují. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.
- 14** Zámek Humprecht – nerealizovaná podoba, čelní pohled. Bez názvu, [2. polovina 17. století]. Anonymní barevná kresba, 580 × 450 mm. SOA v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, fond Černínská ústřední správa, nezpracováno.
- 15** Rybářská chata Humprechta Jana Černína na panství Kost – čelní pohled. Bez názvu, [2. polovina 17. století]. Anonymní barevná kresba, 305 × 385 mm. SOA v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, fond Černínská ústřední správa, fasc. 578 (Kost).

- 16** Reprezentační prostory zámku v Náchodě. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2018.
- 17** Velký sál na zámku v Doudlebech nad Orlicí. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.
- 18** Zámek Skály (Bischofstein) u Teplic nad Metují. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.
- 19** Zámek Mendryka u Litomyšle. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 20** Lovecký zámek Karlštejn u Svatouchu. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

BAROKNÍ HOSPODÁŘSKÉ DVORY V KRAJINĚ VÝCHODNÍCH ČECH

- 21a** Hospodářské dvory v okolí Opočna na mapě z roku 1824. *Seine Durchlaucht Fürst Kollaredo-Mannsfeldische Herrschaft Oppotschno*. Josef Bohutinský, 1824. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 65 000], 525 × 865 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Opočno, mapa č. 3.
- 21b** Mapa panství Opočno z roku 1824. *Seine Durchlaucht Fürst Kollaredo-Mannsfeldische Herrschaft Oppotschno*. Josef Bohutinský, 1824. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 65 000], 525 × 865 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Opočno, mapa č. 3.
- 22** Valdštejsko u Turnova, pohled na hospodářský dvůr ze skalního návrší u hradu Valdštejn. Fotografoval Pavel Jakubec, 2019.
- 23** Vokšice u Jičína, pohled na sýpku navrženou Jeanem Baptistou Matheyem a rozšířenou v roce 1831. Fotografoval Pavel Jakubec, 2019.
- 24** Dvory panství Chlumeck nad Cidlinou na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. VII/6 a č. VII/7, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 25** Řestoky u Chrudimi, barokní sýpka postavená Donatem Morazzim. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

- 26** Pohled na pozůstatky barokní stavební etapy hospodářského dvora Lhotka u Opočna od západu. Fotografoval Tomáš Kořínek, NPÚ, ÚPS na Sychrově, 2019.
- 27** Hospodářské dvory Lhotka a Vranov na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. IX a X/7, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 28** Hospodářský dvůr Podzámek na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1840. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Opočno, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 5499-1-002. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru, www.cuzk.cz.
- 29** Pulice, hospodářský dvůr na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1840. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Pulice, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 6281-1-002, 6281-1-003. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru, www.cuzk.cz.
- 30** Stolany, hospodářský dvůr na okraji obce na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1839. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1:2880, katastr obce Stolany, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 7355-1-002. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru, www.cuzk.cz.
- 31** Stolany – stodola při pohledu od křižovatky cest při nároží dvora. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 32** Semtíny, pohled na hospodářský dvůr ze silnice od hradu Kost s budovou chlívů barokního původu v popředí. Fotografoval Pavel Jakubec, 2019.
- 33** Hospodářský dvůr Pernštejn u Litomyšle na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1839. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Nedošín, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 4997-1, výřez. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru, www.cuzk.cz.

- 34** Pustina, pohled na hospodářský dvůr z cesty od východu. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 35** Hospodářský dvůr Stará Skřeneň na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Skřeneň, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 5204-1-002. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru, www.cuzk.cz.
- 36** Mnichovo Hradiště a okolí na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. IV/5, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

POHLED Z BLÍZKA: VÝZNAMNÁ DOMINIA VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH

VALDŠTEJNOVÉ A UTVÁŘENÍ KULTURNÍ KRAJINY NA JEJICH PANSTVÍCH VE STŘEDNÍM POJIZEŘÍ

- 37a** Krajina podél řeky Jizery na mapě valdštejnských panství z poloviny 18. století. *Mappa Ihro Excellenz ... Herrn Ernest von Waldstein ... Herrn der Herrschaft Münchengrätz, Weis- und Hünnerwasser, Hirschberg, Neuperstein, Dauba und des Gutes Binan*. Ferdinand Weisheipl, [polovina 18. století]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 845 000], 440 × 675 mm, výřez. SOA v Praze, fond RA Valdštejnů, inv. č. 5029.
- 37b** Mapa valdštejnských panství s vedutami zámků v parergonu z poloviny 18. století. *Mappa Ihro Excellenz ... Herrn Ernest von Waldstein ... Herrn der Herrschaft Münchengrätz, Weis- und Hünnerwasser, Hirschberg, Neuperstein, Dauba und des Gutes Binan*. Ferdinand Weisheipl, [polovina 18. století]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 845 000], 440 × 675 mm. SOA v Praze, fond RA Valdštejnů, inv. č. 5029.

- 38** Mnichovo Hradiště a okolí na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1781. Barevná kresba, 1 : 28 800, spojené sekce Čechy, č. 42, 43, 58, 59, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 39** Nejstarší známý pohled na zámek Mnichovo Hradiště ze třetí čtvrtiny 18. století. Bez názvu, [3. čtvrtina 18. století]. Anonymní olejomalba, 297 × 1 207 mm, výřez. NPÚ, ÚPS v Praze, SZ Mnichovo Hradiště, inv. č. MH10010.
- 40** Mnichovo Hradiště, pohled ze zámecké věže. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 41** Kaple sv. Stapina na Klokočce. Fotografoval Pavel Jakubec, 2009.
- 42** Valdštejnsko / Waldsteinruhe v 18. století. *Plan von der innern Eintheilung in Waldsteinruh, wie es werden soll*, bez data. Ferdinand Eberhardt. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 2 920], 465 × 645 mm. SOA v Praze, fond RA Valdštejnů, inv. č. 4911.
- 43** Návrh na úpravu zámecké zahrady v Mnichově Hradišti z počátku 19. století. *Grund Ris und Profil der fördern Fronte, des Münchengrätzer Klösters, samst der zugehörigen gebeüden, und Grund Stücken*. Václav Novotný, 1804. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 380], 860 × 600 mm. SOA v Praze, fond RA Valdštejnů, inv. č. 4826.

HARRACHOVÉ A FORMOVÁNÍ KULTURNÍ KRAJINY ZÁPADNÍCH KRKONOŠ

- 44a** Jilemnice a okolí na mapě jilemnického panství z roku 1765. *Mappa der Hoch Reichs Gräflich. Harrachischen Allodial Herrschaft Starkenbach und Majorat Branna, dann auch Zdiar*. Johann Anton Graupar, 1765. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 12 000], 3 550 × 1 995 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 2.
- 44b** Mapa jilemnického panství Harrachů s panstvím Branná a statkem Žďár z roku 1765. *Mappa der Hoch Reichs Gräflich. Harrachischen Allodial Herrschaft*
- Starkenbach und Majorat Branna, dann auch Zdiar*. Johann Anton Graupar, 1765. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 12 000], 3 550 × 1 995 mm. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 2.
- 45** Jilemnice a okolí na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1780–1783. Barevná kresba, 1 : 28 800, spojené sekce 31, 32, 44, 45, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 46** Kostel sv. Kateřiny v Mříčné u Jilemnice jako krajinná dominanta. Fotografoval Pavel Jakubec, 2014.
- 47** Brouillon mapy sporných pozemků panství Jilemnice a Vrchlabí z roku 1784. *Brouillions-Plan nach welchen die Aufnehmung des Terrains geschehen, und Ao 1784 für mundirte Original Mappa ausgefertigt worden*. Jan Alois Kolbe, 1784. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 2 550], 1 000 × 940 mm. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 761.
- 48** Zámecký areál v Jilemnici. Fotografoval Pavel Jakubec, 2019.
- 49** Část lomenice a záklopové prkno dnes již neexistujícího domu u Petráčků (čp. 236) v Dolení ulici v Jilemnici. Fotografováno kolem roku 1970. Sbírka Krkonošského muzea v Jilemnici, inv. č. F 105.
- 50** Pasterectví a chov dobytka v parergonu mapy jilemnického panství z roku 1765. *Mappa der Hoch Reichs Gräflich. Harrachischen Allodial Herrschaft Starkenbach und Majorat Branna, dann auch Zdiar*. Johann Anton Graupar, 1765. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 12 000], 3 550 × 1 995 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 2.
- 51** Kotelská bouda jako doklad budního hospodářství. Kresba, 100 × 145 mm. Archiv Krkonošského muzea v Jilemnici, fond J. Ambrože, kart. 34.
- 52** Sklářství v Krkonoších v parergonu mapy jilemnického panství z roku 1765. *Mappa der Hoch Reichs Gräflich. Harrachischen Allodial Herrschaft Starkenbach und Majorat Branna, dann auch Zdiar*. Johann Anton Graupar, 1765. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 12 000],

3 550 × 1 995 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 2.

MORZINOVÉ A UTVÁŘENÍ KULTURNÍ KRAJINY VE STŘEDNÍCH KRKONOŠÍCH A V PODKRKONOŠÍ

53a Oblast mezi horním tokem Labe a Úpy na mapě Krkonoš Jana Jiříka z Řásné (dříve připisované Šimonu Hüttelovi) z let 1576–1585. Rekonstrukce nedochované mapy vytvořená Zdenkou Novákovou podle fotografií a diapositivů původní mapy v roce 1995. Olejomalba, 1 100 × 1 205 mm, měřítko [asi 1 : 15 000], výřez. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, sign. M 1513.

53b Mapa Krkonoš Jana Jiříka z Řásné (dříve připisované Šimonu Hüttelovi) z let 1576–1585. Rekonstrukce nedochované mapy vytvořená Zdenkou Novákovou podle fotografií a diapositivů původní mapy v roce 1995. Olejomalba, 1 010 × 1 205 mm, měřítko [asi 1 : 15 000]. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, sign. M 1513.

54 Vrchlabí a okolí na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1780. Barevná kresba, 1 : 28 800, spojené sekce č. 32, 33, 45, 46, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

55 Mapa svatopetrského revíru (horská část vrchlabského panství v okolí dnešního Špindlerova Mlýna) z roku 1780 ze souboru map panství Vrchlabí z let 1780–1781 s doplňky z let 1822. No. 1. Gräflich Franz Xaveri Morzinische Herrschaft Hohen Elbe Reviere im Snact Peters Grund. Cajetan Möller, Anton Schmiedt, 1780. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 2 700], 1 500 × 1 340 mm. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, sign. M 1489.

56 Křinec a okolí s letohrádkem Kuncberk na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1851–1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. V/7, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří

geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

57 Pohled na Křinec od jihu s letohrádkem Nový Kunstberk (Kuncberk) asi ve druhé polovině 18. století. Anonymní olejomalba rodového vývodu hraběte Karla Josefa Morzina, 2 145 × 1 250 mm, výřez. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, Sběrka umění, sign. U 718.

58 Pohled na Křinec od jihozápadu s letohrádkem Nový Kunstberk (Kuncberk) a kaplí Nejsvětější Trojice na vrchu Chotuc asi ve druhé polovině 18. století. Anonymní olejomalba rodového vývodu hraběte Karla Josefa Morzina, 2 145 × 1 250 mm, výřez. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, Sběrka umění, sign. U 719.

59 Pohled na zámek v Lomnici nad Popelkou. Fotografoval Pavel Jakubec, 2011.

60 Karlov v Lomnici nad Popelkou. Pohlednice, vydalo Nakladatelství František Jodas, Lomnice nad Popelkou, [před rokem 1939]. Soukromá sbírka pohlednic Jana Drahoňovského st.

61 Okolí Lomnice nad Popelkou s Karlovem a Morcínovem na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1851–1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. VI/5, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

62 Mapa Horního Lánova (dnes část obce Lánov) z roku 1780 ze souboru map panství Vrchlabí z let 1780–1781 s doplňky z let 1822. *Gräffl. Frantz Xaveri Morzinische Herrschaft Hohen Elbe. Geometrischer Plan No. 9. Dorff Oberlangenau*. Cajetan Möller, 1780. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 2 880], 1 130 × 1 760 mm. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, sign. M1483.

63 Vrchlabí při pohledu od západu kolem roku 1780. Bez názvu. Remigius Zeeh, [kolem 1780]. Olejomalba, 1 130 × 1 880 mm. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, Sběrka umění, sign. U 723.

KRAJINA UTVÁŘENÁ: KRAJINA JAKO ODRAZ ESTETICKÉHO A DUCHOVNÍHO CÍTĚNÍ BAROKNÍHO ČLOVĚKA

1 Poutní kostel na Chlumku u Luže. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

DUCHOVNÍ KRAJINA ČESKÉHO BAROKA

2a Chlumek u Luže na vedutě Luže od západu na přelomu 17. –18. století. Bez názvu. Jan Antonín Venuto, 1788–1820. Černobílá kresba, 290 × 385 mm, výřez. Součást skicáře *Verschiedene Aussichten, 1788–1820*. © Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, inv. č. 19A-869.

2b Luže, Chlumek u Luže a Kušumberk při pohledu od západu na přelomu 17.–18. století. Bez názvu. Jan Antonín Venuto, 1788–1820. Černobílá kresba, 290 × 385 mm. Součást skicáře *Verschiedene Aussichten, 1788–1820*. © Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, inv. č. 19A-869.

3 Boží muka v Údrnicích (okres Jičín) z roku 1780. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

4 Smírčí kříž u České Metuje (okres Náchod). Fotografoval Adam Zezula, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2017.

5 Madona Králická s vedutou poutního místa. Bez názvu, [konec 18. století]. Podmalba na skle. Národní muzeum, Praha, Sběrka Národního muzea, H4-70429.

6 Procesí s obrazem Panny Marie Piekarské v Hradci Králové kolem roku 1681. Bez názvu, [asi 1681]. Anonymní olejomalba, 1 100 × 800 mm. Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. V-554, fotoarchiv Muzea východních Čech v Hradci Králové, sign. VU/04 226.

7 Kaple Panny Marie v Cháborech (okres Rychnov nad Kněžnou) z roku 1755. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

8 Socha sv. Jana Nepomuckého v Cháborech (okres Rychnov nad Kněžnou) z roku 1760. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

9 Poutní rádius poutního místa Golčův Jeníkov v letech 1657–1773. Rekonstrukční mapa Markéty Holubové, grafické zpracování Iveta Čtveráková.

10 Poutní rádius poutního místa Chlumek u Luže v letech 1676–1773. Rekonstrukční mapa Markéty Holubové, grafické zpracování Iveta Čtveráková.

11 Návštěvnost poutního místa na Chlumku u Luže v letech 1703–1772.

12 Návštěvnost poutního místa v Jičíně v letech 1699–1762.

ČESKÁ BAROKNÍ KOMPOVANÁ KRAJINA

13a Svah labského údolí s hospitem na obraze znázorňujícím Kuks a jeho okolí, namalovaném podle takzvané Velké veduty Kuksu. Bez názvu, [asi 1724]. Anonymní olejomalba, 940 × 3 700 mm, výřez. Hospital Kuks, inv. č. KU00660. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.

13b Kuks a jeho okolí na obraze namalovaném podle takzvané Velké veduty Kuksu. Bez názvu, [asi 1724]. Anonymní olejomalba, 940 × 3 700 mm. Hospital Kuks, inv. č. KU00660. Fotografoval Matouš Jirák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.

14 Pohled na Jičínskou kotlinu s prvky Valdštejnovy krajinné kompozice z Veliše. Fotografoval Tomáš Rasi, 2007.

15 Plán areálu Valdštejnova casina s loggií, se Zebínem a hospodářským dvorem pod ním v pozadí. Bez názvu. Josef Thoma, [kolem roku 1790]. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 600], 680 × 500 mm. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, fond Ústřední správa Trauttmansdorffů, inv. č. 110, sign G 30, kart. 116, sl. Gitschin, fasc. 30, Gartensachen 1781–1845.

16 Mapa broumovského panství z roku 1793. *Mapa Tabella Exhibens Territorium Braunense, et Policense, cum adjacentibus Ecclesijs et Villas ad Insigne Monasterium Braunense Ordinis S[ancti] Benedicti in Böhemia pertinentibus*. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 57 000], 465 × 670 mm. Muzeum Broumova, Broumov, inv. č. 6852.

- 17 Kostel sv. Markéty v Šonově. Fotografoval Matouš Jirák, 2020.
- 18 Kaple Panny Marie Sněžné na Hvězdě na Broumovsku. Fotografoval Jiří Slavík, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.
- 19 Poutní místo Hora Matky Boží u Králík na veduté z poloviny 18. století. *Vera effigies Thavmaturgae, ejusque Regiae apud Servas suas in Bohemiae districtu Regino-Hradecensi prope Grulichium*. Johann Daniel Herz, Augsburg, [kolem 1750]. Mědiryt, 735 × 490 mm. MZK v Brně, sign. Moll-0090.900, AA.T.XXI, 156.
- 20 Poutní kostel Panny Marie Bolestné na Homolí u Lhot u Potštejna. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

POHLED Z BLÍZKA: BAROKNÍ KRAJINOTVORBA VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH

KRAJINA BAROKNÍCH POUTNÍKŮ MEZI KUKSEM A ŽIRČÍ

- 21a Okolí Kuksu a Choustníkova Hradiště na mapě panství Choustníkovo Hradiště z první třetiny 18. století. *Haupt Mappa der ... Excellenz Graff Frantz Anton Sporkkischen Hospital Herrschaft Gradlitz der so wohl Obrigkeit ... Dominie – Gradlitz*, [1712–1738]. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 6 000], 2 100 × 1 770 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Choustníkovo Hradiště – Kuks, bez evidence.
- 21b Mapa panství Choustníkovo Hradiště z první třetiny 18. století. *Haupt Mappa der ... Excellenz Graff Frantz Anton Sporkkischen Hospital Herrschaft Gradlitz der so wohl Obrigkeit ... Dominie – Gradlitz*, [1712–1738]. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 6 000], 2 100 × 1 770 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Choustníkovo Hradiště – Kuks, bez evidence.
- 22 Kuks a okolí na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1780. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. 62, 79, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

- 23 František Antonín Špork s vedutou Kuksu. Joachim Emanuel Haas, 1733. Lept, 320 × 260 mm, součást knihy Nicholas Le Tourneux, *Das Christliche Jahr*, Prag 1733. Hospital Kuks, sign. ZK KU 6319.
- 24 Mapa sporné hranice mezi panstvím Žireč a Choustníkovo Hradiště z doby před rokem 1728. Bez názvu (text na verso *Tausch- und Gegen-Tausch-Contract zwischen Sr. Excell. Hr. Graff von Sporck und R. P. Adamo Kirchmayr è Soc. Jesu Resid. Schurzensis Superiore*), [ante 1728]. Anonymní černobílý tisk, grafické měřítko [asi 1 : 2 460], 160 × 180 mm. Vevázáno do *Species-facti. In einem Discours zwischen drey Guten Freunden Fortgesetzt*, Leipzig 1728. Hospital Kuks, sign. ZK KU 6230.
- 25 Sněžka v parergonu mapy jilemnického panství z roku 1765. *Mappa der Hoch Reichs Gräflich. Harrachischen Allodial Herrschaft Starkenbach und Majorat Branna, dann auch Zdiar*. Johann Anton Graupar, 1765. Barevná kresba, grafické měřítko [1 : 12 000], 3 550 × 1 995 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa Harrachů, mapa č. 2.
- 26 Úřední zaměření terénu plánované kalvárie nad Žirčí. Bez názvu, bez data. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 2 460], 310 × 425 mm. NA, Praha, fond Stará manipulace, kart. 2206, sign. S 94/4.
- 27 Kuks a okolí na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1851–1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. IX/5, IX/6, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 28 Křížová cesta, jediná dochovaná původní kaple. Fotografoval Petr Omelka, 2019.
- 29 Křížová cesta, aktuální socha. Fotografoval Petr Omelka, 2019.

KRAJINA ŠLIKOVSKÝCH PANSTVÍ V DOBĚ VRCHOLNÉHO BAROKA

- 30a Starohradsko a Kopidlensko na mapě šlikovské domény na Jičínsku z roku 1811. *Karte der Herrschaften*

Kopidlno, Altenburg, Welisch und Wokschitz. A. Sichra, 1811. Barevná kresba, bez měřítka, 470 × 310 mm, výřez. Regionální muzeum a galerie v Jičíně, bez sign., deponát Městského muzea v Kopidlně.

30b Mapa šlikovské domény na Jičínsku z roku 1811. *Karte der Herrschaften Kopidlno, Altenburg, Welisch und Wokschitz*. A. Sichra, 1811. Barevná kresba, bez měřítka, 470 × 310 mm. Regionální muzeum a galerie v Jičíně, bez sign., deponát Městského muzea v Kopidlně.

31 Šlikovská panství na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1780–1781. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. 59, 60, 76, 77, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

32 Pohled na zámek v Kopidlně, pravděpodobně z prostoru vrchnostenského dvora, z roku 1800. *Kopidlno*. Fid[elis] Weibl (kreslil), 1800, Franz Motyčka (rytec), F[rantišek] K[arel] Wolf (vydavatel), Praha 1807. Barevný tisk, 180 × 220 mm. Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, Oddělení dokumentace, Sběrka grafiky a kresby, sign. G 0011, inv. č. 11. Foto © Zdeněk Matyáško, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, v.v.i.

33 Hospodářský dvůr v Běcharech na vedutě z druhé poloviny 18. století. Bez názvu. Anonymní černobílá kresba, 345 × 440 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Hrubý Rohozec, inv. č. HR06053.

34 Hospodářský dvůr v Psinících na vedutě z druhé poloviny 18. století. Bez názvu. Anonymní černobílá kresba, 345 × 440 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Hrubý Rohozec, inv. č. HR06059.

35 Mlýny mezi Sedlištěmi, Važicemi a Hřmenínem na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1850–1851. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. VI/6, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

36 Sokl sochy sv. Jana Nepomuckého mezi Drahorazí a Úněticemi (okres Jičín). Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

37 Sýpka ve Střevači na vedutě z druhé poloviny 18. století. Bez názvu. Anonymní černobílá kresba, 285 × 428 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Hrubý Rohozec, inv. č. HR06051.

38 Ostružno a kaple sv. Anny, k níž vede od úpatí kopce ve směru od Lorety alej. Fotografoval F. Klobouček, 1943. Regionální muzeum a galerie v Jičíně, sbírka pozitivů a negativů, č. 2874.

39 Kaple sv. Andělů Strážných. Fotografoval Tomáš Rasl, 2007.

40 Zámek v Jičíněvsi v roce 1941. Fotografoval Antonín Fingerland, 1941. Regionální muzeum a galerie v Jičíně, sbírka pozitivů a negativů, př. č. 193.

41 Hospodářský dvůr v Jičíněvsi na vedutě z druhé poloviny 18. století. Bez názvu. Anonymní černobílá kresba, 345 × 440 mm. NPÚ, ÚPS na Sychrově, SZ Hrubý Rohozec, inv. č. HR06061.

42 Mapa pozemků hospodářského dvora Jičíněves z roku 1763. Václav Skočdopole, 1763. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 5 140], 480 × 705 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves, mapa č. 76.

KRAJINA PŘETVÁŘENÁ: MIKROSVĚT, KTERÝ MÁ ŘÁD A LOGIKU

1 Semechnický rybník na Opočensku.
Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2020.

OBORA JAKO MOST MEZI VOLNOU KRAJINOU A ZAHRADOU

2a Okolí zámku v Nových Dvorech s Kutnou Horou
v pozadí na pohledu na barokní komponovanou krajinu
kolem Nových Dvorů z doby Bernarda Věžníka s bažantnicí
a oborami. Bez názvu, bez data. Anonymní olejomalba,
725 × 1 740 mm, výřez. Obecní úřad Nové Dvory.

2b Barokní komponovaná krajina kolem Nových Dvorů
z doby Bernarda Věžníka s bažantnicí a oborami. Bez názvu,
bez data. Anonymní olejomalba, 725 × 1 740 mm. Obecní
úřad Nové Dvory.

3 Mapa červenohrádecké obory a parku z konce
18. století. *Geometrischer Grundriß von der Rothenhäußer
Revier*, bez data. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko
*Maas Staab von 90 Decimal Ruthen (odečet z mapy
75 mm=90 Ruthen)*. 730 × 525 mm. SOA v Litoměřicích,
fond Vs Červený Hrádek, pom. č. 513.

4 Mapa obory Jemčina z poloviny 18. století. Bez názvu,
bez data. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko,
600 × 445 mm. SOA v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec,
fond Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 5047.

5 Plán obory Jemčina, který dostávali k dispozici lovečtí
hosté. *Parc Seiner HochGräflichen Gnaden des herrn Herrn
Grafen Rudolph von Czernin auf der Herrschaft Neuhaus
bei Gestütthof in dem Koza und Hollnauer Forste*, kreslil Jan
Wachtel, ryl J. Ziegler, [přelom 18. a 19. století]. Barevný
tisk, grafické měřítko [asi 1 : 14 000], 460 × 660 mm. SOA
v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, fond Vs Jindřichův
Hradec, inv. č. 5050.

6 Plánek navrhovaného rozšíření bažantnice mezi
Novými Dvory a Ovcáry z roku 1694. Bez názvu. Ondřej
Bernard Klausner, 1694. Barevná kresba, grafické měřítko

[asi 1 : 2 400], 460 × 590 mm. SOA v Praze, fond Vs Nové
Dvory, inv. č. 2483.

7 Kaple sv. Huberta (pravděpodobně nejstarší svědectví
tohoto patrocina v Čechách) ve Starém Plese (v lokalitě Na
Zámečku) z roku 1690. Fotografoval Adam Zezula, NPÚ,
ÚOP v Josefově, 2019.

8 Nerealizovaný návrh ohradní zdi obory kolem zámku
Humprecht, druhá polovina 17. století. Anonymní barevná
kresba, 220 × 245 mm. SOA v Třeboni, oddělení Jindřichův
Hradec, fond Černínská ústřední správa, nezpracováno.

9 Smrkovická obora s hřebčínem v roce 1744. *Mappa
dessa königl. Smrkowitzzer ... Garthen*. Anonymní černobílá
kresba, grafické měřítko [asi 1 : 5 125], 515 × 430 mm.
NA, Praha, fond Česká komora, inv. č. 1744/II/e/56.

10 Střední partie obory Kněžičky. Fotografoval Jiří Balský,
NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.

ZAHRADA OBDOBÍ BAROKA A JEJÍ INTERPRETACE NA KONCI 19. A POČÁTKEM 20. STOLETÍ

11a Morušové plantáže na mapě Troji a Královské obory
(dnešní Stromovky) v Praze. *Mappa Über die im Königreich
Böhme bey der Königl. Stadt Prag unter Bubenez
zwieschen Kayser-Mühl und Troja im Moldaufluß gelegenen
kayserl. Insl und angelegter Maul-Beer Plantage*. Johann
Alois Kolbe, 1762. Barevná kresba, grafické měřítko [asi
1 : 115], 540 × 910 mm, výřez. NA, Praha, Sběrka map
a plánů, nezpr., sign. N 69/1.

11b Mapa Troji a Královské obory (dnešní Stromovky)
v Praze a morušových plantážích zde zřízených. *Mappa Über
die im Königreich Böhme bey der Königl. Stadt Prag unter
Bubenez zwieschen Kayser-Mühl und Troja im Moldaufluß
gelegenen kayserl. Insl und angelegter Maul-Beer Plantage*.
Johann Alois Kolbe, 1762. Barevná kresba, grafické měřítko
[asi 1 : 115], 540 × 910 mm. NA, Praha, Sběrka map a plánů,
nezpr., sign. N 69/1.

12 Titulní list teoretického spisu o zahradní architektuře
Neue Garten Lust, oder Völliges Ornament: So bey

anlegung Neuer Lust- und Blumen- als auch Küch- und Baum Gärten, höchst nöthig und dienlich Johanna Davida Fülcka (Augsburg okolo roku 1720). Soukromá sbírka.

13 Zahrady zámku v Ostrově nad Ohří v roce 1799. *Situations-Plan des K. K. Kammeral herrschaft Schlackenwerther Tiergarten nach allen seinen Theilen.* Anton Wiehl [?], 1799. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 1 200], 510 × 800 mm. NA, Praha, Sběrka map a plánů, inv. č. 642, sign. E/II/2.

14 Návrh na květinovou skupinu s „československými ornamenty“ pro Královskou oboru v Praze. Navrhl František Thomayer, 1895. Barevná kresba, 415 × 585 mm. Archiv Národního zemědělského muzea, Praha, osobní fond František Thomayer, inv. č. 62/V/Z 50.

15 Městské sady pražské, sad kolem letohrádku Amerika. *Městské sady pražské. Navrh na upravení sadu kolem letohrádku „Amerika“.* Navrhl František Thomayer, 1889. Barevná kresba, grafické měřítko [asi 1 : 100], 735 × 535 mm. Archiv Národního zemědělského muzea, Praha, osobní fond František Thomayer, inv. č. 58/V/Z 47.

16 Park Žižkovy sady v Hradci Králové při pohledu od severozápadu. Černobílá fotografie z doby krátce po založení parku v roce 1907. Navrhl František Thomayer. Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Fotoarchiv, HK/07 1803.

17 Návrh na úpravu a osazovací plán záhonů v zámecké zahradě v Chrastí. František Thomayer, 1903. Černobílá kresba, bez měřítka, 480 × 540 mm. Archiv Národního zemědělského muzea, Praha, osobní fond František Thomayer, inv. č. 100/V/Z 77.

18 Návrh na úpravu parteru v zámecké zahradě v Chrastí. František Thomayer, 1903. Částečně kolorovaná kresba, 1 : 100, 360 × 715 mm. Archiv Národního zemědělského muzea, Praha, osobní fond František Thomayer, inv. č. 98/V/Z 77.

19 Návrh na znovuzřízení Fürstenberské zahrady v Praze. Navrhl Josef Kumpán, 1927. *Fürstenberská zahrada v Praze.* Černobílá kresba, 580 × 445 mm. Archiv Národního

zemědělského muzea, Praha, osobní fond Josef Kumpán, inv. č. 2014/V/Z 1360.

20 Návrh úpravy nádvoří zámku v Nových Hradech (u Vysokého Mýta). *Zahrady před zámkem v Nových Hradech.* Navrhl Josef Vaněk, 1930. Černobílá kresba, 365 × 710 mm. Soukromý archiv Josefa Vaňka, inv. č. 1085 VZ676.

21 Nové Město nad Metují, pohled ze zahrady na zámek. Foto Archiv správy zámku, 2020.

POHLED Z BLÍZKA: OBORY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH

KOLOWRATSKÁ OBORA V ČERNÍKOVICÍCH

22a Černíkovická obora na mapě svěrenských statků Rychnova a Černíkovice. *Mapa svěrenských statků Rychnova a Černíkovice / Karte der Fidei Comiss Domainen Reichenau und Černíkovice.* A. Barth, [post 1851]. Barevná litografie, grafické měřítko [1 : 43 200], 530 × 620 mm, výřez. Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze, inv. č. 1385322, 1. sign. D1/6/23, 2. sign. 93 bB 298.

22b *Mapa svěrenských statků Rychnova a Černíkovice / Karte der Fidei Comiss Domainen Reichenau und Černíkovice.* A. Barth, [post 1851]. Barevná litografie, grafické měřítko [1 : 43 200], 530 × 620 mm. Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze, inv. č. 1385322, 1. sign. D1/6/23, 2. sign. 93 bB 298.

23 Obora na panství Černíkovice v roce 1729. *Titl. von Ihro Hoch Gräffl. Excellenz Franz Carl Liebsteinsky ... von Kollowrath auf dehro Herrschaft Tschernickowitz auffgerichteten Thier-Garten.* Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [1 : 25 000], 1 265 × 1 350 mm. SOA v Zámrsku, fond Vs Rychnov nad Kněžnou, mapa č. 360.

- 24** Umělý poloostrov na mapě obory na panství Černíkovice, na konci první třetiny 18. století. Detail z mapy *Titl. von Ihro Hoch Gräffl. Excellenz Franz Carl Liebsteinsky ... von Kollowrath auf dehro Herrschafft Tschernickowitz auffgerichteten Thier-Garten*. Anonymní barevná kresba, grafické měřítko [1 : 25 000], 1 265 × 1 350 mm, výřez. SOA v Zámrsku, fond Vs Rychnov nad Kněžnou, mapa č. 360.
- 25** Zámek Černíkovice. Fotografoval Jiří Balský, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 26** Černíkovický rybník s okolím. Pohled z výšky. Fotografoval Tomáš Kořínek, NPÚ, ÚPS na Sychrově, 2020.
- 27** Porovnání stavu obory v roce 1729 (na základě mapy na její zřízení, viz s. 288, obr. 23 s aktuálním stavem (podle ortofotomapy). Rekonstrukční mapa Jiřího Balského, zpracoval Marek Pacák, NPÚ, ÚOP v Josefově.
- 28** Černíkovice a okolí na mapě II. vojenského mapování, Čechy, 1852. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. X/7, östliche Colonne, výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 29** Černíkovický rybník s okolím na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru, 1840. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Černíkovice, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 0895-1-002, 0895-1-004. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřičtví a katastru, www.cuzk.cz.
- 30** Půdorys poloostrova, zleva: skutečný stav dle zaměření v roce 2018, uprostřed výřez z mapy z roku 1729 (s. 288, obr. 23), vpravo ideální rekonstrukce zaměření zpracovaná za použití trojrozměrného modelu. Rekonstrukce Jiřího Balského ve spolupráci s Markem Pacákem, zpracoval Marek Pacák, NPÚ, ÚOP v Josefově.
- 31** Okraj plochy poloostrova. Fotografoval Marek Pacák, NPÚ, ÚOP v Josefově, 2019.
- 32** Poloostrov na digitálním modelu terénu. Zpracoval Marek Pacák, NPÚ, ÚOP v Josefově.
- 33** Horšovská obora na mapě I. vojenského mapování, Čechy, 1780. Barevná kresba, 1 : 28 800, sekce č. 114,

výřez. Originál uložen in: ÖStA, KA, Wien, sign. B IX a 92, reprodukován sken kopie pořízené Laboratoří geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, <http://oldmaps.geolab.cz>.

- 34** Mikulášský rybník u zámku Kačina na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru, 1839. Císařské povinné otisky mapy stabilního katastru Čech, 1 : 2 880, katastr obce Svatý Mikuláš, výřez. ÚAZK, Praha, sign. 4626-2-002, 4626-2-003, 4626-2-004. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřičtví a katastru, www.cuzk.cz.

KRAJINA NA VÝCHODĚ ČECH V OBDOBÍ BAROKA

- 1** Alej Rohanka vedoucí od zámeckého areálu na Sychrově směrem ke kostelu sv. Jiří v Jenišovicích. Fotografoval Pavel Jakubec, 2017.

MAPA

– Vrchnostenská, krajská a církevní správa ve východních Čechách v raném novověku. Rekonstrukční mapa Evy Chodějovské. Zpracována ve spolupráci s Evou Mackovou a Michalem Severou, kartografické zpracování Marek Pacák. V aplikaci Arc GIS je mapa dostupná na <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/sluzby/publikace/Barokni-krajina>
Zdrojová data: WMS KN © ČÚZK (<http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp>), Kladsko z: http://mapy.geoportal.gov.pl/wss/service/INSPIRE_AU; WMS ZM200 © ČÚZK (https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM200_PUB/WMSservice.aspx); podklady pro tematický obsah: rekonstrukční mapa HORÁK 1993; SOMMER 1834; SOMMER 1835; SOMMER 1836; SOMMER 1837; SOMMER 1843; HEROLD 2009; SEMOTANOVÁ – CAJTHAML 2014.

EDIČNÍ POZNÁMKA

- Přímé citace z pramenů jsou uváděny „xxx“; překlady do češtiny pak „xxx“.
- Rozměry v seznamu vyobrazení udáváme výška × šířka.
- V seznamu literatury uvádíme u kolektivních děl ve zkrácené citaci první tři autory (abecedně).
- Reprodukované staré mapy byly zmenšeny.

SEZNAM LITERATURY A VYDANÝCH PRAMENŮ

- 50 let CHKO 2006: *50 let CHKO Český ráj (Sborník referátů z mezinárodní konference konané ve dnech 20.–22. října 2005 v Lázních Sedmihorkách. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 10)*, Semily 2006.
- ADAMCOVÁ 2017: Kateřina Adamcová, *Sochy v barokní krajině: panství Jezeří-Nové Sedlo, Zprávy památkové péče LXXVII, 2017, č. 1–2, s. 36–46.*
- AL SAHEB 2011: Jan Al Saheb, *Hukvaldské panství před Bílou horou (1553–1619)*, Ostrava 2011.
- ALTOVÁ 2005: Blanka Altová, *Kutná Hora a jezuité. Město jako obraz*, in: Vojtěch Vaněk – Jiří K. Kroupa (edd.), *Kutná Hora v době baroka*, Praha 2005 (Antiqua Cuthna 1), s. 13–36.
- ANDĚL 1968: Rudolf Anděl, *Globicovo vyobrazení frýdlantského panství z roku 1660*, in: *Acta regionalia*, Praha 1968 (Sborník vlastivědných prací 1966–1967), s. 154–162.
- ANDRESKA – ANDRESKOVÁ 1993: Jiří Andreska – Erika Andresková, *Tisíc let myslivosti*, Vimperk 1993.
- Atlas 2009: *Atlas krajiny, Průhonice / Praha 2009.*
- BACK 1938: *Krátké vypravování o životě Jeho Excelence pana Františka Antonína hraběte ze Sporcků, sepsané jeho pážetem Ferdinandem Rakovským v Kuksu 1. září 1778, ed. Arnošt Back*, Kuks 1938.
- BAHENSKÝ – HOLUBOVÁ 2014: František Bahenský – Markéta Holubová et al., *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Lidová kultura*, Praha / Litomyšl 2014.
- BAKER 2003: Alan R. H. Baker, *Geography and History. Bridging the Divide*, Cambridge 2003.
- BARIDON 1998: Michel Baridon, *Les Jardins: paysagistes, jardiniers, poètes*, Paris 1998.
- BARTOŠ 1997: Miloslav Bartoš et al., *Nejstarší obrazová mapa Krkonoš kronikáře Šimona Hüttela*, Trutnov 1997.
- BARTOŠ 1999: Miloslav Bartoš, *O morovém sloupu na kostelním náměstí, Puls – časopis města Vrchlabí*, duben 1999, s. 5.
- BARTOŠ – KLIMEŠ – LOUDA 2012: Miloslav Bartoš – Pavel Klimeš – Jiří Louda, *Nejstarší obrazová mapa Krkonoš, Vrchlábí 2012.*
- BARTOŠ – POŠMOURNÝ – JIRÁSEK 2007: Miloslav Bartoš – Karel Pošmourný – Václav Jirásek – Ivo Łaborewicz – Przemyslaw Wiater, *Hornictví a hutnictví*, in: Jiří Flousek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie. Život*, Praha 2007, s. 447–460.
- BAR-YOSEPH 2011: Neta Bar-Yoseph, *The Kreuzweg of Vienna: Local History and Universal Salvation*, in: Marija Wakounig – Karlo Ruzicic-Kessler (edd.), *From the Industrial Revolution to World War II*, Wien / Berlin 2011, s. 225–240.
- BEKOVÁ – KALENDA 2014: Martina Beková – Václav Kalenda, *Datování vzniku rybníku v Černíkovcích, Archeologie východních Čech VII, 2014, s. 409–419.*
- BĚLINA – KAŠE – MIKULEC 2011: Pavel Bělina – Jiří Kaše – Jiří Mikulec – Irena Veselá – Vít Vlnas, *Velké dějiny země Koruny české IX. 1683–1740*, Litomyšl / Praha 2011.
- BĚLOHRADSKÝ 2013: René Bělohradský et al., *Kamenné kříže Čech a Moravy*, Praha 2013.
- BENEDIKT 1923: Heinrich Benedikt, *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*, Wien 1923.
- BENEŠ 1993: Jaromír Beneš, *Ke koncepci krajinné archeologie, Archeologické rozhledy XLV, 1993, s. 404–417.*
- BENEŠ – BRŮNA 1994: Jaromír Beneš – Vladimír Brůna (edd.), *Archeologie a krajinná ekologie*, Most 1994.
- BERAN 1957: Jiří Beran, *Ke studiu velkostatku v Čechách na konci 18. století, Zápisky Katedry československých dějin a archivního studia II, 1957, s. 27–33.*
- BERANOVÁ – KUBAČÁK 2010: Magdalena Beranová – Antonín Kubačák, *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, Praha 2010.
- BR 1951: *Berní rula 12: Kraj Hradecký I*, ed. Václav Pešák, Praha 1951.
- BR 1954: *Berní rula 13: Kraj Hradecký II*, ed. Václav Pešák, Praha 1954.

- BR 2009: *Berní rula 14: Kraj Hradecký III*, edd. Ivana Čadková – Magda Zahradníková, Praha 2009.
- BR 2011: *Berní rula 15: Kraj Hradecký IV*, edd. Ivana Čadková – Magda Zahradníková, Praha 2011.
- BR 2001: *Berní rula 8–9: Kraj Boleslavský*, edd. Aleš Chalupa – Jaroslav Čechura – Marie Ryantová, Praha 2001.
- BESING 1999: Thomas Besing, Produktion und Publikum – Aspekte der Herstellung, Verbreitung und Rezeption frühneuzeitlicher Stadtdarstellungen, in: Bernd Roeck – Wolfgang Behringer (edd.), *Das Bild der Stadt in der Neuzeit 1400–1800*, München 1999, s. 94–100.
- BIEGEL 2015: Richard Biegel, Architektonický předěl v díle Jeana Baptisty Matheye, in: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (edd.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 153–180.
- BÍLEK 1883: Tomáš V. Bílek, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I–II, Praha 1883.
- BÍLEK 1885: Tomáš V. Bílek, Stav far roku 1650–1652 v některých krajích Čech, *Památky archeologické a místopisné XIII*, 1885, s. 91–102, 177–182, 263–272.
- BÍLEK 2005: Karol Bílek, *Malé dějiny Libáňska*, Libáň 2005.
- BÍLKOVÁ 2003: Eva Bílková [Chodějovská], Samuel Globic z Bučina a zeměměřičtví v Čechách v 2. polovině 17. století, *Historická geografie XXXII*, 2003, s. 31–61.
- BÍNA – DEMEK 2012: Jan Bína – Jaromír Demek, *Z nížin do hor: geomorfologické jednotky České republiky*, Praha 2012.
- BLAŽÍČEK 1948: Oldřich Jakub Blažíček, F. V. Harovník a rokoková nástropní freska v náchodském zámku, *Památky archeologické LIV*, 1948, s. 86.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ 2005: Naděžda Blažíčková-Horová (ed.), *Krajina v českém umění 17. – 20. století: průvodce stálou expozicí Národní galerie v Praze v paláci Kinských*, Praha 2005.
- BLAŽKOVÁ – ČERVINKOVÁ 2015: Tereza Blažková – Petra Červinková (edd.), *Krajina jako antropologická čítanka*, Praha 2015.
- BOBKOVÁ 1992: Lenka Bobková (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století*, Ústí nad Labem 1992.
- BOHÁČ 2005: Zdeněk Boháč, *Poutní místa v Čechách*, Praha 1995.
- BOHÁČEK 2007: Jan Boháček, *Spor města Turnova s Valdštejnem na počátku 18. století. Příspěvek ke studiu poddansko-vrchnostenských vztahů* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2007.
- BORUFKA 1908: Josef Borufka (ed.), *Der politische Bezirk Königinhof*, Gradlitz 1908.
- BRÁZDIL – KOTYZA 2010: Rudolf Brázdil – Oldřich Kotyza, Doslov: Český pohled na dějiny klimatu, in: Wolfgang Behringer, *Kulturní dějiny klimatu. Od doby ledové po globální oteplování*, Praha / Litomyšl 2010, s. 297–323.
- BRŮNA 2015: Vladimír Brůna – Jiří Cajthaml – Jitka Elznicová – Jakub Havlíček – Arnošt Müller – Jan Pacina – Růžena Zimová, *Paměť krajiny Ústeckého kraje ukrytá v mapových archivech I: Metody rekonstrukce a zpracování dat v oblastech zaniklých obcí*, Ústí nad Labem 2015.
- BUBEN 2003: Milan Buben, *Encyklopedie heraldiky*, 4. vyd., Praha 2003.
- BUDIL 1969: Vladimír Budil, Valdštejnové na Boleslavsku. Příspěvek k dějinám velkostatku v druhé polovině 17. století, *Boleslavica '68*, Mladá Boleslav 1969, s. 47–69.
- BUKAČOVÁ 2009: Irena Bukačová, Cesta opata Fortunáta Hartmanna (1755–1779): příspěvek k barokní topografii Plaska, *Historická geografie XXXV*, 2009, č. 1, s. 229–248.
- BUKOVSKÝ 1974: Jan Bukovský, Valdštejnská jízďárna – poslední článek ve stavebním vývoji zvířetického zámku, *Památková péče XXXIV*, 1974, s. 309–313.
- BUKOVSKÝ 2000: Jan Bukovský, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.
- BURDOVÁ 1986: Pavla Burdová, Úřad desk zemských, *Sborník archivních prací XXXVI*, 1986, č. 2, s. 273–381.
- BURONĚ – SLAVÍK 2013: Miloš Buroň – Jiří Slavík, Zámeček na Kopci sv. Jana, in: *Ad honorem. Sborník k poctě Jiřího Němečka*, Hradec Králové 2013, s. 61–74.
- BUSINSKÁ 1986: Bohuslav Balbín, *Krásy a bohatství české země*, ed. Helena Businská, Praha 1986.

- BŮŽEK 1996: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*, České Budějovice 1996 (Opera historica 5).
- BŮŽEK 2002: Václav Bůžek et al., *Věk urozených: Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.
- BŮŽEK 2010: Václav Bůžek et al., *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- BŮŽEK 2011: Václav Bůžek et al., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.
- BŮŽEK – KRÁL 2007: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, České Budějovice 2007.
- BŮŽEK – MAŤA 2001: Václav Bůžek – Petr Maťa, *Wandlungen des Adels in Böhmen und Mähren im Zeitalter des „Absolutismus“ (1620–1740)*, in: Ronald G. Asch (ed.), *Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchien bis zur Revolution (ca. 1600–1789)*, Köln / Weimar / Wien 2001, s. 287–321.
- CARSON 1962: Rachel Carson, *Silent Spring*, Boston 1962.
- CEMPANARI – AMODEL 1999: Mario Cimpanari – Tito Amodel, *Scala sancta e sancta sanctorum*, Roma 1999.
- CÍLEK 2005: Václav Cílek, *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu, 2.*, dopl. vyd., Praha 2005.
- CÍLEK 2007: Václav Cílek, *Makom: Kniha míst*, Praha 2007.
- CÍLEK – MUDRA – LOŽEK 2004: Václav Cílek – Pavel Mudra – Vojen Ložek et al., *Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech*, Praha 2004.
- COOPER 2005: David E. Cooper, *Heidegger on Nature, Environmental Values, Nature and Continental Philosophy XIV*, 2005, č. 3, s. 339–351.
- CROY 2014: Jana Croy, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*, Hradec Králové 2014.
- ČABART 1958: Jan Čabart, *Vývoj české myslivosti*, Praha 1958.
- ČAPSKÁ 2016: Veronika Čapská, *Mezi texty a textiliemi: (Swéerts-)Šporkové, textové praxe a kulturní výměna na přelomu baroka a osvícenství*, Dolní Břežany 2016.
- ČECHURA 1992: Jaroslav Čechura, *Dominium Smiřických – protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, *Český časopis historický XC*, 1992, s. 507–536.
- ČERMÁKOVÁ 2011: Jana Čermáková, *Malovaná mapa frýdlantského panství od Samuela Globice z Bučina* (bakalářská práce), Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.
- ČERNÝ – HAVLÍK 2008: Karel Černý – Jiří M. Havlík, *Jezuité v Čechách*, Praha 2008.
- ČERNÝ 1924: Václav Černý, *Obilní cla v 18. století, Venkov IX*, 1924, č. 148, 25. 6., s. 2–3.
- ČERNÝ 1927–1928: Václav Černý, *Pozemková reforma v XVIII. století, Časopis pro dějiny venkova XIV*, 1927, s. 17–48, 106–137, 197–220, 286–309 a *XV*, 1928, s. 25–46, 287–325.
- ČERNÝ 1930: Václav Černý, *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV. – XIX. století*, Praha 1930.
- ČERNÝ 1956: Václav Černý, *Mapy velkostatků v zemědělsko-lesnických archivech, Kartografický přehled X*, 1956, s. 91–93.
- ČORNEJ 1976: Petr Čornej, *Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy*, in: Josef Petráň (ed.), *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, Praha 1976 (Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1 – Studia historica 14), s. 165–194.
- DELUMEAU 1997: Jean Delumeau, *Strach na západě ve 14.–18. století. Obležená obec, I: Strach doléhající na většinu*, Praha 1997.
- DENTI – SKALICKÝ 2004: Giovanni Denti – Alexandr Skalický, *Krajinou českého baroka. Církevní stavby Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů na Broumovsku = Landschaft des böhmischen barock: die Sakralbauwerke Christoph und Kilian Ignaz Dientzenhofers in der Region Broumov (Braunau)*, Praha 2004.

- DOBALOVÁ – MUCHKA 2017: Sylva Dobalová – Ivan P. Muchka (edd.), *Looking for Leisure. Court Residences and their Satellites 1400–1700*, Praha 2017.
- DOKOUPIL 1957: Zdeněk Dokoupil, *Zahrada a park v historickém vývoji*, Praha 1957.
- DOLEŽAL – KÜHNE 2006: Daniel Doležal – Hartmut Kühne et al. (edd.), *Wallfarten in europäischen Kultur – Pilgrimage in European Culture*, Frankfurt am Main 2006.
- DOLEŽALOVÁ 2010: Markéta Doležalová, *Lesmistr Franz Rang. Život a kariéra vrchnostenského úředníka v 2. polovině 18. století* (bakalářská práce), Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2010.
- DONTN – DONTN 1974: Franz Donth – Hans H. Donth, *Quellen zur Geschichte der Herrschaft Starkenbach im Riesengebirge im 17. Jahrhundert*, München 1974.
- DOSKOČIL 1954: Karel Doskočil, *Berní rula – popis Čech r. 1654*, II, Praha 1954.
- DRÁPALOVÁ 2017: Kristýna Drápalová, Rekonstrukce krajiny. Mostecká pánev koncem 18. století, *Zprávy památkové péče LXXVII*, 2017, č. 1–2, s. 10–17.
- DRKAL 1951: Stanislav Drkal, Kounický velkostatek na Slovensku na počátku 18. století, *Časopis matice moravské LXX*, 1951, s. 298–347.
- DRNOVSKÝ – HEJHAL 2018: Pavel Drnovský – Petr Hejhal, Příklady dokumentace polních opevnění z války o bavorské dědictví (1778–1779), in: *Válečné události 17.–19. století z interdisciplinární perspektivy*, Praha 2018, s. 193–207.
- DUCREUX 2007: Marie-Elizabeth Ducreux, Zum Thema Wallfahrt: das Beispiel Böhmens im 17. Jahrhundert, in: *Staatsmacht und Seelenheil. Gegenreformation und Geheimprotestantismus in der Habsburgermonarchie*, München 2007, s. 98–108.
- DUINDAM 2003: Jeroen Duindam, *Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals, 1550–1780*, Cambridge 2003.
- von DUNCKER 1890: Carl von Duncker, heslo Schlik, Heinrich Graf von, in: *Allgemeine Deutsche Biographie XXXI*, Leipzig 1890, s. 495–499.
- EHALT 1980: Hubert Christian Ehalt, *Audruckformen absolutistischer Herrschaft. Der Wiener Hof im 17. und 18. Jahrhundert*, Wien 1980.
- ERNSTBERGER 1929: Anton Ernstberger, *Wallenstein als Volkswirt im Herzogtum Friedland*, Reichenberg 1929.
- FELCMAN 1976: Ondřej Felcman, Majetkové poměry feudální třídy v druhé polovině 17. století, in: Josef Petráň (ed.), *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, Praha 1976 (Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1 – Studia historica 14), s. 195–228.
- FELCMAN – SEMOTANOVÁ 2005: Ondřej Felcman – Eva Semotanová, *Kladsko: proměny středoevropského regionu. Historický atlas*, Hradec Králové / Praha 2005.
- FIEDLER 2007: Günter Fiedler, Krkonoše na mapách, in: Jiří Flousek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie. Život*, Praha 2007, s. 39–46.
- FLÉGL 1948: Emil Flégl, Plastická mapa Krkonoš, *Kartografický přehled III*, 1948, s. 100–101.
- FLÉGL – KUCHAR – ROUBÍK 1948: Emil Flégl – Karel Kuchar – Ondřej Roubík, *Mapa královských lesů východních Krkonoš 1668. Faksimile mapy Samuela Globice z Bučina*, Praha 1948.
- FLOUSEK – HÁJKOVÁ – ŠTURSA 2007: Jiří Flousek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie. Život*, Praha 2007.
- FÖRSTER – HERZBERG – ZÜCKERT 2013: Horst Förster – Julia Herzberg – Martin Zückert (edd.), *Umweltgeschichte(n): Ostmitteleuropa von der Industrialisierung bis zum Post-sozialismus. Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 4. bis 7. November 2010*, Göttingen 2013 (Bad Wiesseer Tagungen des Collegium Carolinum XXXIII).
- FUČÍK 1927–1929: Josef J. Fučík, *Popis a dějiny okresu Lomnického n. P.*, Lomnice nad Popelkou 1927–1929.
- GAŽI 2005: Martin Gaži, K hierarchii mariánské úcty na počátku 18. století, in: Pavla Stuchlá (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci* (sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu), Vodňany 2005, s. 93–101.

- GÉRA 2009: Eleonóra Géra, *Buda varos tanácsülési jegyzőkönyveinek regesztái 1704–1707*, Budapest 2009.
- GIBAS – PAUKNEROVÁ 2009: Petr Gibas – Karolína Pauknerová, Mezi pravěkem a industriálem: Několik poznámek k antropologii krajiny, *Český lid* XCVI, 2009, č. 1, s. 131–146.
- GOJDA 1994: Martin Gojda, Britská škola krajinné archeologie očima českého medievalisty, in: Jaromír Beneš – Vladimír Brůna (edd.), *Archeologie a krajinná ekologie*, Most 1994, s. 65–70.
- GOJDA 2000: Martin Gojda, *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*, Praha 2000.
- GOTTLIEB 2001: Jaromír Gottlieb, Zahrada mariánská, in: *Tvář naší země – krajina domova III: Duchovní rozměr krajiny*, Lomnice nad Popelkou 2001, s. 31–45.
- GRAF 2002: Henriette Graf, *Die Residenz in München. Hofzeremoniell, Innenräume und Möblierung von Kurfürst Maximilian I. bis Kaiser Karl VII*, München 2002.
- HÁJEK 2008: Pavel Hájek, *Jde pevně kupředu naše zem: krajina českých zemí v období socialismu 1948–1989*, Praha 2008.
- HÁJEK 2019: Pavel Hájek, *Česká krajina a baroko: urbanismus českého baroka na příkladu města Jičína a jeho okolí*, 2. upr. vyd., Jičín 2019.
- HÁJEK – BUKAČOVÁ 2006: Tomáš Hájek – Irena Bukačová, *Příběh drobných památek (od nezájmu až k fascinaci)*, Lomnice nad Popelkou 2006.
- HAMSÍKOVÁ – NEČÁSKOVÁ – SUCHOMEL 1996: Radana Hamsíková – Milena Nečásková – Miloš Suchomel, *Barokní sochařská dílna Jelínků z Kosmonos: restaurované řezby z děkanského kostela sv. Máří Magdalény v Sobotce* (kat. výst.), Praha 1996.
- HANKE 1964: Gerhard Hanke, Badische und bayerische Herrschaften in Böhmen, in: *Probleme der böhmischen Geschichte: Vorträge der wissenschaftlichen Tagung des Collegium Carolinum in Stuttgart vom 29. bis 31. Mai 1963*, München 1964, s. 68–83.
- HANSMANN 1983: Wilfried Hansmann, *Gartenkunst der Renaissance und des Barock*, Köln 1983.
- HANSMANN 2009: Wilfried Hansmann, *Das Gartenparterre: Gestaltung und Sinngehalt nach Ansichten, Plänen und Schriften aus sechs Jahrhunderten*, Worms 2009.
- HANZAL 2016: Vladimír Hanzal et al., *Myslivost*, I, Praha 2016.
- HÁZA 1969: Zdeněk Háza, Počty obyvatel na panství Nový Kunstberk v 17. a 18. stol., *Historická demografie* III, 1969, s. 52–72.
- HENDRYCH 2001: Jan Hendrych, Barokní zahrady a krajinné úpravy v Čechách, in: *Krajina jako kulturní prostor. Tvář naší země – krajina domova*, II Lomnice nad Popelkou 2001, s. 12–20.
- HENDRYCH 2008: Jan Hendrych, Krajina bývalého nadačního panství Choustníkovo Hradiště, její příběh, proměny a souvislosti; péče o historickou krajinu světového významu, *Zprávy památkové péče* LXVIII, 2008, č. 4, s. 302–308.
- HENDRYCH 2010A: Jan Hendrych, Barokní krajina panství Choustníkovo Hradiště hraběte Františka Antonína Šporka; výzkum, plánování a péče o krajinu, in: *Komponovaná kulturní krajina a možnost její obnovy a zachování: přednášky z odborného semináře konaného v Olomouci ve dnech 22.–23. dubna 2010*, Olomouc 2010, s. 32–38.
- HENDRYCH 2010B: Jan Hendrych, Proměny alejí, in: Jakub Esterka (ed.), *Zachování alejí jako typického prvku české krajiny*, Praha 2010, s. 34–49.
- HENDRYCH 2015: Jan Hendrych, *Slavná stromořadí v proměnách kulturní krajiny: in divinis ordo arte et naturae*, Praha 2015.
- HENDRYCH – JECH – SKALOŠ 2007: Jan Hendrych – David Jech – Jan Skaloš – Eva Dlouhá – Věra Vávrová et al., *Kulturně historická analýza oblasti Kuks a Betlém v rámci původního nadačního panství Choustníkovo Hradiště*, Průhonice 2007, dostupné online: <http://www.kuks.estranky.cz>.
- HENDRYCH – LÍČENÍKOVÁ 1998: Jan Hendrych – Michaela Líčeníková, Historická krajina Jičínska, *Zprávy památkové péče* LVIII, 1998, č. 3, s. 76–83.

- HENNEBO – HANSMANN 1985: Dieter Hennebo – Wilfried Hansmann, *Gartendenkmalpflege: Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen*, Stuttgart 1985.
- HIEKE 1985: Karel Hieke, *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1985.
- HILMERA 1959: Jiří Hilmera et al., *Litomyšl. Státní zámek a památky v okolí*, Praha 1959.
- HLAVAČKA 2011: Milan Hlavačka et al., *Místa paměti česko-německého soužití. (Sborník příspěvků z konference pracovní skupiny Česko-německého diskusního fóra Místa paměti v Chebu 5. 6. 2010)* Praha 2011.
- HOFFMANN – BORUFKA 1908: Ignaz Hoffmann – Josef Borufka, Sagen, in: Josef Borufka (ed.), *Der politische Bezirk Königshof*, Gradlitz 1908, s. 312–318.
- HOFMAN 1966: Jaroslav Hofman, Historický vývoj zámecké zahrady ve Vrchlabí, *Opera corcontica* III, 1966, s. 133–157.
- HOFMANN 1967: Gustav Hofman, Železářství v Krkonoších a jejich podhůří za feudalismu, *Krkonoše Podkrkonoší* III, 1967, s. 60–71.
- HOJDA – CHODĚJOVSKÁ 2014: Zdeněk Hojda – Eva Chodějovská et al., *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. I: Kavalířská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska; II: Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678–1682*, Praha 2014.
- HOLUBOVÁ 2004: Markéta Holubová, Život v jezuitské rezidenci v Golčově Jeníkově, *Český lid* XCIII, 2004, č. 4, s. 365–385.
- HOLUBOVÁ 2015: Markéta Holubová, *Panna Marie Svatohorská. Příspěvek k barokním vazbám jezuitské rezidence a poutního místa*, Praha 2015.
- HOLUBOVÁ – PETRÁŇOVÁ 2002: Markéta Holubová – Lydia Petráňová, Obyčejové právo v pojetí národopisu a právní vědy, in: Markéta Holubová – Lydia Petráňová – Ludmila Tarcalová (edd.), *Obyčejové právo*, Praha 2002. (sborník příspěvků z konference karpátologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Martině – Vrutkách v roce 2001), s. 20–35.
- HONL 1940–1941: Ivan Honl, Životní osudy kartografa Moritze (Johanna Georga) Vogta, *Sborník Československé společnosti zeměpisné* XLVI, 1940–1941, s. 46–49.
- HONL 1956: Ivan Honl, O pramenném výzkumu starých lesních map, *Časopis Společnosti přátel starožitností* LXIV, 1956, s. 138–140.
- HONL 1960: Ivan Honl, K rozvoji map velkostatků v 18. a na počátku 19. století, *Archivní časopis* X, 1960, s. 221–227.
- HONL – PROCHÁZKA 1984: Ivan Honl – Emanuel Procházka, *Úvod do dějin zeměměřictví V: Novovek 3*, Praha 1984.
- HONZÍK 1944: Karel Honzík, *Úvod do studia psychických funkcí v architektuře*, Praha 1944.
- HOPPER 1982: Florence Hopper, The Dutch Classical Garden and André Mollet, *Journal of Garden History* II, 1982, č. 1, s. 25–40.
- HORÁČEK 1999: Jaromír Horáček, *Hadí štěstí. Pověsti ze západních Krkonoš*, Jilemnice 1999.
- HORÁČKOVÁ 1983: Svatava Horáčková, Správa valdštejnských statků na Mnichovohradištsku v druhé polovině 17. století, *Sborník archivních prací* XXXIII, 1983, s. 390–442.
- HORSKÁ – MAUR – MUSIL 2002: Pavla Horská – Eduard Maur – Jiří Musil, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha 2002.
- HORYNA 1991: Mojmír Horyna, Stavba a svět, in: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře*, Praha 1991 (sborník symposia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11. a 12. prosince 1986), s. 120–128.
- HORYNA – LANCINGER 1977: Mojmír Horyna – Luboš Lancinger, *Mnichovo Hradiště. Zámek. Stavebně-historický průzkum* (nepublikovaný strojopis), Praha 1977.
- HRADEC KRÁLOVÉ 2017: *Hradec Králové*, Praha 2017.
- HRBEK 2011: Jiří Hrbek, Císařský hon na křivoklátském panství v roce 1721, *Rakovnický historický sborník* VIII, 2011, s. 5–28.

- HRBEK 2013: Jiří Hrbek, Rezidenční síť členů valdštejnského rodu v 17. a 18. století, *Folia historica bohémica* XXVIII, 2013, č. 1, s. 59–103.
- HRDINA – KUCHAROVÁ 2011: Ignác Antonín Hrdina – Hedvika Kuchařová, *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*, Ostrava 2011.
- HRUBÝ – ROYT 1997: Vladimír Hrubý – Jan Royt, *Lidová zbožnost ve východních Čechách a v Kladsku*, Náchod 1997.
- HUBÁČEK 2008: Josef Hubáček, Komenského Dvěře jazyků otevřené a Fischerovy Knihy hospodářské, *Studia Comeniana et Historica* XXXVIII, 2008, č. 80, s. 89–93.
- HŮRSKÝ 1956: Josef Hůrský, Dvojí podoba menší Müllerovy mapy Čech, *Kartografický přehled X*, 1956, s. 88–89.
- HÜTTL 1998: Ludwig Hüttl, *Marianische Wallfahrten im südeusch-österreichischen Raum*, Köln / Wien 1998.
- CHODĚJOVSKÁ 2009: Eva Chodějovská, Příspěvek k ikonografii hospodářských budov na schlikovských panstvích Jičína, in: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji (sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. dubna 2009 v Turnově. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13)*, Semily 2009, s. 332–346.
- CHODĚJOVSKÁ 2012A: Eva Chodějovská, Jičínský vikariát roku 1812: nově nalezená církevně správní mapa, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* XXV, 2012, s. 221–238.
- CHODĚJOVSKÁ 2012B: Eva Chodějovská, I. vojenské mapování jako pramen pro poznání krajiny druhé poloviny 18. století: komunikace v pražském regionu, in: Eva Chodějovská – Robert Šimůnek (edd.), *Krajina jako historické jeviště. K poctě Evy Semotanové*, Praha 2012, s. 159–184.
- CHODĚJOVSKÁ 2012C: Eva Chodějovská, Studying the early modern landscape in the Czech republic, *Historická geografie* XXXVIII, 2012, č. 1, s. 63–98.
- CHODĚJOVSKÁ 2014A: Eva Chodějovská, *Obraz Prahy v raném novověku. Ikonografie jednoho evropského města* (disertační práce), Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Pardubice 2014.
- CHODĚJOVSKÁ 2014B: Eva Chodějovská, Sídlní strategie šlechty z českých zemí v pobělohorském období, in: Eva Semotanová – Jiří Cajthaml et al., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014, s. 197–198.
- CHODĚJOVSKÁ 2014C: Eva Chodějovská, Mapy a cestovní literatura: Jak se připravit na cestu a co vzít s sebou, in: Zdeněk Hojda – Eva Chodějovská et al. (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. I: Kavalířská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014, s. 167–178.
- CHODĚJOVSKÁ 2015: Eva Chodějovská, Broumovsko. Česká barokní krajina? In: Eva Chodějovská – Eva Semotanová – Robert Šimůnek, *Historické krajiny Čech. Třeboňsko – Broumovsko – Praha*, Praha 2015, s. 245–292.
- CHODĚJOVSKÁ 2016: Eva Chodějovská, Staré mapy a plány jako pramen pro dějiny měst v České republice, in: Radana Červená – Aleš Vyskočil et al. (ed.), *Jak psát dějiny velkých měst?* Brno 2016, s. 371–391.
- CHODĚJOVSKÁ 2017A: Eva Chodějovská, Důstojná oslava narozenin: 300 let od vydání Müllerovy mapy Moravy, *Dějiny a současnost* XXXIX, 2017, s. 5.
- CHODĚJOVSKÁ 2017B: Eva Chodějovská, *Obraz Prahy mezi mapou, vedutou a plánem*, *Documenta pragensia* XXXVI, 2017, s. 183–211.
- CHODĚJOVSKÁ 2018–2019: Eva Chodějovská, Krajina Jičína a Turnovska 18. století očima vojenských kartografů, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* XXXI, 2018, s. 29–43; XXXII, 2019, s. 200–220, XVII–XXXII.
- CHODĚJOVSKÁ – SEMOTANOVÁ – ŠIMŮNEK 2015: Eva Chodějovská – Eva Semotanová – Robert Šimůnek, *Historické krajiny Čech. Třeboňsko – Broumovsko – Praha*, Praha 2015.
- CHODĚJOVSKÁ – STACHOŇ [2020]: Eva Chodějovská – Zdeněk Stachoň, Jan Antonín Venuto – kartograf, v tisku.
- IVANEGA 2014: Jan Ivanega, „...sich auf ein und andern herrschafften mit der Jagdt erlustigen.“ Organizace loveckých zábav barokních Schwarzenbergů v jižních Čechách, *Prameny a studie* LIII, 2014, s. 98–109.
- IVANEGA 2017: Jan Ivanega, Orbiting Hluboká: The Case of Hluboká Castle and the Ohrada Hunting Lodge, in: Sylva Dobalová – Ivan P. Muchka (edd.), *Looking for*

- Leisure. Court Residences and their Satellites 1400–1700*, Praha 2017, s. 143–148.
- JAKL 2004: Michal Jakl, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice 2004.
 - JAKLOVÁ 2008: Lenka Jaklová (ed.), *Příběh utrpení a nadějí člověka*, s. I. 2008.
 - JAKUBEC 2014: Ondřej Jakubec, „Slavné stavení“ posledních Rožmberků. *Vila Kratochvíle a možnosti interpretace pozdně renesanční aristokratické rezidence* (habilitační práce), Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2014.
 - JANÁČEK 1978: Josef Janáček, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.
 - JAROŠ 2010: Jakub Jaroš, Kostel Panny Marie Pomocnice křesťanů na Chlumku, in: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2009*, Pardubice 2010, s. 31–37.
 - JEITLER 2017: Markus Jeitler, Hunt, Amusement and Representation: The Viennese Hofburg and Its ‘Satellites’ in the Seventeenth Century, in: Sylva Dobalová – Ivan P. Muchka (edd.), *Looking for Leisure. Court Residences and their Satellites 1400–1700*, Praha 2017, s. 274–280.
 - JIRÁK 2002: Josef Jiráček, Ke stavebnímu vývoji zámku Opočno od 16. do 18. století, in: *Státní památkový ústav v Pardubicích. Výroční zpráva za rok 2001*, Pardubice 2002, s. 190–197.
 - JIRASEK 1907–1915: Franz Josef Jirasek, *Volks- und Heimatkunde des politischen Bezirkes Hohenelbe und der deutschen Gemeinden der im Westen angrenzenden Gerichtsbezirke Neupakau und Starkenbach*, Hohenelbe 1907–1915.
 - JIRÁSEK – NEJEDLÝ – SUCHOMEL 1999: Luděk Jirásek – Vratislav Nejedlý – Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, Mariánské a další světecké sloupy v okrese Trutnov, *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově* 1998, 1999, s. 67–112.
 - JOHANEK 2012: Peter Johaneck, Bild und Wahrnehmung der Stadt. Annäherungen an ein Forschungsproblem, in: *Peter Johaneck (ed.), Bild und Wahrnehmung der Stadt*, Köln / Weimar / Wien 2012 (Städteforschung A/63), s. 1–23.
 - JUŘÍK 2010: Pavel Juřík, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010.
 - KAIN 2007: Roger J. P. Kain, Maps and Rural Land Management in Early Modern Europe, in: David Woodward (ed.), *Cartography in the European Renaissance*, I, Chicago / London 2007 (The History of Cartography 3/1), s. 705–718.
 - KALISTA 2005: Zdeněk Kalista, *Tvář baroka*, Praha 2005.
 - KALOUSEK 1906: *Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698*, ed. Josef Kalousek, Praha 1906 (Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 23).
 - KAPSA 2010: Václav Kapsa, *Hudebníci hraběte Morzina. Příspěvek k dějinám šlechtických kapel v Čechách v době baroka*, Praha 2010.
 - KARNER 2014: Herbert Karner (ed.), *Die Wiener Hofburg 1521–1705. Baugeschichte, Funktion und Etablierung als Kaiserresidenz*, Wien 2014.
 - KARNER – CIULISOVÁ – GARCÍA 2014: Herbert Karner – Ingrid Ciulisová – Bernardo J. García (edd.), *The Habsburgs and their Courts in Europe, 1400–1700. Between Cosmopolitanism and Regionalism*, Leuven 2014.
 - KAŠE – KOTLÍK 1999: Jiří Kaše – Petr Kotlík, *Braunův Betlém. Drama krajiny a umění v proměnách času*, Praha / Litomyšl 1999.
 - KAŠPAR 1990: Jaroslav Kašpar, *Vybrané kapitoly z historické geografie*, Praha 1990.
 - KAVKA 1966: František Kavka, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966.
 - KELLER – CATALANO 2010: Katrin Keller – Alessandro Catalano et al. (edd.), *Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667)*, Wien 2010.
 - KLEMPERA 2000: Josef Klempera, *Vodní mlýny v Čechách I: Berounsko, Hořovicko, Rakovnicko, Kladensko, Slánsko, Mělnicko, Brandýsko a Mladoboleslavsko*, Praha 2000.
 - KLEMPERA 2003: Josef Klempera, *Vodní mlýny v Čechách VI: Královéhradecko, Pardubicko, Jaroměřsko, Chlumecko, Novobydžovsko, Hořicko, Litomyšlsko*,

Československo, Vysokomýtsko, Náchodsko, Dobrušsko, Lomnicko, Novopacko, Praha 2003.

- KLÍMA 1955: Arnošt Klíma, *Manufakturní období v Čechách*, Praha 1955.
- KLINGENSMITH 1993: Samuel John Klingensmith, *The Utility of Splendor. Ceremony, Social Life, and Architecture at the Court of Bavaria, 1600–1800*, Chicago 1993.
- KLIPCOVÁ – ULIČNÝ 2010: Barbora Klipcová – Petr Uličný, *Jičínsko na plánech z trauttmansdorffského archivu (1794–1840)* (kat. výst.), Jičín 2010.
- KNÖRLE 2004: Rainer Knörle, Heinrich von Schlick, Reichsgraf zu Passaun und Weisskirchen, *Tuttlinger Heimatblätter*, 2004, s. 55–71.
- KNOZ 2006: Tomáš Knoz, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006.
- KNOZ 2017: Tomáš Knoz, *Renesanční šlechta a její raně novověká sídla*, in: Michal Konečný (ed.), *Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost. Renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu*, Kroměříž 2017.
- KOĐOUSEK 1874: Václav Koďousek, *Monografie Doudleb*, Praha 1874.
- KOHOUT 2013: Michal Kohout, *Tvorba a vnímání míst, Zlatý řez. Architektura a člověk XXXVI*, 2013, s. 67–75.
- KOKOJANOVÁ 1997: Michaela Kokojanová (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.–18. století)*, Prostějov 1997.
- KOLÁČNÝ – STEINOVÁ – WAAGE 2017: Jaroslav Koláčný – Šárka Steinová – Vladimír Waage (edd.), *Urbarium neoscriptum cum explicatione brevi, čili, Nově sepsaný řád všech trvalých povinností a rent, které plní a odvádějí dědiční poddaní slavného kláštera Broumova ve městě a okolí*, 2. oprav. vyd., Broumov 2017.
- KOLDINSKÁ – MAŤA 1997: Marie Koldinská – Petr Maťa (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997.
- KOMPONOVANÁ 2010: *Komponovaná kulturní krajina a možnost její obnovy a zachování*, Olomouc 2010.

- KOMPOZICE 1987: *Kompozice zahrad v dějinách umění*, České Budějovice / Tábor 1987.
- KONEČNÝ 2014: Michal Konečný, *Civilní architektura“ ve službách státu. Teoretická východiska, instituce, styl a tvůrci na Moravě 1750–1840* (disertační práce), Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2014.
- KOPP 1910: Arthur Kopp, *Franz Anton Graf Sporck, ein deutsch-böhmischer Mäzen und seine Streitgedichte gegen die Schurtzer Jesuiten*, Prag 1910.
- KORYCHOVÁ 2000–2001: Markéta Korychová, *Personální složení dvora Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky v Českém Krumlově mezi léty 1665–1719, Jihočeský sborník historický LXIX–LXX, 2000–2001*, s. 30–51.
- KOŠÁNOVÁ 2013: Michaela Košánová, *„Plně stáje vedou v ráje.“ Organizovaný chov koní v českých zemích od 16. století do 1. poloviny 20. století* (diplomová práce), Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2013.
- KOŠŤÁLOVÁ 2011: Eva Košťálová, *Kalvárie a Křížové vrchy baroka v českých zemích* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2011.
- KOUDELKOVÁ – WIATER 2007: Eva Koudelková – Przemysław Wiater, *Krakonoš folklorní a literární*, in: Jiří Floušek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie. Život*, Praha 2007, s. 691–694.
- Krajina 2001: *Krajina jako kulturní prostor. Tvář naší země – krajina domova*, II: Lomnice nad Popelkou 2001.
- KROPÁČEK 1993: Jiří Kropáček, *Tvorba architekta Jeana-Baptisty Matheyho pro šlikovské panství velišsko-vokšické, Listy starohradské kroniky XVI, 1993, č. 2, s. 37–44.*
- KROUPA 1993–1994: Jiří Kroupa, *„Lieu de plaisance“ a barokní Morava. Pronikání a vliv francouzské kultury v architektuře 18. století na Moravě a ve střední Evropě* (habilitační práce), Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 1993–1994.
- KROUPA 2006: Jiří Kroupa, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, 2. vyd., Brno 2006.

- KRUMMHOLZ 2007: Martin Krummholz et al., *Clam-Gallasův palác. Johann Bernard Fischer von Erlach*, Praha 2007.
- KRUMMHOLZ 2012: Martin Krummholz, Zámecké dispozice Antonia Porty, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla. I: Statě o životě a díle ticinských freskařů, o objednatelích a o umělcích z jejich okruhu*, Praha 2012, s. 251–265, 267–273.
- KRUMMHOLZ 2015: Martin Krummholz, Dispozice barokní profánní architektury v Čechách, in: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (edd.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 603–611.
- KRUMMHOLZ 2017: Martin Krummholz, *Zámek Troja*, Praha 2017.
- KŘESADLOVÁ 2002: Lenka Křesadlová, *Použití rostlin v českých a moravských zahradách* (diplomová práce), Mendelova zemědělská a lesnická a univerzita v Brně, Lednice 2002.
- KŘESADLOVÁ 2006: Lenka Křesadlová, *Použití rostlin a zahradnická praxe v jednotlivých etapách vývoje zahradního umění na panstvích knížecího rodu Liechtensteinu, analýza a interpretace archivních materiálů* (disertační práce), Mendelova zemědělská a lesnická a univerzita v Brně, Lednice 2006.
- KŘÍŽKOVSKÁ 2012: Kateřina Křížkovská, Lázeňství jako kulturní fenomén 17. a 18. století. Příspěvek k ideové koncepci Šporkových lázní v Kuksu, in: Eva Macková (ed.), *Monumenta vivent 2012*, (Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově 2012), Jaroměř 2012, s. 17–34.
- KUBEŠ 2003: Jiří Kubeš, Sídla Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37–1689) v proměně, *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C / Scientific Papers of the University of Pardubice. Series C IX*, 2003, s. 55–87.
- KUBEŠ 2005A: Jiří Kubeš, Hlavní sál – sebereflexe šlechty ve výzdobě společenských místností venkovských rezidencí (na příkladě českých zemí 17. a první poloviny 18. století), *Česko-slovenská historická ročenka* 2005, Brno 2005, s. 31–59.
- KUBEŠ 2005B: Jiří Kubeš, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500–1740)* (disertační práce), Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.
- KUBEŠ 2005C: Jiří Kubeš, Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1624–1734), *Porta Bohemica III*, 2005, s. 86–119.
- KUBÍČEK 1956: Alois Kubiček, Thunovský palác na Hradčanech, *Umění IV*, 1956, s. 66–74.
- KUBÍKOVÁ 2014: Anna Kubíková, Historie chovu bažantů při záměcku Červený Dvůr, *Prameny a studie LIII*, 2014, s. 126–133.
- KUČA 1996: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I: A–G*, Praha 1996.
- KUČA 1997: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II: H–Kole*, Praha 1997.
- KUČA 1998: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III: Kolín–Miro*, Praha 1998.
- KUČA 2000: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV: MI–Pan*, Praha 2000.
- KUČA 2002: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, V: Par–Pra*, Praha 2002.
- KUČA 2004: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VI: Pro–Sto*, Praha 2004.
- KUČA 2008: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII: Str–U*, Praha 2008.
- KUČA 2011: Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VIII: V–Ž*, Praha 2011.
- KUČA 2015: Karel Kuča et al., *Krajinné památkové zóny České republiky*, Praha 2015.
- KUČA 1957: Otakar Kuča, K vývoji zámecké zahrady v Holešově, *Umění V*, 1957, s. 64–73.
- KUDLICH 1931: Werner Kudlich, Die Vorbilder zu den böhmischen Stadtansichten in M. Vogt's Das jetzt-lebende Königreich Böhmen, in: *Jahrbuch des Verbandes der deutschen Museen in der Tschechoslowakischen Republik I*, 1931, s. 165–169.
- KUHLGANG 1908: Wenzel Kuhlgang, Die Herrschaft Schurz, in: Josef Borufka (ed.), *Der politische Bezirk Königinhof, Gradlitz 1908*, s. 114–122.

- KUCHAR 1959: Karel Kuchař, *Mapy českých zemí do poloviny 18. století*, Praha 1959 (Vývoj mapového zobrazení Československé republiky I).
- KUCHAR – DVOŘÁČKOVÁ 1959: Karel Kuchař – Anna Dvořáčková, *Mapová sbírka B. P. Molla v Universitní knihovně v Brně*, Praha 1959.
- KUCHAR – HONL 1937: V. P. Mauritius Vogt, *Nova totius regni Bohemiae tabula (Ao 1712)*, edd. Karel Kuchař – Ivan Honl, Praha 1937 (Monumenta cartografica Bohemiae II).
- KUKÁNOVÁ 1994: Zlataše Kukánová, *Zpráva o stavu far pražské arcidiecéze z roku 1650, Paginae historiae II*, 1994, s. 20–62.
- KULÍKOVÁ 2001: Martina Kulíková, *Cesty bratří ze Šternberka a jejich cestovní deníky* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2001.
- KULIŠŤÁKOVÁ 2011: Lenka Kulišťáková et al., *Komponované krajiny*, Brno 2011.
- KULIŠŤÁKOVÁ 2014: Lenka Kulišťáková et al., *Metodika identifikace komponovaných krajín*, Brno 2014.
- KUNA 2004: Martin Kuna – Jaromír Beneš – Dagmar Dreslerová et al., *Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle / Non-destructive archaeology: theory, methods and goals*, Praha 2004.
- KUPČÍK 1995: Ivan Kupčík, *Nález rukopisné předlohy tisku Müllerovy mapy Čech, pohřešovaného rukopisu mapy Moravy a tiskové desky mapy okolí Chebu, Sborník české geografické společnosti CC*, 1995, s. 25–34.
- KUPKA 2009: Jiří Kupka, *Historická krajina a Institut krajinného rázu. Možnosti ochrany dochovaných znaků historické krajiny formou ochrany krajinného rázu dle § 12 zákona 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, Historická geografie XXXV*, 2009, č. 1, s. 7–26.
- KUPKA 2010: Jiří Kupka, *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*, Praha 2010.
- KVAPIL 2000: Jan Kvapil, Augustinus Sartorius: *Mariánský Atlas, Praha 1717* (koncepte barokního patriotismu vytvořená oseekými cisterciáky) – překlad a komentář, in: *Ústecký sborník historický 2000*, s. 145–166.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1973A: Milada Lejsková-Matyášová, *K závěru restaurátorských prací v interiérech doulebského zámku, Památková péče XXXIII*, 1973, s. 227–232.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1973B: Milada Lejsková-Matyášová, *Nový Hrad u Loun a jeho dnešní stav, Památková péče XXXIII*, 1973, s. 31–48.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1975: Milada Lejsková-Matyášová, *Odezva slavností na vídeňském dvoře Leopolda I. v nástrojní výzdobě zámku v Doudlebech nad Orlicí, Umění XXIII*, 1975, s. 366–371.
- LENOCH 2014: Josef Lenoch, *Dějiny lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu – učební text*, Brno 2014.
- LÍBAL 1991: Dobroslav Líbal, *Baroko a česká krajina*, in: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře (sborník symposia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11. a 12. prosince 1986)*, Praha 1991, s. 134–136.
- LÍČENÍKOVÁ 2008: Michaela Líčeníková, *Kaple Nanebevzetí Panny Marie v Kuksu a prvotní záměr Františka Antonína Šporka, Zprávy památkové péče LXVIII*, 2008, č. 4, s. 309–312.
- von LIECHTENSTEIN 1910: Carl Eusebius von Liechtenstein, *Des Fürsten Karl Eusebius von Liechtenstein Werk von der Architektur*, in: Victor Fleischner, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler*, Wien 1910.
- LINDGREN 1990: Uta Lindgren (ed.), *Kartographie und Staat. Interdisziplinäre Beiträge zur Kartographieggeschichte*, München 1990.
- LIPSKÝ – ŠANTRŮČKOVÁ – WEBER 2011: Zdeněk Lipský – Markéta Šantrůčková – Martin Weber et al., *Vývoj krajiny Novodvorska a Žehušicka ve středních Čechách*, Praha 2011.
- LK 2007: *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, I, Praha 2007.
- LOKVENC 1978: Theodor Lokvenc, *Toulky krkonošskou minulostí*, Hradec Králové 1978.

- LOKVENC 2007: Theodor Lokvenc, Budní hospodářství, in: Jiří Flousek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie. Život*, Praha 2007, s. 491–500.
- LORENC 1973: Vilém Lorenc, *Nové Město pražské*, Praha 1973.
- LORENZ 2013: Hellmut Lorenz, Die Ansichten-Serie der Liechtenstein-Schlösser von Johann Adam Delsenbach, in: *Das Fürstenhaus Liechtenstein in Der Geschichte Der Länder Der Böhmisches Krone*, Ostrava / Vaduz, 2013, s. 455–468.
- LOUDA 2006: Jiří Louda, *Lidová architektura Krkonoš*, Vrchlabí 2006.
- LOUDA 2012: Jiří Louda, K současnému stavu poznání stavební historie tvrze a zámku Vrchlabí, *Krkonoše – Podkrkonoší: vlastivědný sborník XX*, 2012, s. 283–291.
- LOUDA – ZÁZVORKOVÁ 2006: Jiří Louda – Blanka Zázvorková, *Vrchlabí*, Praha 2006.
- LOUDA – ZÁZVORKOVÁ 2007: Jiří Louda – Blanka Zázvorková, *Špindlerův Mlýn*, Praha 2007.
- LÖW – MÍCHAL 2003: Jiří Löw – Igor Michal, *Krajinný ráz*, Kostelec nad Černými Lesy 2003.
- LOWENTHAL 2007: David Lowenthal, Living with and looking at landscape, *Landscape Research XXXII*, 2007, č. 5, s. 635–656.
- LUBOS-KOZIEŁ 2006: Joanna Lubos-Kozieł, The Calvaries in Silesia and the former County of Kłodzko (Glatz), in: Daniel Doležal – Hartmut Kühne et al. (edd.), *Wallfahrten in europäischen Kultur – Pilgrimage in European Culture*, Frankfurt am Main 2006, s. 555–569.
- LUKÁŠOVÁ 2006: Eva Lukášová, Pohledy na zámky a krajinné partie Českého ráje ze zámeckých sbírek, in: *50 let CHKO Český ráj (sborník referátů z mezinárodní konference konané ve dnech 20.–22. října 2005 v Lázních Sedmihorkách. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 10)*, Semily 2006, s. 367–368.
- LUKÁŠOVÁ 2007: Eva Lukášová, Veduty schlikovských zámků a dvorů ze zámeckých sbírek, *Listy starohradské kroniky XXX*, 2007, č. 2–3, s. 51–56.
- LUKÁŠOVÁ 2015A: Eva Lukášová, *Aristokratický interiér doby baroka ve světle historických inventářů*, Praha 2015, s. 4–12.
- LUKÁŠOVÁ 2015B: Eva Lukášová, *Zámecké interiéry: pohledy do aristokratických sídel od časů renesance do doby první poloviny 19. století*, Praha 2015.
- LUNGA 1999: Radek Lunga, Východní Čechy jako balneologický ráj, in: Václav Petrbock – Radek Lunga – Jan Tydlitát (edd.), *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století*, Boskovice 1999, s. 207–222.
- LUŠTINEC 2000: Jan Luštinec, *Jilemnice. Kapitoly z dějin města*, Semily 2000.
- LYČKA 2018: Daniel Lyčka, Zámek a park v Kolodějích u Prahy za Jana I. Josefa knížete z Liechtensteina, *Památky středních Čech XXXII*, 2018, č. 2, s. 51–60.
- LYNCH 2004: Kevin Lynch, *Obraz města*, Praha 2004.
- MACEK 1987: Petr Macek, Barokní krajinná řešení na toskánských panstvích v Čechách, in: *Kompozice zahrad v dějinách umění*, České Budějovice / Tábor 1987, s. 74–82.
- MACEK – BIEGEL – BACHTÍK 2015: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (edd.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015.
- MÁCHA 2010: Přemysl Mácha, Krajiny antropologie a antropologie krajiny, *Český lid XCVII*, 2010, č. 3, s. 225–246.
- MAJDECKI 2008: Longin Majdecki, *Historia ogrodów*, Warszawa 2008.
- MALACH 2014: Roman Malach, Mapy panství, in: Roman Doušek, *Archivní prameny v etnologickém výzkumu*, I, Brno 2014 (Etnologické příručky 6), s. 61–72.
- MALURA 2017: Jan Malura, Barokní poutní knihy a zbožná praxe širokých vrstev, *Český lid CIV*, 2017, č. 1, s. 33–51.
- MALÝ – SUCHÁNEK 2013: Tomáš Malý – Pavel Suchánek, *Obrazy očiště: studie o barokní imaginaci*, Brno 2013.
- MAREŠOVÁ 2008: Marie Marešová, Císařský hřebčín v Kladrubech za vlády Karla VI., in: Jiří Kubeš – Radmila Pavlíčková (edd.), *Šlechtic mezi realitou a normou*, Pardubice 2008, s. 193–208.
- MARTAN 1992: Petr Martan, *Barok – zlatý věk myslivosti*, Vimperk 1992.

- MARTAN – HOLEČEK – PODOLÁK 1991: Petr Martan – Jaroslav Holeček – Jan Podolák, *Jihočeské halali*, České Budějovice 1991.
- MAŠEK 1997: Petr Mašek et al., *Handbuch der historischen Buchbestände in Europa II: Tschechische Republik. Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag*, Hildesheim / Zürich / New York 1997.
- MAŠEK 2004: Petr Mašek, *Zámecké, hradní a palácové knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. K výstavě 50 let oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea. Muzeum knihy Žďár nad Sázavou*, Praha 2004.
- MAŠEK 2009: Petr Mašek, *Zámecké knihovny Českého ráje*, in: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji (sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. dubna 2009 v Turnově. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13)*, Semily 2009, s. 201–219.
- MATĚJČEK 1936: Antonín Matějček, *Zámecká galerie v Opočně*, *Umění X*, 1936, s. 13–36.
- MATOUŠEK 2010: Václav Matoušek, *Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální*, Praha 2010.
- MATOUŠEK 2017: Václav Matoušek, *Archeologický výzkum bojišť a vojenství raného novověku v českých zemích: historie, stav poznání, diskuse*, *Archaeologia historica XLII*, 2017, č. 1, s. 233–243.
- MATSCHE 1978: Franz Matsche, *Gegenreformatische Architekturpolitik. Santa-Casa-Kopien und Habsburger Loretto-Kult nach 1620*, in: *Jahrbuch für Volkskunde I*, 1978.
- MAŤA 1999: Petr Maťa, *Soumrak venkovských rezidencí. „Urbanizace“ české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (*Opera historica 7*), s. 139–162.
- MAŤA 2004: Petr Maťa, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- MAUR 1974: Eduard Maur, *Český komorní velkostatek a trh v druhé polovině 17. století*, *Sborník historický XXII*, 1974, s. 53–114.
- MAUR 1976: Eduard Maur, *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1976.
- MAUR 1987: Eduard Maur, *Populační důsledky třicetileté války*, *Historická demografie XII*, 1987, s. 137–152.
- MAUR 1990: Eduard Maur, *Zemědělská výroba na pobělohorském komorním velkostatku v Čechách*, Praha 1990.
- MAUR 1993: Eduard Maur, *Problémy farní organizace pobělohorských Čech*, in: *Traditio et cultus: miscellanea historica Bohemica: Miloslao Vlk, archiepiscopo Pragensi ab eius collegis amicisque ad annum sexagesimum dedicata*, Praha 1993, s. 163–176.
- MAUR 1996: Eduard Maur, *Česká barokní sýpka*, in: *Ars baculum vitae (sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.)*, Praha 1996, s. 156–159.
- MAUR 2006: Eduard Maur, *Paměť hor. Šumava, Říp, Blaník, Hostýn, Radhošť*, Praha 2006.
- MAUR 2007: Eduard Maur, *Revoluce ve výkladu historických proměn krajiny? Český časopis historický CV*, 2007, č. 3, s. 619–626.
- MAXOVÁ – NEJEDLÝ – SUCHOMEL 1998: Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí*, Praha 1998.
- MAXOVÁ – NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 1999: Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou*, Praha 1999.
- MAXOVÁ – NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 2000: Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Hradec Králové*, Praha 2000.
- MAXOVÁ – NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 2002A: Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Náchod*, Praha 2002.
- MAXOVÁ – NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 2002B: Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy v okresech Chrudim a Pardubice*, Pardubice 2002.

- MEINIG 1979: Donald W. Meinig, *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*, Oxford 1979.
- MENČÍK 1897: Ferdinand Menčík, *Hrabě Swéerts-Sporck a jeho hospodářské zásady*, Praha 1897.
- MERGL 2012: Jan Mergl et al., *Z Nového Světa do celého světa*, Praha 2012.
- MICHALSKY 2014: Tanja Michalsky, Karten unter sich. Überlegungen zur Intentionalität geographischer Karten, in: Ingrid Baumgärtner (ed.), *Fürstliche Koordinaten. Landesvermessung und Herrschaftvisualisierung um 1600*, Leipzig 2014, s. 321–339.
- MIKAN 1946: Jaroslav Mikan, *Vznik a počátky hradeckého biskupství*, Hradec Králové 1946 (Pojednání Městského a historického musea v Hradci Králové č. 19).
- MIKULEC 2013: Jiří Mikulec, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.
- MILEROVÁ 2008: Helena Milerová, *První Morzinové v českých zemích. K otázce společenské legitimace válečných zbohatlíků* (bakalářská práce), Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Pardubice 2008.
- MILTOVÁ 2012: Radka Miltová, Mytologické malby na zámku v Doudlebech nad Orlicí, *Bulletin Moravské galerie v Brně* LXVIII, 2012, s. 134–142.
- MODRÝ 2004: Martin Modrý, *Památné stromy Libereckého kraje*, Liberec 2004.
- MUCHA 1970: Ludvík Mucha, Mapa litoměřické diecéze z r. 1797 od Františka J. J. Kreibicha, in: *Sborník prací geografických kateder UK k 75. narozeninám prof. Dr. Jaromíra Korčáka, DrSc.*, Praha 1970, s. 117–121.
- MÜLLER 1938: Erhard Müller, *Die Ortsnamen des Bezirkes Hoheneibe*, Reichenberg 1938 (Sudetendeutsches Ortsnamen-Buch, Heft 5).
- MUIR 2009: Richard Muir, *Approaches to Landscape*, London 1999.
- MURRAY BAILLIE 1967: Hugh Murray Baillie, Etiquette and the Planning of the State Apartments in Baroque Palaces, *Archaeologia or Miscellaneous Tracts Relating to Antiquity* CI, 1967, s. 169–199.
- MUSIL – SVOBODA 1998: František Musil – Ladislav Svoboda, *Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí* 1998.
- NAVRÁTIL 2009: Ivo Navrátil (ed.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji (sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. dubna 2009 v Turnově. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13)*, Semily 2009.
- NEITMANN 1990: Klaus Neitmann, Was ist eine Residenz? Methodische Überlegungen zur Erforschung der spätmittelalterlichen Residenzbildung, in: Peter Johaneck (ed.), *Vorträge und Forschungen zur Residenzbildung*, Sigmaringen 1990 (Residenzforschung 1), s. 11–43.
- NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 2003: Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Libereckém kraji*, Praha 2003.
- NEJEDLÝ – ZAHRADNÍK 2008: Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*, Praha 2008.
- NEJL 2002: Leopold Nejl, *Křinec 1352–2002*, Křinec 2002.
- NEUSTUPNÝ 2001: Evžen Neustupný, Hlavní problémy prostorové archeologie, in: Janusz Krzysztof Kozłowski – Evžen Neustupný (edd.), *Archeologia przestrzeni. Metody i wyniki badań struktur osadniczych w dorzeczach górnej Łaby i Wisły, Kraków 2001*, s. 7–26.
- NOBICHT 2008: Jakub Nobicht, Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725–1740, in: Jiří Kubeš – Radmila Pavlíčková (edd.), *Šlechtic mezi realitou a normou*, Pardubice 2008, s. 163–191.
- NOKKALA MILTOVÁ 2015: Radka Nokkala Miltová, Ex Bello Pax. Oslava Waltera Leslieho v malbách na zámku v Novém Městě nad Metují, *Opuscula historiae artium* LXIV, 2015, s. 32–48.
- NOKKALA MILTOVÁ 2016: Radka Nokkala Miltová, *Ve společenství bohů a hrdinů. Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650–1690*, Praha 2016.
- NORBERG-SCHULZ 1968: Christian Norberg-Schulz, *Kilian Ignaz Dientzenhofer e Il Barocco Boemo*, Roma 1968.

- NORBERG-SCHULZ 2010: Cristian Norberg-Schulz, *Genius loci. Krajina, místo, architektura*, 2. vyd., Praha 2010.
- NOVÁK 1911: Josef Novák, *Soupis obrazů v zámku Lysé v letech 1723–1733, Časopis Společnosti přátel starožitností českých XIX*, 1911, s. 89–98.
- NOVÁK 1915: Josef Novák, *Soupis obrazů zámku Vionoře v letech 1726–1767, Časopis Společnosti přátel starožitností českých XXIII*, 1915, s. 29–32 a 69–72.
- NOVÁK 1938: Václav Novák, Frant. Antonín hrabě Sporck jako hospodář a vrchnost panství Choustníkova Hradiště, *Časopis pro dějiny venkova XXV*, 1938, s. 16–37, 77–89, 157–163 a 202–210.
- NOVÁK 2017: Zdeněk Novák, *Zahrada Evropy. Osudy zahradního umění na Moravě pohledem 21. století*, Praha 2017.
- NOVOTNÁ 1997: Dana Novotná, *Stavby barokního klasicismu na valdštejském panství*, in: *Valdštejská loggie a komponovaná barokní krajina v okolí Jičína (sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 6.–8. března 1997 v Jičíně. Z Českého ráje a Podkrkonoší – supplementum 3)*, Semily 1997, s. 117–118.
- NOVOTNÁ 2007: Jana Novotná, *Obory jako objekty zahradní a krajinářské tvorby (diplomová práce)*, Zahradnická fakulta v Lednici Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Brno 2007.
- NOŽIČKA 1957: Josef Nožička, *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957.
- NUTI 2006: Lucia Nuti, *Le città di Palazzo Vecchio a Firenze, Città e storia II*, 2006, s. 345–358.
- OTRUBA 1925: František Otruba, *Paměti města Lysé nad Labem a vesnic okolních, Lysá nad Labem* 1925.
- OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ 2015: Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová, *Život a dílo zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961)*, Praha 2015.
- OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ 2017: Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová, *Život a dílo zahradního architekta Josefa Vaňka (1886–1968)*, Praha 2017.
- OTTOMANSKÁ – STEINOVÁ – ZÁMEČNÍK 2017: Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová – Roman Zámečník, *Po stopách českých prvorepublikových zahradních architektů*, Praha 2017.
- OURODOVÁ-HRONKOVÁ 2017: Ludmila Ourodová-Hronková (ed.), *Schwarzenberská krajina Hlubočka a Třeboňsko. Proměna krajiny na vybraných schwarzenberských panstvích v letech 1660–1930*, České Budějovice 2017.
- PANOCH 2011: Pavel Panoch, *Renesanční a rudolfínské emblémy na zámku v Novém Městě nad Metují, Svorník IX*, 2011, s. 37–52.
- PANOCH – VÁCLAVÍK 2002: Pavel Panoch – František R. Václavík, *Skica k portrétu barokního preláta, Historická Olomouc. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století, Historická Olomouc XIII*, 2002, s. 187–197.
- PANOCHOVÁ 2004: Ivana Panochová, *Biblicismy v české architektuře 17. století, Umění LII*, 2004, č. 3, s. 198–217.
- PAŘEZ 1996: Jan Pařez, *Krajina a sídla na třech mapách z historických fondů Strahovského kláštera*, in: *Acta Universitatis Carolinae – Phil. et Hist. V, Z pomocných věd historických XIV*, 1996, s. 185–192.
- PAŘEZ 2002: Jan Pařez, *Náčrty staveb na březích dolního toku Vltavy a na Labi od strahovského opata Kryšpína Fuka*, in: *Castellologica bohemica VIII*, 2002, s. 421–440.
- PAUKNEROVÁ – GIBAS 2015: Karolína Pauknerová – Petr Gibas, *Krajina jako téma, terén i problém současné společenské vědy: antropologické čtení krajiny*, in: Tereza Blažková – Petra Červinková (edd.), *Krajina jako antropologická čítanka*, Praha 2015, s. 7–18.
- PAVLÁTOVÁ 2007: Marie Pavlátová, *Příklady použití alejí v jihočeské krajině*, in: *Historie a současnost alejí v krajině a urbanizovaném prostředí*, Olomouc 2007, s. 51–74.
- PAVLÁTOVÁ – EHRlich 2004: Marie Pavlátová – Marek Ehrlich et al., *Zahrady a parky jižních Čech*, Praha 2004.
- PAVLÍČEK 2001: Martin Pavlíček, *S Onufriem proudem času a umění (Jaromír Zemina: Onufrius. Tělavé putování za jednou českou tradicí)*, Praha 2001.
- PAVLÍČKOVÁ 2001: Radmila Pavlíčková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664–1695*, Olomouc 2001.

- PEKAŘ 1998: Josef Pekař, *Kniha o Kostí: kus české historie*, 5. vyd., Praha 1998.
- PELLETIER 2007: Monique Pelletier, Representations of territory by painters, engineers, and land surveyors in France during the Renaissance, in: David Woodward (ed.), *Cartography in the European Renaissance II*, Chicago / London 2007 (The History of Cartography III/2), s. 1522–1537.
- PEŠÁK 1940: Václav Pešák, *Panství rodu Smiřických v letech 1609–1618. Hospodářská skladba českého velkostatku začátkem XVII. století*, Praha 1940.
- PEŠTA 2003: Jan Pešta, Nové poznatky o stavebním vývoji zámku (jezuitské rezidence) v Žirči, *Průzkumy památek X*, 2003, č. 2, s. 172–180.
- PETRÁŇ 1995: Josef Petráň et al., *Dějiny hmotné kultury II/1. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995.
- PETRÁŇ 1997: Josef Petráň et al., *Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997.
- PETRBOK – LUNGA – TYDLITÁT 1999: Václav Petrbock – Radek Lunga – Jan Tydlitát (edd.), *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století*, Boskovice 1999.
- PETROVÁ – CHODĚJOVSKÁ 2017: Gabriela Petrová – Eva Chodějovská, *Architekt Čeněk Musil*, Jičín 2017.
- PETRŮ 1967: Jaroslav Petrů, *Holešov*, Brno 1967.
- PIPEK 2006: Jan Pipek, Pověstný řezbář Pacák, žirečtí jezuité a Pelzelova sbírka životopisů věhlasných učenců a umělců, in: *Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2003–2004*, Trutnov 2006, s. 107–155.
- POCHÉ 1937: Emanuel Poche, *Soupis památek historických a uměleckých v okrese Královédvorském*, Praha 1937.
- POLEHLA 2015: Petr Polehla et al., *350 let královéhradecké diecéze*, Červený Kostelec 2015.
- POLIŠENSKÝ – SNIDER 1972: Josef Polišínský – Frederick Snider, Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století, *Československý časopis historický XX*, 1972, s. 515–526.
- POLLEROß 1998: Friedrich Polleroß, Tradition und Recreation. Die Residenzen der österreichischen Habsburger in der frühen Neuzeit (1490–1780), *Majestas VI*, 1998, s. 91–148.
- PREISS 2003: Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha / Litomyšl 2003.
- PREISS 2008A: Pavel Preiss, *Kořeny a letorosty. Výtvarné kultury baroka v Čechách*, Praha 2008.
- PREISS 2008B: Pavel Preiss, Pád, pokání a odpuštění. Juan Garin, Jan Kvarín a Záhoř, in: idem, *Kořeny a letorosty. Výtvarné kultury baroka v Čechách*, Praha 2008, s. 17–43.
- PREISS 2013: Pavel Preiss, *Václav Vavřinec Reiner: dílo, život a doba malíře českého baroka*, I–II, Praha 2013.
- PROFOUS 1947: Antonín Profous: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I: A–H*, Praha 1947.
- PROFOUS 1949: Antonín Profous: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny II: CH–L*, Praha 1949.
- PROFOUS 1951: Antonín Profous: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III: M–Ř*, Praha 1951.
- PROFOUS – SVOBODA 1957: Antonín Profous – Jan Svoboda: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původ, význam a změny IV: S–Ž*, Praha 1957.
- PROCHÁZKA 1925: Jan Procházka, *Parcelování velkostatků (raabisace) za Marie Terezie v Čechách*, Praha 1925.
- PROKOPOVÁ 2007: Zdeňka Prokopová, Poutník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 255–274.
- PRŮŠKOVÁ 2004: Helena Průšková, *Život na Ostrově svaté Anny, Mnichovo Hradiště 2004*.
- PRŮŠKOVÁ 2006: Helena Průšková, *Můj dům, můj hrad*, Mnichovo Hradiště 2006.
- PS 2014: *Prameny a studie LIII*, 2014 (Obory a bažantnice v kulturní historii).

- ROECK 2004: Bernd Roeck, *Das historische Auge. Kunstwerke als Zeugen ihrer Zeit. Von der Renaissance zur Revolution*, Göttingen 2004.
- ROKYTA 1952: Hugo Rokyta, Hospitál v Kuksu, in: Oldřich J. Blažíček, *Kuks a Betlem – státní památník*, Praha 1952.
- ROUBÍK 1931: František Roubík, Plánky obcí v Čechách s vyznačením židovských obydlí z r. 1727, *Časopis Společnosti přátel starožitností československých* XXXIX, 1931, č. 2-3, s. 49-68.
- ROUBÍK 1941: František Roubík, Boření hradů v Čechách v polovici 17. století, *Časopis turistů* LIII, 1941, s. 128-131.
- ROUBÍK 1950: František Roubík, Z české oficiální kartografie před rokem 1785, *Časopis Společnosti přátel starožitností* LVIII, 1950, s. 129-142.
- ROUBÍK 1951: František Roubík, *Soupis map českých zemí* I, Praha 1951.
- ROUBÍK 1953: František Roubík, Zemští měřiči Matouš Ornys z Lindperka a Šimon Podolský z Podolí a dvě rukopisné mapy z let 1599 a 1600, *Kartografický přehled* VII, 1953, s. 53-66, 97-103.
- ROUBÍK 1954: František Roubík, Ke vzniku josefského katastru z let 1785-1789, *Sborník historický* II, 1954, s. 140-185.
- ROUBÍK 1955: František Roubík, *Soupis map českých zemí*, II, Praha 1955.
- ROUBÍK 1959: František Roubík, *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*, Praha 1959.
- ROUBÍK 1961: František Roubík, Rukopisné mapy od 16. do poloviny 18. století ve Státním ústředním archivu v Praze, *Sborník archivních prací* XI, 1961, s. 138-186.
- ROUBÍK 1963: František Roubík, Příspěvky ke kartografii českých zemí v 17. a 18. století, *Sborník archivních prací* XIII, 1963, s. 247-271.
- ROUBÍK 1965: František Roubík, Zemští měřiči v Čechách v 16. až 18. století, *Sborník archivních prací* XV, 1965, s. 269-301.
- ROYT 1999: Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.
- ROYT 2005: Jan Royt, K charakteru poutních komplexů v Čechách, in: Pavla Stuchlá (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci* (sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu), Vodňany 2005, s. 83-92.
- ROŽMBERSKÝ 2008: Petr Rožmberský, *Dvory plaských cisterciáků*, 2. dopl. vyd., Plzeň 2008.
- RŮŽIČKA 1957: Jindřich Růžička, Plátenický obchodní podnik litomyšlských Valdštejnů-Vartemberků v letech 1778-1781, *Sborník archivních prací* I, 1957, s. 85-135.
- RYANTOVÁ 1994: Marie Ryantová, Projekt purkrabího Václava Zatočila na zvýšení výnosu lobkovického panství Vysoký Chlumeč, *Časopis Národního muzea, řada A*, CLXIII, 1994, s. 8-21.
- RYANTOVÁ 2014: Marie Ryantová, *Vrchnostenské hospodaření na panství Vysoký Chlumeč v 17. a na počátku 18. století. Příspěvek k dějinám českého velkostatku*, České Budějovice 2014.
- RYCHNOVÁ 2010: Lucie Rychnová, Filip Spannbrucker – ke vztahu stavitele a stavebníka v době vrcholného baroka, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* XXIII, 2010, s. 31-52.
- RYCHNOVÁ 2012: Lucie Rychnová, Stavebník František Josef Šlik, *Východočeský sborník historický* XXI, 2012, s. 163-196.
- RYCHNOVÁ 2014: Lucie Rychnová, Spisy o architektuře, umění, zahradách a „dobrém životě“ v knihovně Františka Josefa Šlika, *Marginalia Historica* V, 2014, č. 2, s. 107-142.
- RYCHNOVÁ 2016: Lucie Rychnová, *Komponovaná krajina Františka Josefa Šlika a „krajinotvorba“ kolem roku 1700* (disertační práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2016.
- RYCHNOVÁ 2017: Lucie Rychnová, Šlikovská barokní krajina, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, č. 1-2, s. 18-25.
- RYCHNOVÁ 2020: Lucie Rychnová, *František Josef Šlik a česká barokní krajina. Život šlechtice na východočeském venkově*, Praha 2020.

- ŘEPA 2018: Tomáš Řepa, Křížové cesty v českých zemích v období baroka (disertační práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2018.
- ŘEZNÍČEK 1907: Václav Řezníček, Přivtělení krajů čáslavského a chrudimského k diecesi královéhradecké r. 1782, *Časopis Musea Království českého* LXXXI, 1907, s. 229–236.
- ŘÍHA 1948: Josef Karel Říha, *Země krásná. Kniha o přírodě, civilisaci a plánování*, Třebechovice pod Orebem 1948.
- SÁDLO 1994: Jiří Sádlo, Krajina jako interpretovaný text, in: Jaromír Beneš – Vladimír Brůna (edd.), *Archeologie a krajinná ekologie*, Most 1994, s. 47–54.
- SÁDLO – HÁJEK 2004A: Jiří Sádlo – Pavel Hájek, Česká barokní krajina: co to vlastně je? I. Kulturněantropologická východiska odpovědi, *Dějiny a současnost* III, 2004, s. 29–33.
- SÁDLO – HÁJEK 2004B: Jiří Sádlo – Pavel Hájek, Česká barokní krajina: co to vlastně je? II. Jevy, procesy, interpretace, *Dějiny a současnost* IV, 2004, s. 45–49.
- SÁDLO – POKORNÝ – HÁJEK 2005: Jiří Sádlo – Petr Pokorný – Pavel Hájek – Dagmar Dreslerová – Václav Cílek, *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*, Praha 2005.
- SEDLÁČEK 1993: August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I: Chrudimsko*, 3. vyd., v Argu 1., Praha 1993.
- SEDLÁČEK 1994: August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého II: Hradecko*, 3. vyd., v Argu 1., Praha 1994.
- SEDLÁČEK 1995: August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého V: Podkrkonoší*, 3. vyd., v Argu 1., Praha 1995.
- SEDLÁČEK 1997: August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého X: Boleslavsko*, 3. vyd., v Argu 1., Praha 1997.
- SEDLÁČKOVÁ 2002: Libuše Sedláčková, Zámecké obory – součást kulturní krajiny, in: *Tvář naší země – krajina domova*, II: *Krajina jako kulturní prostor*, Lomnice nad Popelkou 2002, s. 124–127.
- SEKERA 1995: Jiří Sekera, Blatná v době hrabat Serényiů, *Výběr* XXXII, 1995, č. 4, s. 245–252.
- SEMOTANOVÁ 2001: Eva Semotanová, *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*, Praha 2001.
- SEMOTANOVÁ 2002: Eva Semotanová, *Historická geografie českých zemí*, Praha 2002.
- SEMOTANOVÁ 2007A: Eva Semotanová, Raně novověká krajina Česka – co o ní víme? (esej), in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, I, Praha 2007, s. 397–405.
- SEMOTANOVÁ 2007B: Eva Semotanová, Vogtova veduta Lysé nad Labem: „naučná stezka“ Šporkovou barokní krajinou, in: *Eva Doležalová – Robert Šimůnek (edd.), Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s. 494–514.
- SEMOTANOVÁ 2010: Eva Semotanová, Raně novověká krajina českých zemí, in: Bůžek, Václav et al., *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 19–31.
- SEMOTANOVÁ – CAJTHAML 2014: Eva Semotanová – Jiří Cajthaml et al., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014.
- SEMOTANOVÁ – CHODĚJOVSKÁ 2008: Eva Semotanová – Eva Chodějovská (edd.), *Historický atlas měst České republiky, sv. 18: Jičín*, Praha 2008.
- SEMOTANOVÁ – CHROMÝ 2012: Eva Semotanová – Pavel Chromý, *Development and Current Trends of the Czech Historical Geography, Historická geografie XXXVIII*, 2012, č. 1, s. 9–34.
- SEMOTANOVÁ – CHROMÝ – KUČERA 2018: Eva Semotanová – Pavel Chromý – Zdeněk Kučera, *Historická geografie: tradice a modernita*, Praha 2018.
- SEMOTANOVÁ – KOUKALOVÁ – SVOBODA 2008: Eva Semotanová – Šárka Koukalová – Stanislav Svoboda, *Barokní krajina v okolí Lysé nad Labem*, Lysá nad Labem 2008.
- SEMOTANOVÁ – RICHTER 1998: Eva Semotanová – Miroslav Richter (edd.), *Historický atlas měst České republiky, sv. 5: Hradec Králové*, Praha 1998.
- SEVERA 2015: Michal Severa, Zemský měřič František Xaver Preitsch a jeho mapy měst a městeček rychmburského panství, in: *Ad honorem VIV*, Hradec Králové 2015, s. 247–282.

- SEVERA 2016: Michal Severa, Mapová parerga jako pramen ke studiu krajiny? Pokus o typologii mapových parerg, in: *Archivy, člověk, krajina. Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech*, Praha 2016, s. 186–195.
- SEVERA 2019: Michal Severa, Severní hranice východních Čech do poloviny 19. století, in: *Trans fines nostros: svědectví polonik, hungarik a slovacik z fondů a sbírek Státního oblastního archivu v Zámrsku*, Zámrsk 2019, s. 52–67.
- SEVERA – KAMENICKÁ 2016: Michal Severa – Markéta Kamenická (edd.), *Východočeská panství na mapách* (kat. výst.), Zámrsk 2016.
- SCHENK 2011: Winfried Schenk, *Historische Geographie*, Darmstadt 2011.
- SCHMID 1879: Ludvík Schmid, *Statisticko-topografický popis velkostatku Jilemnice*, Praha 1879.
- SIEBERT – SPIES – SCHWEIZER 2011: Irmgard Siebert – Carola Spies – Stefan Schweizer, *Gärten – wie sie im Buche stehen. Gartenkunsthistorische Publikationen des 16. bis 20. Jahrhunderts aus dem Bestand der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf*, Düsseldorf 2011 (*Schriften der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf* 42).
- SKLENÁŘ 1993: Karel Sklenář et al., *Archeologické památky – Čechy, Morava, Slezsko*, Opava 1993.
- SKLENIČKA 2003: Petr Sklenička, *Základy krajinného plánování*, Brno 2003.
- SKŘIVÁNEK 1972: Milan Skřivánek, Horní podnikání Morzinů ve Svatém Petru, *Sborník prací východočeských archivů* II, 1972, s. 33–104.
- SLAVÍČEK 1993: Lubomír Slavíček (ed.), *Artis pictoriae amatores: Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství* (kat. výst.), Praha 1993.
- SLAVÍČEK 1994: Lubomír Slavíček, *Delitiae imaginum, oder Gemähde und Bilder-Lust. Die Nostitz als Kunstsammler*, in: *Barocke Bilderlust: holländische und flämische Gemälde der ehemaligen Sammlung Nostitz aus der Prager Nationalgalerie* (kat. výst.), Braunschweig 1994, s. 8–26.
- SMUTNÝ 2002: Bohumír Smutný, *Potštejnská manufaktura na česko-kladském pomezí. Studie o východočeském plátenictví v letech 1754–1761*, Hradec Králové 2002.
- SMUTNÝ – ŁABOREWICZ 2007: Bohumír Smutný – Ivo Łaborewicz, Textilní výroba, in: Jiří Flousek – Olga Hájková – Jan Štursa – Jacek Potocki (edd.), *Krkonoše. Příroda. Historie*. Život, Praha 2007, s. 503–512.
- SOBOTKA 2017: Jan Sobotka, *Lobkowiczská mapová sbírka*, Praha 2017.
- SPV 2000: *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Hradecko-Bydžovsko*. 4 sv., edd. Lenka Matušiková – Zlatuše Kukánová – Magda Zahradníková, Praha 2000.
- STEINBRINK 2007: Matthias Steinbrink, *Adlige Ökonomie in der Frühen Neuzeit zwischen Idealbild und Realität*, in: Jan Hirschbiegel – Werner Paravicini (edd.), *Hofwirtschaft. Ein ökonomischer Blick auf Hof und Residenz*, Kiel 2007, s. 33–40.
- STEINOVÁ 2008: Šárka Steinová, *František Thomayer – život a dílo zahradního architekta*, Praha 2008.
- STEINOVÁ – PAULUS 2020: Šárka Steinová – Filip Paulus, *Krajina a urbanismus na rukopisných plánech z 18. století: translokační plány židovských obydlí v zemích Koruny české v letech 1727–1728 / Landscape and urbanism in manuscript plans from the 18th century: translocation plans of Jewish settlements in the Lands of the Bohemian Crown from the period of 1727–1728*, Praha 2020.
- STOCHDORPH 1990: Otto Stochdorph, *Landtafel oder Karte: Schaustück oder Gebrauchsobjekt? Am Beispiel zweier Karten der Reichsstadt Rottweil aus dem 16. Jahrhundert*, in: Uta Lindgren (ed.), *Kartographie und Staat: interdisziplinäre Beiträge zur Kartographiegeschichte*, München 1990 (*Studien zur Geschichte der Mathematik und Naturwissenschaften* 3), s. 21–24.
- STRÁNÍKOVÁ 2012: Jana Stráníková (ed.), *Kopidlenská farnost v historických dokumentech*, Pardubice 2012.
- STRÁNÍKOVÁ – ŘÍHOVÁ 2010: Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.), *Kronika a drobné památky velišské farnosti*, Pardubice 2010.

- STRÁNÍKOVÁ – ŘÍHOVÁ 2012A: Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.), *Kopidlenská farnost – minulost a současnost jejích drobných památek*, Pardubice 2012.
- STRÁNÍKOVÁ – ŘÍHOVÁ 2012B: Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.), *Kronika a drobné památky ostruženské farnosti*, Pardubice 2012.
- STRÁNÍKOVÁ – ŘÍHOVÁ 2014: Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.), *Kostel sv. Václava ve Veliši. Výstavba, vybavování a okolnosti vzniku (1747–1752)*, Pardubice 2014.
- STRECKEN 2012: Martina Strecken (ed.), *Herrschaft verorten. Politische Kartographie im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, Zürich 2012.
- STUHLÁ 2004: Pavla Stuchlá, *Prachatický vikariát 1676–1750. Vybrané otázky církevní správy*, Praha 2004.
- STUHLÁ 2005: Pavla Stuchlá (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci* (sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu), Vodňany 2005.
- SUCHÁNEK 2013: Pavel Suchánek, *Triumf obnovujícího se dne: umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století*, Brno 2013.
- SUMMERS 2003: David Summers, *Real spaces. World art history and the rise of western modernism*, London / New York 2003.
- SVATOŠ 1999: Martin Svatoš, Knihy zabavené přičiněním misionáře Antonína Koniáše SJ na opočenském panství na jaře roku 1733 a jejich čtenáři, in: Václav Petrbock – Radek Lunga – Jan Tydlitát (edd.), *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století*, Boskovice 1999, s. 364–371.
- SVOBODA 2016: František Svoboda et al., *Krajina jako dílo: barokní krajinou od Mikulova po Znojmo*, Brno 2016.
- SVOBODA 1957: Jiří Svoboda, K vývoji obilnářské výroby na feudálním velkostatku v 18. století, *Zápisky Katedry československých dějin a archivního studia II*, 1957, s. 71–83.
- SVOBODA 2017: Stanislav Svoboda, Proměny krajiny kolem loveckého zámečku Bon Repos, *Historická geografie XLIII*, 2017, č. 1, s. 27–54.
- SVOBODOVÁ 2009: Jana Svobodová, *Fundace Marie Markéty z Valdštejna* (bakalářská práce), Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2009.
- SVOBODOVÁ 2014: Kamila Svobodová, Bažantnice v Mikulově, *Prameny a studie LIII*, 2014, s. 182–194.
- ŠANTRŮČKOVÁ 2014A: Markéta Šantrůčková, *Krajinářská tvorba Jana Rudolfa Černína. Vznik a vývoj parků v Krásném Dvoře, Jemčině, Petrohradě a Chudenicích*, Praha 2014.
- ŠANTRŮČKOVÁ 2014B: Markéta Šantrůčková, Vznik a vývoj černínské obory na Jemčině u Jindřichova Hradce, *Prameny a studie LIII*, 2014, s. 205–214.
- ŠANTRŮČKOVÁ – WEBER 2016: Markéta Šantrůčková – Martin Weber, Identification of Values of the Designed Landscapes: Two Case Studies from the Czech Republic, in: Mauro Agnoletti – Francesca Emanuelli (edd.), *Biocultural Diversity in Europe*, Basel 2016, s. 487–510.
- ŠANTRŮČKOVÁ – HOJDA – KRUMMHOLZ [2020]: Markéta Šantrůčková – Zdeněk Hojda – Martin Krummholz et al., *Jan Rudolf Černín a jeho Krásný Dvůr. Krajinářský park v Čechách v ohnisku vlivů a cestovních inspirací 1770–1830* – v tisku.
- ŠERÝCH 2007: Jiří Šerých, *Michael Rentz fecit: Michael Jindřich Rentz, dvorní rytec hraběte Šporka*, Praha 2007.
- ŠIMEK – JEDLIČKOVÁ 2014: Pavel Šimek – Simeona Jedličková, Lesní estetika a obory – pohled krajinářského architekta, *Prameny a studie LIII*, 2014, s. 110–125.
- ŠIMEK 1989: Tomáš Šimek et al., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI: Východní Čechy*, Praha 1989.
- ŠIMEK 2004: Tomáš Šimek, Ilustrovaný Broumovský urbář z roku 1676, *Sborník prací východočeských archivů IX*, 2004, s. 203–215.
- ŠIMŮNEK 2012: Robert Šimůnek, Velkoplošný obraz krajiny jako reprezentativní dekorace interiéru. Mapa

- třeboňského panství z roku 1684, in: Eva Chodějovská – Robert Šimůnek (edd.), *Krajina jako historické jeviště. K poctě Evy Semotanové*, Praha 2012, s. 81–104.
- ŠIMŮNEK 2014: Robert Šimůnek, Prospekty českých panství Sibilly Augusty Bádenské (1716), *Průzkumy památek* XXI, 2014, č. 1, s. 5–38.
 - ŠIMŮNEK 2015: Robert Šimůnek, Kulturní krajina Černínů z Chudenic: obrazová mapa panství Lnáře (1698) a Dietzlerův prospekt Lnář (1725), *Jihočeský sborník historický* LXXXIV, 2015, s. 410–450.
 - ŠIMŮNEK 2016: Robert Šimůnek, Jan Josef Dietzler (1694–1744). Zemský měřič, kartograf a vedutista, *Historická geografie* XLII, 2016, s. 221–306.
 - ŠIMŮNEK 2018: Robert Šimůnek, *Obraz šlechtického panství v Čechách 1500–1750*, Praha 2018.
 - ŠMELHAUS – TLAPÁK 1967: Vratislav Šmelhaus – Josef Tlapák, Mapová parerga jako pramen pro studium hmotné kultury našeho lidu, *Český lid* LIV, 1967, s. 231–234.
 - ŠPECINGER 2004: Otakar Špecinger, Velkovévodkyně Anna Marie Františka Toskánská (1672–1741), *Muzejní a vlastivědná práce – Časopis Společnosti přátel starožitností* CXII, 2004, s. 193–209.
 - ŠRONĚK 1997: Michal Šroněk, *Pražští malíři 1600–1656. Mistři, tovaryši, učedníci a štolíři v Knize Staroměstského malířského cechu. Biografický slovník*, Praha 1997.
 - ŠŮLA 1971: Jaroslav Šůla, *Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590–1680*, Hradec Králové 1971 (Práce muzea v Hradci Králové / Acta musei Reginaehradecensis, ser. B, Společenské vědy 13).
 - ŠŮLA 1998: Jaroslav Šůla, Hospodářská korespondence Václava Králíka, komendátora novoměstského panství, s Walterem hrabětem z Leslie v letech 1635–1643, *Stopami dějin Náchodska* IV, 1998, s. 177–210.
 - ŠŮLA 2005: Jaroslav Šůla, Správní vývoj římskokatolické církve a jejích institucí na území stávajícího královéhradeckého okresu (ke dni 30. června 2000), *Královéhradecko* II, 2005, s. 101–171.
 - ŠVEHLOVÁ 2010: Veronika Švehlová, *Hospodář Jana Brtvína z Ploskovic a Mikuláše Černobýla* (diplomová práce), Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2010.
 - TEPLÝ 1930: František Teplý, O zrušení husitského kostelíka na Křižánku, in: *Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých k 60. narozeninám Josefa Pekaře*, Praha 1930, s. 133–150.
 - TKČ 1964: *Tereziánský katastr český I*, edd. Aleš Chalupa – Marie Lišková – Josef Nuhlíček et al., Praha 1964.
 - TKČ 1970: *Tereziánský katastr český III: dominikál*, edd. Pavla Burdová – Marie Lišková, Praha 1970.
 - TLAPÁK 1957: Josef Tlapák, Podblanicko na starých mapách velkostatků, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka I*, 1957, s. 114–127.
 - TLAPÁK 1963: Josef Tlapák, K studiu hospodářského vývoje pobělohorského velkostatku. Z historie panství Choltice na Pardubicku, *Acta regionalia* I, 1963, s. 150–155.
 - TLAPÁK 1973: Josef Tlapák, Hospodářská skladba a výrobní výsledky velkostatku Častolovice v pobělohorském období, *Vědecké práce Zemědělského muzea* XIII, 1973, s. 49–83.
 - TLAPÁK 1974: Josef Tlapák, Hospodářská skladba velkostatku Žehušice v pobělohorském období, *Vědecké práce Zemědělského muzea* XIV, 1974, s. 29–49.
 - TLAPÁK 1989–1990: Josef Tlapák, Výnosy českých panství bavorských vévodů v letech 1720–1753, *Vědecké práce zemědělského muzea* XXVIII, 1989–1990, s. 135–171.
 - TRIBE 1995: Keith Tribe, *Strategies of Economic Order. German economic discourse, 1750–1950*, Cambridge 1995.
 - TUMA 2012: David Tuma, *Archeologie novověkých obor* (disertační práce), Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2012.
 - TUMA 2014: David Tuma, Vývoj obornictví v českých zemích, *Prameny a studie* LIII, 2014, s. 216–233.
 - TUMA 2018: David Tuma, *Zlatý věk obor. Z historie obornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Plzeň 2018.
 - TŮMOVÁ 2015: Martina Tůmová, *Mapy colloredo-mansfeldského panství Opočno z let 1749–1880*, *Historická geografie* XLI, 2015, č. 1, s. 23–45.

- TYWONIAK 1991: Jiří Tywoniak, Šlechtická sídla na Klausarových mapách panství Uhříněves, in: *Poceta Josefu Petráníovi: sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petrání, Praha 1991, s. 427–450.*
- ULIČNÝ 2017: Petr Uličný et al., *Architektura Albrechta z Valdštejna: italská stavební kultura v Čechách v letech 1600–1635, I–II, Praha 2017.*
- UPČ 1977: *Umělecké památky Čech, I, Praha 1977.*
- UPČ 1978: *Umělecké památky Čech, II, Praha 1978.*
- UPČ 1980: *Umělecké památky Čech, III, Praha 1980.*
- UPČ 1982: *Umělecké památky Čech, IV, Praha 1982.*
- URFUS 1992: Valentin Urfus, Smírčí kříže jako památky středověkého soudnictví, *Zprávy Chebského muzea a okresního archivu VI, 1992, s. 1–12.*
- VALENTA 2000: Aleš Valenta, Finanční ztráty chlumeckého panství v důsledku slezských válek (1740–1745), *Východočeský sborník historický IX, 2000, s. 11–39.*
- VALENTA 2002: Aleš Valenta, Velkostatek Chlumeck nad Cidlinou od konce 17. století do roku 1740, *Východočeský sborník historický XI, 2002, s. 85–104.*
- VALENTA 2003: Aleš Valenta, The Jew Joachim Cantor and Chlumeck Domain of Count Kinský in the Second Half of the Eighteenth Century, *Judaica Bohemiae XXXIX, 2003, s. 33–52.*
- VALENTA 2004: Aleš Valenta, K finanční situaci české šlechty v polovině 18. století, *Sborník prací východočeských archivů IX, 2004, s. 133–161.*
- VALENTA 2005: Aleš Valenta, K finančním poměrům vrchlabských Morzinů v 18. století, *Východočeský sborník historický XII, 2005, s. 129–140.*
- VALENTA 2011: Aleš Valenta, *Lesk a bída barokní aristokracie, Praha 2011.*
- VALENTA 2012: Aleš Valenta, *Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562 – 1944 (inventář archivního fondu), Zámorsk 2012.*
- VALENTA 2016: Aleš Valenta, *Grauparova mapa velkostatku Jilemnice: doba a okolnosti vzniku, otázka autorství, analýza obsahu, Vrchlabí 2016.*
- VÁLKA 1996: Josef Válka, *Dějiny Moravy II: Morava reformace, renesance a baroka, Brno 1996.*
- VAŘEKA 2008: Marek Vařeka, *Jan z Pernštejna (1561–1597). Hospodářský úpadek Pernštejnů, České Budějovice 2008.*
- VESELÝ 2018: Aleš Veselý (ed.), *Jan Antonín Venuto a jeho dílo / Johann Anton Venuto und sein Werk, Havlíčkův Brod 2018.*
- VIDMAR 2010: Polona Vidmar, Under the Habsburgs and Stuarts: The Leslie's Portrait Gallery in Ptuj Castle, Slovenia, in: David Worthington (ed.), *British and Irish Emigrants and Exiles in Europe 1603–1688, Boston 2010, s. 215–233.*
- VILÍMKOVÁ 1986: Milada Vilímková, *Stavitelé paláců a chrámů, Praha 1986.*
- VILÍMKOVÁ – PREISS 1989: Milada Vilímková – Pavel Preiss, *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově, Praha 1989.*
- VLČEK 2001: Pavel Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků, 2. vyd., Praha 2001.*
- VLČEK – SOMMER – FOLTÝN 1998: Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů, 2. vyd., Praha 1998.*
- VLČKOVÁ-RESLOVÁ 2010: Martina Vlčková-Reslová, Benediktinské panství Broumov ve 2. polovině 17. století. Urbář jako pramen, *Stopami dějin Náchodsko XIV, 2010, s. 139–403.*
- VLNAS 2001: Vít Vlnas et al. (ed.), *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století (kat. výst.), Praha 2001.*
- VOJÁČEK 1926–1928: Josef Vojáček, Instrukce hraběte Šporka, in: *Dějiny obcí okresu mladoboleslavského a benátského, Mladá Boleslav 1926–1928, s. 240–252.*
- VOJÁČEK 1929: Josef Vojáček, Klášter Augustiniánů bosáků v Lysé nad Labem, *Sborník historického kroužku 30, 1929, s. 1–6, 135–143; 31, 1930, 11–19, 71–102.*
- VOJÁČEK 1936: Josef Václav Vojáček, *Lysá nad Labem – grunty, domy a jejich majitelé, Lysá nad Labem 1936.*
- VOJTÍŠEK 1947: *Z kronik města Libáně*, ed. František Vojtíšek, Libáň 1947.

- VOKÁČOVÁ 2014: Petra Vokáčová, *Příběhy o hrdé pokoře, aristokracie v českých zemích v době baroka*, Praha 2014.
- VOKURKA 2018: Michal Vokurka, *Barokní krajina tvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2018.
- VOLF 1931–1932: Josef Volf, Neue Sporckische Streitgedichte gegen die Jesuiten, *Germanoslavica. Vierteljahrschrift für die Erforschung der germanisch-slawischen Kulturbeziehungen I*, 1931–1932, s. 93–129.
- VÖLKEL 2001: Michaela Völkel, *Das Bild vom Schloß. Darstellung und Selbstdarstellung deutscher Höfe in Architekturstichserien 1600 bis 1800*, München 2001.
- VOREL 2004: Ivan Vorel, Geometrické principy prostorové skladby některých historických krajinných úprav, in: *Životní prostředí a veřejná zeleň ve městech a obcích XXX*, Klatovy 2004, s. 61–74.
- VOREL – VORLOVÁ – KUPKA 2010: Ivan Vorel – Jana Vorlová – Jiří Kupka et al., *Preventivní hodnocení území CHKO Broumovsko z hlediska krajinného rázu podle §12 zákona 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny*, (vypracováno pro Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR), Praha 2010.
- VOREL 2000: Petr Vorel, Rezidenční síť pánů z Perštejna v 15.–17. století, *Zprávy státního památkového ústavu v Brně IV*, 2000, s. 37–49.
- VOREL 2012: Petr Vorel, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, 2. vyd., Praha 2012.
- VOŠAHLÍK – LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1973: Aleš Vošahlík – Milada Lejsková-Matyášová, *Doudleby*, Praha 1973.
- WAGNER 1983: Wagner, Bohdan, *Základy sadovnické a krajinářské kompozice I: Historický vývoj*, Praha 1983.
- WANNER 1999: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/1: Státní oblastní archivy*, Praha 1999.
- WANNER 2001: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/2: Státní okresní archivy*, Praha 2001.
- WANNER 2003: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/3: Státní okresní archivy*, Praha 2003.
- WANNER 2006: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, I/1: Národní archiv*, Praha 2006.
- WANNER 2008: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/4: Státní oblastní archivy a státní okresní archivy*, Praha 2008.
- WANNER 2010: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/5: Státní oblastní archivy a státní okresní archivy*, Praha 2010.
- WANNER 2015: Michal Wanner et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, II/6: Státní oblastní archivy a státní okresní archivy*, Praha 2015.
- WANNER – PŘIKRYLOVÁ 2013: Michal Wanner – Miroslava Přikrylová et al., *Soupis vedut vzniklých do roku 1850, sv. III/1 Archivy územně samosprávných celků. Sběrka grafiky Archivu hlavního města Prahy*, Praha 2013.
- WATZKO 2007: Karel Watzko, *Urbanistická studie kompozičních prvků části Jičína* (diplomová práce), Stavební fakulta Českého vysokého učení technického v Praze, Praha 2007.
- WEBER – PEŠTA – KUČA 2015: Martin Weber – Jan Pešta – Karel Kuča, Žehušicko, in: Karel Kuča et al., *Krajinné památkové zóny České republiky*, Praha 2015, s. 409–435.
- WIRTH 1910: Zdeněk Wirth, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Náchodském*, Praha 1910.
- WIRTH 1926–1927: Zdeněk Wirth, *Komponovaná krajina*, in: *Náš domov: Vlastivědný sborník okresů Jičín – Libáň – Sobotka*, 1926–1927.
- WOLF – CHROUST – KOKEŠ 1976: Robert Wolf – Miloslav Chroust – Otakar Kokeš – Josef Lochman, *Naše obory*, Praha 1976.
- WORTHINGTON 2003: David Worthington, *Scots in the Habsburg Service, 1618–1648*, Leiden 2003.
- ZAHRADNÍK 1999: Pavel Zahradník, Santini na Opočenském a Sadovském panství, *Průzkumy památek VI*, 1999, č. 1, s. 12–14.

- ZÁLIŠ 1997: Norbert Záliš, *Jeho Milosti Císařské obora koňská v Kladrubech nad Labem*, Praha 1997.
- ZÁLOHA 1989: Jiří Zálaha, Vlčické panství a jeho poddaní na sklonu 17. století, *Krkonoše – Podkrkonoší VIII*, 1989, s. 51–59.
- ZATLOUKAL 2004: Ondřej Zatloukal, *Et in Arcadia ego. Historické zahrady Kroměříže / Historical Gardens at Kroměříž*, Olomouc 2004.
- ZÁVORKOVÁ 1932: Marie Závorková, Fabián Václav Harovník, *Památky archeologické a místopisné XXXVIII*, 1932, s. 62–69.
- ZBORANOVÁ 2006: Veronika Zboranová, *Obrazová sbírka šlechtického rodu Colloredo-Mansfeld na zámku Opočno se zaměřením na barokní neapolskou malbu* (diplomová práce), Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2006.
- ZUMAN 1917: František Zuman, Lovčí zámek Valdštejn, *Časopis Společnosti přátel starožitností českých XXV*, 1917, s. 41–48.
- ZUMAN 1940: František Zuman, *Podkrkonošské papíry*, Praha 1940.
- ŽIŽKA 2000A: Jan Žižka, K podobě dvorů na mnichovohradištském a bělském panství, *Památky středních Čech XIV*, 2000, s. 15–31.
- ŽIŽKA 2000B: Jan Žižka, Stavba odvětrávacích kanálů – zdroj nových informací ke stavebním dějinám historických staveb, *Památky středních Čech XIV*, 2000, s. 64–67.
- ŽIŽKA 2016: Jan Žižka, *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*, Praha 2016.
- ŽIŽKA 2017: Jan Žižka, Hospodářské dvory na Třeboňsku a Hlubocku, in: Ludmila Ourodová-Hronková (ed.), *Schwarzenberská krajina Hlubocka a Třeboňsko. Proměna krajiny na vybraných schwarzenberských panstvích v letech 1660–1930*, České Budějovice 2017, s. 86–105.

SEZNAM PRAMENŮ

STARÉ TISKY

(s výjimkou map a vedut, které jsou uvedeny v poznámkách pod čarou a v seznamu vyobrazení)

- CATALOGUS 1732: *Catalogus Personarum, & Officiorum Provinciae Austriae Societatis Jesu pro Anno M. DCC. XXXIII.*, s. l. 1732.
- Catalogus 1725: *Catalogus Personarum & Officiorum Provinciae Austriae Societatis Jesu pro Anno M. DCC. XXVI.*, s. l. 1725.
- CAVENDISH 1700: William Cavendish, *Des Weltberühmten Hertzog Wilhelms Von Newcastle Neu-eröffnete Reit-Bahn*, Nürnberg, 1700.
- CONSTITUTIONEN 1709: *Constitutionen oder Satzungen für die Geistlichen deß Ordens der Allerheiligsten Verkündigung*, Prag 1709.
- DÉZALLIER D'ARGENVILLE – LE BLOND 1712: Antoine Joseph Dézallier D'Argenville – Alexandre Le Blond, *The theory and practice of gardening*, London 1712.
- HANCKE S.D.: Gottfried Benjamin Hancke, *Beschreibung des im Königreich Böhmen an der Elbe gelegenen Kuckus-Baades*, Schweidnitz s. d.
- HOSER 1804: Joseph Carl Eduard Hoser, *Das Riesengebirge in einer statistisch-topographischen und pittoresken Übersicht: mit erläuternden Anmerkungen und einer Anleitung dieses Gebirge auf die zweckmässigste Art zu bereisen*, Wien 1804.
- KIRCHMEYER 1696: Carl Valentin Kirchmeyer, *Starodávní Kukul Studnice, nyní v nově vyzdvižený hradištský ŽIVÝ PRAMEN, jehožto počátek, příležitost, starodávnost, hojitedlné mineralie, oučinnost, užitečnost a náležitě užívání v nejmožnější krátkosti sepsaná jsou*, Praha 1696.
- KIRCHMEYER 1718: Carl Valentin Kirchmeyer, *Uralter Kukul-Brunn ajetzo erneuerte Gradlitzer Brunn-Quell*, Prag 1718.

- KÖHLER 1765: Johann Thobias Köhler, *Des Herrn von Blainville ... Reisebeschreibung besonders durch Italien*, Lemgo 1765.
- MOLLET 1652: Claude Mollet, *Théâtre des plans et jardinages*, Paris 1652.
- MUSART 1642: Carolus Musart, *Nova Viennensium peregrinatio a Templo Cathedrali S. Stephani per septem Christi patientis Stationes ad S. Sepulchrum in Hernalis*, Wien 1642.
- PETRŽILKA 1711: Václav Baltazar Petržilka, *Der himmlische Artzt Christus Jesus in seiner Wunderthätigen und Gnadenvollen Bildnuß ...*, Prag 1711.
- PRAETORIUS 1668: Johannes Praetorius, *Blockes-Berges Verrichtung oder Ausführlicher geographischer Bericht von den hohen trefflich alt- und berühmten Blockes-Berge*, Leipzig – Frankfurth am Main 1668.
- PROCHE 1722: Veremundus Proche, *Marianisches Gebürg der Wunder und Gnaden. Das ist Beschreibung deß Ursprungs der gebenedeytesten Jungfrauen und Mutter Gottes Mariae von Monserrat*, Prag 1722.
- ROHN 1777: Joanes Carolus Rohn, *Antiquitas ecclesiarum, capellarum et monasteriorum aliarumque aedium sacrarum districtus et respective diaecesis Reginae-Hradecensis*, Pragae 1777.
- SCHALLER 1790: Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden, IV: Bunzlauer Kreis*, Prag: Johann Ferdinand von Schönfeld, 1790.
- SCHALLER 1787: Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden, VI: Czaslauer Kreis*, Prag: Schönfeldische Handlung, 1787.
- SCHALLER 1789: Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden, XI: Chrudimer Kreis*, Prag: Schönfeldische Handlung, 1789.
- SCHALLER 1790A: Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden, XVI: Bidschower Kreis*, Schönfeld-Meißnerischen Handlung, 1790.
- SCHALLER 1790B: Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden, XV: Königgratzer Kreis*, Prag: Schönfeld-Meißnerischen Handlung, 1790.
- SCHREIBEN 1729: *Schreiben eines Bade-Gastes aus Kuckus-Bad an einen seiner Correspondenten den 13. Aug. Anno 1729*, s. l. et s. d.
- SOMMER 1835: Johann Gottfried Sommer, *Königreich Böhmen – statistisch-topographisch dargestellt, Bidschower Kreis*, Prag: J. G. Calve'sche Buchhandlung, 1835.
- SOMMER 1834: Johann Gottfried Sommer, *Königreich Böhmen – statistisch-topographisch dargestellt, Bunzlauer Kreis*, Prag: J. G. Calve'sche Buchhandlung, 1834.
- SOMMER 1843: Johann Gottfried Sommer, *Königreich Böhmen – statistisch-topographisch dargestellt, Časlauer Kreis*, Prag: Verlag der Buchhandlung von Friedrich Ehrlich, 1843.
- SOMMER 1837: Johann Gottfried Sommer, *Königreich Böhmen – statistisch-topographisch dargestellt, Chrudimer Kreis*, Prag: J. G. Calve'sche Buchhandlung, 1837.
- SOMMER 1836: Johann Gottfried Sommer, *Königreich Böhmen – statistisch-topographisch dargestellt,*

Königgrätzer Kreis, Prag: Verlag der J. G. Calve'schen Buchhandlung, 1836.

- SPECIES 1728: *Species Facti, in einem Discours zwischen drey Guten Freunden*, Leipzig 1728.
- von STILLENAU 1720: *Gottwald Caesar von Stillenau, Leben Eines Herrlichen Bildes Wahrer und rechtschaffener Frömmigkeit, Welches Gott in dem Königreich Böhmen in der hohen Person Sr. Hoch-Gräfl. Excellenz, Herrn Herrn Frantz Antoni, Des H. Röm. Reichs Grafen von Sporck ...*, s. l. 1720.
- VOGT 1712: *Mauritius Vogt, Das jetzt-lebende Königreich Böhmen*, Franckfurt / Leipzig, 1712.
- von ZIEGLER UND KLIPHAUFEN 1718: *Heinrich Anselm von Ziegler und Kliphaufer, Historischer Schau-Platz und Labyrinth der Zeit*, Leipzig 1718.

PRÁCE V RUKOPISE MIMO KVALIFIKAČNÍ

- HEROLD 2009: *Miroslav Herold, S.I., Královéhradecká diecéze r. 1715 a duchovní správa do r. 1790*. Rukopis, 2009, laskavě poskytnutý autorce mapy autorem.
- HEROLD 2009: *Miroslav Herold – Martina Ondo-Grečenková – Eva Chodějovská – Kateřina Bobková-Valentová, Církevní správa v českých zemích v pobělohorské době*. Podkladový text k mapě III.31. [Praha / Řím, 2009] pro Eva Semotanová – Jiří Cajthaml et al., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014.
- HORÁK 1993: *Karel Horák, Přehledová mapa panství a statků koncem patrimoniální doby*. Rukopisná mapa, 1993, interní pomůcka SOA v Zámrsku.

ARCHIVNÍ DOKUMENTY

- Archiv Národního zemědělského muzea, osobní fond František Thomayer
- Biskupství litoměřické, fond Děkaný úřad Libáň
- Hospitál Kuks, Historická knihovna
- Kolowratský zámek Rychnov nad Kněžnou, Rodinný archiv Kolovratů
- Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, fond Harrachové

- Krkonošské muzeum v Jilemnici, Sběrka map
- Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, Sběrka umění
- NA, Praha, fond Archiv pražského arcibiskupství
- NA, Praha, fond Archivy zrušených klášterů
- NA, Praha, fond Desky zemské
- NA, Praha, fond Desky zemské větší
- NA, Praha, fond Fideikomisní spisy
- NA, Praha, fond Stará manipulace
- NA, Praha, osobní fond Jan Ondřej
- NA, Praha, Sběrka map a plánů
- NA, Praha, Sběrka rukopisů
- ÖStA, AVA, Wien, fond RA Harrach
- ÖStA, HHStA, Handschriftensammlung
- ÖStA, HHStA, Wien, Klosterakten
- ÖStA, KA, Wien
- Regionální muzeum a galerie v Jičíně, fond Mencil Jaroslav
- SOA v Praze, fond RA Valdštejnů
- SOA v Praze, fond Ústřední správa valdštejských statků
- SOA v Praze, fond Vs Křinec
- SOA v Praze, fond Vs Mnichovo Hradiště
- SOA v Třeboni – oddělení Jindřichův Hradec, fond Černínská ústřední správa
- SOA v Třeboni – oddělení Jindřichův Hradec, fond RA Černínů
- SOA v Zámrsku, fond RA Šliků
- SOA v Zámrsku, Sběrka map
- SOA v Zámrsku, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves
- SOA v Zámrsku, fond Vs Broumov
- SOA v Zámrsku, fond Vs Choustníkovo Hradiště
- SOA v Zámrsku, fond Vs Vokšice
- SOA v Zámrsku, fond Vs Vrchlabí
- SOA v Zámrsku, Sběrka matrik východočeského kraje
- SOA v Zámrsku – SOKA Jičín, fond Děkaný úřad Kopidlno
- SOA v Zámrsku – SOKA Jičín, fond Farní úřad Ostružno
- SOA v Zámrsku – SOKA Jičín, fond Farní úřad Vršce
- SOA v Zámrsku – SOKA Jičín, fond Mencil Jaroslav

- SOA v Zámrsku – SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Pozůstalost Františka Jelínka
- SOA v Zámrsku – SOkA Trutnov, fond Archiv obce Žireč
- SOA v Zámrsku – SOkA Trutnov, fond Farní úřad Žireč
- SOA v Zámrsku – SOkA Trutnov, fond Tomáš Halík
- Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, oddělení dokumentace, osobní fond Zdeněk Wirth

ON-LINE DOSTUPNÉ ZDROJE

- *Der alte Leobener Kreuzweg von 1788 nach Bischof Alexander Graf Engel*, <http://www.kalvarienberg-leoben.at/Beschreibung/GebKreuzweg1788.htm>, vyhledáno 9. 8. 2018.
- Jan Hendrych, *Význam objektu a lokality*, <http://www.kuks.estranky.cz/clanky/vyznam.html>, vyhledáno 22. 7. 2018.
- *Hodnocení území na bývalých rybníčních soustavách (vodních plochách) s cílem posílení udržitelného hospodaření s vodními a půdními zdroji v ČR*: https://heis.vuv.cz/data/webmap/isapi.dll?map=mp_historickerybniky&lon=15.4786761&lat=49.8138686&scale=2311170, vyhledáno 20. 12. 2019.
- Indikační skici (uložené v Národním archivu v Praze) a císařské povinné otisky a originální mapy stabilního katastru (uložené v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru): www.archivnimapy.cuzk.cz
- Kaple narození Panny Marie ve Zlíči: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_Narozen%C3%AD_Panny_Marie_\(Zl%C3%AD%C4%8D\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_Narozen%C3%AD_Panny_Marie_(Zl%C3%AD%C4%8D)), vyhledáno 3. 9. 2018.
- Zuzana Kuchařová, *Rodí se „Křížová cesta“* (30. 6. 2005), <http://www.kr-kralovehradecky.cz/scripts/detail.php?id=3786&tmplid=134>, vyhledáno 20. 8. 2018.
- Letecké snímky z roku 1953, dostupné na <https://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 3. 1. 2019.
- Oddělení zámeckých knihoven Národního muzea: <https://www.nm.cz/knihovna-narodniho-muzea/oddeleni-zameckych-knihoven#literatura-o-zameckych-knihovnach>, vyhledáno 20. 5. 2019.
- Martin Pavlíček, *S Onufriem proudem času a umění (Jaromír Zemina: Onufrius. Těkavé putování za jednou českou tradicí. Praha, Triáda 2001)*: http://www.aluze.cz/2001_03/zemina.php, vyhledáno 2. 8. 2018.
- První a druhé vojenské mapování (uložené v Rakouském státním archivu ve Vídni, resp. barevné fotokopie těchto map uložené v Laboratoři geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem): <http://oldmaps.geolab.cz>
- *Staré lesní mapy*, <http://www.starelesnimapy.cz/digitalizovane-mapy/>, vyhledáno 3. 1. 2019.
- Ústřední seznam ochrany přírody – Památné stromy: <https://drusop.nature.cz/portal/>, vyhledáno 20. 12. 2019.

SEZNAM ZKRATEK

- fasc. – fascikl
- fol. – folio
- inv. č. – inventární číslo
- kart. – karton
- kn. – kniha
- KRNP – Krkonošský národní park
- MZK – Moravská zemská knihovna
- NA – Národní archiv
- NK ČR – Národní knihovna České republiky
- NPÚ – Národní památkový ústav
- ORP – obec s rozšířenou působností
- ÖStA, AVA – Österreichisches Staatsarchiv, Wien,
Allgemeines Verwaltungsarchiv (Rakouský státní archiv,
Vídeň, Všeobecný správní archiv)
- ÖStA, HHStA – Österreichisches Staatsarchiv, Wien,
Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Rakouský státní archiv, Vídeň,
Domácí, dvorský a státní archiv)
- ÖStA, KA, Wien – Österreichisches Staatsarchiv, Wien,
Kriegsarchiv (Rakouský státní archiv, Vídeň, Válečný archiv)
- pom. č. – pomocné číslo
- př. č. – přírůstkové číslo
- RA – Rodinný archiv
- s. – strana
- sign. – signatura
- sl. – sloupec
- SOA – Státní oblastní archiv
- SOkA – Státní okresní archiv
- str. – strych
- SZ – Státní zámek
- ÚAZK – Ústřední archiv zeměměřictví a katastru
- ÚPS – Územní památková správa
- v. – větel
- Vs – velkostatek

KRAJINA V RUKOU BAROKNÍHO ČLOVĚKA LIDÉ A KRAJINA 16.–18. STOLETÍ NA VÝCHODĚ ČECH

EVA CHODĚJOVSKÁ A KOL.

Vědecká redakce: Eva Chodějovská

Texty: Jiří Balský, Markéta Holubová, Jiří Hrbek, Eva Chodějovská, Jindřich Kolda, Jiří Louda, Jan Luštinec, Radka Nokkala Miltová, Lucie Rychnová, Šárka Steinová, Markéta Šantrůčková, Jan Žižka

Jazyková redakce: Tamara Baudišová, Karolina Krejčířiková

Rekonstrukční mapy, modely a grafy: Iveta Čtveráková, Markéta Holubová, Eva Chodějovská, Eva Macková, Marek Pacák

Foto: Jiří Balský, Jan Čížek, Pavel Jakubec, Matouš Jirák, Tomáš Kořínek, Petr Omelka, Martin Ouhrabka, Marek Pacák, Tomáš Rasl, Jiří Slavík, Pavel Slavko, Adam Zezula

Vyobrazení poskytli: Biskupství královéhradecké, Jan Drahoňovský st., Josef Vaněk, Krkonošské muzeum v Jilemnici, Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze, Moravská zemská knihovna v Brně, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, Muzeum Broumovska, Broumov, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Národní archiv, Praha, Národní muzeum, Praha, Národní památkový ústav, Národní zemědělské muzeum, Praha, Obecní úřad Nové Dvory, Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, Správa zámku v Novém Městě nad Metují, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Státní

oblastní archiv v Plzni, Státní oblastní archiv v Praze, Státní oblastní archiv v Třeboni, Státní oblastní archiv v Zámruku, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, v.v.i., Praha, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha, Zámek Častolovice a autoři

Současné fotografie: Jiří Balský (s. 86, 89, 101, 106, 111, 113, 127, 179, 232, 252–253, 265, 289), Jan Čížek (s. 48), Pavel Jakubec (s. 12–13, 74–75, 96, 105, 111, 129, 141, 143, 159, 304–305), Matouš Jirák (s. 30–31, 53, 98, 100, 196), Tomáš Kořínek (s. 97, 107, 290), Petr Omelka (s. 83, 174–175, 184, 185, 199, 216, 217), Martin Ouhrabka (s. 86), Marek Pacák (s. 79, 295), Tomáš Rasl (s. 16, 193, 234), Jiří Slavík (s. 197), Pavel Slavko (s. 47), Adam Zezula (s. 180, 261)

Překlad resumé: Bogusław Czechowicz (poština), Helena Polehlová a Bryce Belcher (angličtina)

Vydal: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově Okružní 418, 551 02 Jaroměř-Josefov s finanční podporou Královéhradeckého kraje v Josefově v roce 2020

Grafická úprava, sazba, předtisková příprava: VOALA – grafické studio
Vysázeno písmo John Sans a J Baskerville (stormtype.com)

Vytiskl v nákladu 1500 výtisků
Vydání první

ISBN 978-80-88226-23-9

